

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НІКОЛАЄНКО АНДРІЙ КОСТЯНТИНОВИЧ

УДК: 343.35(477) (061.1ЄС)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 281 – публічне управління та адміністрування
Галузь знань – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі Публічне управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.К. Ніколаєнко

Науковий керівник
Анатолій Петрович Дикий,
доцент, доктор економічних наук

Житомир – 2026

АНОТАЦІЯ

Ніколаєнко А.К. Євроінтеграційна стратегія антикорупційної політики України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2026.

Дисертаційна робота присвячена розв’язанню актуального наукового завдання – обґрунтуванню теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової системи публічного управління та адміністрування.

У теоретичному розділі дисертації обґрунтовано теоретичні положення та передумови формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. Проведено аналіз публікаційної активності у сфері дослідження корупції та антикорупційної політики, що дало змогу визначити динаміку наукового інтересу до цієї проблематики, провідні країни, джерела, тематичні напрями та ключові поняття сучасного наукового дискурсу. Використання інструментів Google Trends, Scopus і Bibliometrix дозволило комплексно оцінити кількісні та якісні параметри досліджень корупції у міжнародному науковому просторі.

У дисертації систематизовано наукові підходи до визначення сутності корупції у системі публічного управління. Доведено, що корупція не може розглядатися лише як правове або кримінологічне явище, оскільки вона має складну соціально-правову, економічну, політичну, інституційну та управлінську природу. На цій основі уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження та запропоновано розглядати корупцію як комплексне соціально-правове та управлінське явище, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних

чинників та проявляється у використанні владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей у приватних інтересах. Такий підхід дозволив розкрити корупцію як системну управлінську дисфункцію, що призводить до викривлення управлінських процесів, зниження ефективності державної політики та порушення принципів доброчесності, прозорості й підзвітності.

Особливу увагу приділено визначенню сучасних європейських імперативів антикорупційної політики України. До них віднесено верховенство права, доброчесність публічної служби, прозорість і підзвітність діяльності органів влади, незалежність антикорупційних інституцій, ефективність превентивних механізмів, захист викривачів, цифровізацію антикорупційних процедур, посилення громадського контролю та гармонізацію національної антикорупційної системи з європейськими стандартами належного врядування.

В аналітичній частині дослідження проаналізовано світові тенденції та імперативи формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. Здійснено оцінку глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції, що дало змогу виявити міжрегіональні асиметрії, відмінності у рівні антикорупційної спроможності держав, динаміку змін у сприйнятті корупції та місце України у глобальному антикорупційному середовищі.

Проведено комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу. Встановлено, що ефективність антикорупційної політики визначається не лише наявністю формальних інституцій і нормативно-правових механізмів, а й рівнем суспільної довіри, готовністю громадян повідомляти про корупцію, толерантністю до корупційних практик, прозорістю повсякденної взаємодії громадян і бізнесу з органами влади та здатністю державних інституцій реагувати на корупційні ризики.

У роботі досліджено міжнародну політику впровадження стандартів доброчесності та заходів боротьби з корупцією. Обґрунтовано, що міжнародні

антикорупційні стандарти слід розглядати як систему взаємопов'язаних нормативно-правових, інституційних, превентивних, контрольних, моніторингових і комунікаційних інструментів, які формують основу для модернізації антикорупційної політики України в умовах європейської інтеграції.

Проектна частина дисертації присвячена розвитку методології формування стратегії державного управління антикорупційною політикою України. Удосконалено методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, які передбачають синтез системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного підходів у єдину п'ятиетапну методологічну конструкцію. Запропонований підхід передбачає застосування оцінки Національної системи доброчесності Transparency International, що розширює традиційний інструментарій стратегічного аналізу шляхом оцінювання інституційних стовпів антикорупційної системи за критеріями спроможності та прозорості.

Обґрунтовано організаційні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, які передбачають визначення порядку формування та затвердження робочої групи з розроблення Стратегії на чолі з НАЗК як головним координатором, механізм фінансового забезпечення на принципах прозорості, доброчесності та аполітичності, а також чотирирівневу структуру комунікації між учасниками розроблення Стратегії. Окремо виокремлено комунікацію з міжнародними партнерами, зокрема GRECO, ОЕСР, ЄС і Радою Європи, як самостійний рівень взаємодії.

У дослідженні сформовано систему стратегічних цілей Стратегії антикорупційної політики України, що охоплює дев'ять стратегічних цілей, згрупованих за трьома напрямками: запобігання корупції через превентивні механізми; виявлення, розслідування та відповідальність за корупційні правопорушення; формування нових властивостей антикорупційної системи. Запропоновану систему доповнено технологічною матрицею на основі великих даних, штучного інтелекту та технології блокчейн, що забезпечує перехід від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності» – *integrity by design*.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформованих теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій у діяльності органів державної влади, антикорупційних інституцій, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших суб'єктів публічного управління під час розроблення стратегічних, програмних, організаційних і аналітичних документів у сфері запобігання та протидії корупції, забезпечення доброчесності, прозорості, підзвітності й інституційної спроможності публічної влади.

Ключові слова: публічне управління, антикорупційна політика, корупція, європейська інтеграція, стратегія, доброчесність, прозорість, підзвітність, Національна система доброчесності, НАЗК, ризик-орієнтований підхід, *integrity by design*, цифровізація, штучний інтелект, блокчейн.

ABSTRACT

NIKOLAIENKO A.K. European Integration Strategy of Ukraine's Anti-Corruption Policy. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 281 “Public Management and Administration”. State University “Zhytomyr Polytechnic”, Zhytomyr, 2026.

The dissertation is devoted to solving an important scientific task – the substantiation of theoretical and methodological provisions and the development of scientific and practical recommendations for the formation of a European integration strategy of Ukraine's anti-corruption policy as a component of the public management and administration system.

The theoretical part of the dissertation substantiates the theoretical provisions and prerequisites for the formation of a European integration strategy of Ukraine's anti-corruption policy. The study analyses publication activity in the field of corruption and anti-corruption policy, which made it possible to identify the dynamics of scientific interest in this issue, leading countries, sources, thematic areas and key concepts of the

contemporary scientific discourse. The use of Google Trends, Scopus and Bibliometrix tools enabled a comprehensive assessment of the quantitative and qualitative parameters of corruption studies in the international scientific space.

The dissertation systematises scientific approaches to defining the essence of corruption in the public administration system. It is proved that corruption cannot be considered solely as a legal or criminological phenomenon, since it has a complex socio-legal, economic, political, institutional and managerial nature. On this basis, the conceptual and categorical apparatus of the research is clarified, and corruption is proposed to be considered as a complex socio-legal and managerial phenomenon that arises in the public administration system as a result of the interaction of institutional, economic and social factors and manifests itself in the use of public authority or related opportunities for private interests. This approach makes it possible to reveal corruption as a systemic managerial dysfunction that leads to the distortion of management processes, reduced effectiveness of public policy and violation of the principles of integrity, transparency and accountability.

Special attention is paid to identifying the contemporary European imperatives of Ukraine's anti-corruption policy. These include the rule of law, integrity of public service, transparency and accountability of public authorities, independence of anti-corruption institutions, effectiveness of preventive mechanisms, protection of whistleblowers, digitalisation of anti-corruption procedures, strengthening of public oversight and harmonisation of the national anti-corruption system with European standards of good governance.

The analytical part of the study examines global trends and imperatives for the formation of a European integration strategy of Ukraine's anti-corruption policy. The assessment of global and regional trends in the spread of corruption based on the Corruption Perceptions Index made it possible to identify interregional asymmetries, differences in the anti-corruption capacity of states, the dynamics of changes in the perception of corruption and Ukraine's position in the global anti-corruption environment.

The dissertation provides a comprehensive analysis of the perception, impact and behavioural aspects of corruption in the European Union countries. It is established that the effectiveness of anti-corruption policy is determined not only by the existence of formal institutions and legal mechanisms, but also by the level of public trust, citizens' willingness to report corruption, tolerance of corrupt practices, transparency of everyday interaction between citizens, business and public authorities, and the ability of public institutions to respond to corruption risks.

The study examines international policy on the implementation of integrity standards and anti-corruption measures. It is substantiated that international anti-corruption standards should be considered as a system of interrelated legal, institutional, preventive, control, monitoring and communication instruments that form the basis for the modernisation of Ukraine's anti-corruption policy in the context of European integration.

The project-oriented part of the dissertation is devoted to the development of the methodology for forming a strategy of public administration of Ukraine's anti-corruption policy. The methodological provisions for the formation of Ukraine's Anti-Corruption Policy Strategy are improved through the synthesis of systemic, institutional, risk-oriented and axiological approaches into a single five-stage methodological framework. The proposed approach involves the use of the National Integrity System assessment by Transparency International, which expands the traditional tools of strategic analysis by assessing the institutional pillars of the anti-corruption system according to the criteria of capacity and transparency.

The organisational provisions for the formation of Ukraine's Anti-Corruption Policy Strategy are substantiated. They include the procedure for establishing and approving a working group for Strategy development headed by the National Agency on Corruption Prevention as the main coordinator, a financing mechanism based on the principles of transparency, integrity and political neutrality, and a four-level communication structure among the participants involved in Strategy development. Communication with international partners, including GRECO, the OECD, the EU and the Council of Europe, is identified as a separate level of interaction.

The dissertation develops a system of strategic goals for Ukraine's Anti-Corruption Policy Strategy, which includes nine strategic goals grouped into three areas: prevention of corruption through preventive mechanisms; detection, investigation and liability for corruption offences; and formation of new properties of the anti-corruption system. The proposed system is supplemented by a technological matrix based on big data, artificial intelligence and blockchain technology, which ensures the transition from the paradigm of "control and punishment" to the paradigm of "integrity by design".

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the developed theoretical and methodological provisions and scientific and practical recommendations in the activities of public authorities, anti-corruption institutions, local self-government bodies, civil society organisations and other public administration actors in the development of strategic, programme, organisational and analytical documents in the field of preventing and combating corruption, ensuring integrity, transparency, accountability and institutional capacity of public authorities.

Keywords: public administration, anti-corruption policy, corruption, European integration, strategy, integrity, transparency, accountability, National Integrity System, National Agency on Corruption Prevention, risk-oriented approach, integrity by design, digitalisation, artificial intelligence, blockchain.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

1. Лукашук О.М., Ніколаєнко А. Аналіз глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4 (114). С. 210-222. (автором визначено концептуальні підходи до використання Індексу сприйняття корупції як аналітичного інструменту, проведено систематизацію глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції, виконано порівняльний аналіз динаміки показників у різних країнах та регіонах світу)

2. Лукашук О.М., Ніколаєнко А. Комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2026. № 1(115). С. 223-230. (автором здійснено обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження корупції як багатовимірного соціально-економічного явища)

3. Nikolaienko A. A Comprehensive Analysis of Perceptions, Impact, and Behavioral Aspects of Corruption in European Union Countries. *Public Policy and Accounting*. 2025. Vol. 2(12). PP. 62-73.

Публікації у виданнях, внесених до наукометричних баз даних Web of Science та Scopus:

4. Nikolaienko A., Nikolaienko O., Avanesov H., Koshmal S., Lukashuk O. Corruption as a threat to national security: analysis of anti-corruption mechanisms and their effectiveness. *Economic affairs*. 2024. Vol. 69, no. 1. P. 23-31. URL: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.1.2024.4>. *Особистий внесок: запропоновано вдосконалений підхід до оцінювання результативності антикорупційної політики, визначено ключові проблеми її реалізації та обґрунтовано напрями підвищення ефективності антикорупційних заходів з урахуванням сучасних безпекових викликів.*

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ніколаєнко А.К. Стратегічні орієнтири розвитку антикорупційної політики України в умовах інституційної трансформації. *Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки*. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 825-827.

6. Ніколаєнко А. К. Оцінка ефективності антикорупційної політики у контексті міжнародного досвіду та українських реалій. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару, 9-10 жовтня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 244-245.

7. Ніколаєнко А. К. Корупція як соціально-правове та управлінське явища. *Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 грудня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 655-659.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	24
1.1. Публікаційна активність у сфері формування антикорупційної стратегії України	24
1.2. Сутність корупції та підходи до її визначення у системі публічного управління	37
1.3. Сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України	53
Висновки до розділу 1	62
РОЗДІЛ 2. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	64
2.1. Аналіз глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції	64
2.2. Комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу	82
2.3. Міжнародна політика впровадження стандартів доброчесності та заходи боротьби з корупцією	101
Висновки до розділу 2	119
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ УКРАЇНИ	121
3.1. Методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України	121
3.2. Стратегічні цілі та їх роль у формалізації нових властивостей антикорупційної системи України	133
Висновки до розділу 3	157
ВИСНОВКИ	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162
ДОДАТКИ	181

ВСТУП

Актуальність теми. Корупція залишається одним із найбільш деструктивних чинників, що негативно впливає на якість публічного управління, рівень довіри громадян до державних інститутів, інвестиційну привабливість країни, ефективність використання публічних ресурсів та спроможність держави реалізовувати стратегічні реформи.

В умовах набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі особливого значення набуває імплементація європейських стандартів антикорупційної політики, удосконалення інституційної архітектури запобігання та протидії корупції, забезпечення незалежності антикорупційних органів, розвиток механізмів контролю, моніторингу, прозорості та доброчесності у сфері публічного управління. Європейська інтеграція України актуалізує потребу не лише у формальному наближенні національного законодавства до норм і принципів Європейського Союзу, а й у формуванні дієвої стратегії антикорупційної політики, здатної забезпечити реальні зміни у функціонуванні державних інституцій.

Особливої ваги ця проблематика набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, коли ефективність публічного управління, прозорість розподілу ресурсів, контроль за міжнародною допомогою, доброчесність посадових осіб і довіра до держави стають ключовими передумовами національної безпеки, міжнародної підтримки та сталого розвитку. У цьому контексті антикорупційна політика має розглядатися не лише як правовий чи контрольний інструмент, а як стратегічний напрям державного управління, що забезпечує інституційну стійкість, демократичну трансформацію та відповідність України європейським стандартам належного врядування.

Теоретичне підґрунтя дослідження формують праці, присвячені сутності корупції, інституційним засадам антикорупційної політики, механізмам публічного управління у сфері запобігання та протидії корупції, а також

європейським стандартам доброчесності, прозорості та підзвітності публічної влади. На особливу увагу заслуговують наукові підходи R. Klitgaard, S. Rose-Ackerman, D. North, M. Granovetter, M. Castells, H. Marquette, B. Rothstein, E. Uslaner, D. Treisman, T. Aidt, P. Mauro, R. Fisman, J. Svensson, B. Olken, S. Claessens, E. Feijen, L. Laeven, які дозволяють розглядати корупцію не лише як правове чи кримінологічне явище, а як складну інституційну, соціально-економічну та управлінську проблему, що безпосередньо впливає на якість державного управління, рівень суспільної довіри, ефективність публічних інститутів і спроможність держави реалізовувати євроінтеграційні реформи.

У вітчизняному науковому полі важливими є праці Л. В. Сергієнко, О. М. Лукашук, Л. І. Каленіченко, Д. В. Слинька, Д. О. Іщука, Є. Ю. Шаптали, О. С. Бондаренко, В. В. Тильчика, Н. А. Шпак, С. М. Алфьорова, В. Ю. Чернишової, І. С. Бачинської, О. В. Стогової, О. О. Гейца, О. В. Радченка, С. А. Задорожного, Я. Ю. Цимбаленка, Д. М. Ніколенка, А. М. Новака, Н. М. Карпеко, Л. Ю. Деркач, А. В. Гарбінської-Руденко, М. В. Глуха та інших дослідників, які розкривають ключові аспекти правової, соціальної, політичної, економічної, інституційної та управлінської природи корупції, а також особливості формування й реалізації антикорупційної політики в Україні.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблематиці корупції, запобігання корупційним проявам та розвитку антикорупційних інституцій, недостатньо дослідженими залишаються питання формування саме євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як комплексного напрямку публічного управління. Потребують подальшого наукового обґрунтування теоретичні засади, методологічні підходи, стратегічні цілі, інституційні механізми та практичні інструменти реалізації антикорупційної політики в умовах європейської інтеграції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темою: «Інноваційні механізми публічного управління та адміністрування» (державна реєстрація № 0121U111051), у межах

якої автором обґрунтовано теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової модернізації системи публічного управління та адміністрування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової системи публічного управління та адміністрування.

Для досягнення поставленої мети у дисертації визначено такі **завдання**:

- дослідити публікаційну активність у сфері формування антикорупційної стратегії України;
- узагальнити сутність корупції та систематизувати основні підходи до її визначення у системі публічного управління;
- визначити сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України;
- проаналізувати глобальні та регіональні тенденції поширення корупції за Індексом сприйняття корупції;
- здійснити комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу;
- дослідити міжнародну політику впровадження стандартів доброчесності та заходів боротьби з корупцією;
- обґрунтувати методологічні положення формування стратегії антикорупційної політики України;
- визначити стратегічні цілі та їх роль у формалізації нових властивостей антикорупційної системи України;
- розробити науково-практичні рекомендації щодо удосконалення державного управління антикорупційною політикою України в умовах європейської інтеграції.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної антикорупційної політики України в системі публічного управління та адміністрування.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та науково-практичні засади формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, використання яких забезпечило комплексне вивчення теоретичних, методологічних та прикладних аспектів формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України.

Для обґрунтування сутності корупції як соціально-правового та управлінського явища, уточнення понятійно-категоріального апарату антикорупційної політики, систематизації наукових підходів до визначення корупції та розкриття її місця у системі публічного управління використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, узагальнення й логічного порівняння. Зазначені методи дали змогу дослідити еволюцію наукових поглядів на корупцію, виокремити її ключові ознаки, фактори виникнення та вплив на ефективність публічного управління (п. 1.2). Бібліометричний метод застосовано для дослідження публікаційної активності у сфері формування антикорупційної стратегії України та аналізу міжнародного наукового дискурсу за запитом «corruption» у базі даних Scopus. За допомогою цього методу визначено динаміку наукових публікацій, географічну структуру досліджень, провідні джерела, найбільш цитовані праці, мережеву структуру наукової співпраці, галузеву структуру публікацій та ключові тематичні напрями дослідження корупції (п. 1.1). Системний, системно-структурний, структурно-функціональний та інституційний підходи використано для обґрунтування антикорупційної політики як складної системи публічного управління, визначення її суб'єктного складу, принципів,

функцій, інституційних механізмів, стратегічних цілей та ролі основних учасників у процесі запобігання і протидії корупції. Застосування цих підходів дозволило розкрити взаємозв'язок між нормативно-правовими, організаційними, управлінськими, інституційними та євроінтеграційними складовими антикорупційної політики України (п. 1.3, 3.1, 3.2).

Порівняльний метод застосовано під час дослідження європейських та міжнародних підходів до формування антикорупційної політики, упровадження стандартів доброчесності, прозорості, підзвітності та належного врядування, а також для зіставлення антикорупційних практик України з підходами країн Європейського Союзу. Це дало змогу визначити сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України та напрями адаптації релевантного міжнародного досвіду до національних умов (п. 1.3, 2.2, 2.3). Статистичний, динамічний, графічний і табличний методи використано для аналізу глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції, оцінювання динаміки Індексу сприйняття корупції, дослідження рівня сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу, а також для наочного подання отриманих результатів у вигляді таблиць, рисунків, діаграм і аналітичних узагальнень (п. 2.1, 2.2). Метод контент-аналізу застосовано для опрацювання нормативно-правових актів України, міжнародних документів, стратегічних матеріалів, аналітичних звітів, рекомендацій міжнародних організацій та документів Європейського Союзу у сфері запобігання і протидії корупції. Це дозволило визначити нормативні, інституційні та стратегічні передумови формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України (п. 1.3, 2.3, 3.1).

Метод узагальнення використано для розроблення концептуальної моделі сутності корупції як соціально-правового та управлінського явища, а також для обґрунтування методологічних положень формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. Застосування цього методу дало змогу відобразити причинно-наслідкові зв'язки між факторами виникнення

корупції, її ключовими ознаками та наслідками для системи публічного управління (п. 1.2, 3.1). Метод стратегічного аналізу застосовано для обґрунтування стратегічних цілей антикорупційної політики України, визначення їх ролі у формалізації нових властивостей антикорупційної системи та розроблення напрямів удосконалення державного управління у сфері запобігання і протидії корупції в умовах європейської інтеграції (п. 3.1, 3.2). Методи узагальнення, синтезу, логіко-структурного аналізу, графічної та табличної візуалізації застосовано для формування висновків, науково-практичних рекомендацій щодо розвитку євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України, а також для наочного представлення отриманих результатів дослідження (п. 3.1, 3.2).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України у сфері запобігання та протидії корупції, стратегічні документи державної антикорупційної політики, міжнародні правові акти та рекомендації, що визначають стандарти доброчесності, прозорості, підзвітності й належного врядування, а також документи Європейського Союзу, Ради Європи, Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Групи держав проти корупції та інших міжнародних інституцій. У процесі дослідження використано наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань корупції, антикорупційної політики, публічного управління, інституційного розвитку, європейської інтеграції, прозорості, доброчесності та підзвітності публічної влади. Важливе значення мали публікації, представлені у міжнародних наукометричних базах даних, зокрема Scopus, що були використані для проведення бібліометричного аналізу наукового дискурсу щодо проблематики корупції та антикорупційної політики.

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні матеріали міжнародних організацій, дані Індексу сприйняття корупції, інформаційні ресурси щодо глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції, матеріали щодо сприйняття, впливу та поведінкових аспектів

корупції в країнах Європейського Союзу, а також відкриті дані, аналітичні звіти, рейтинги, огляди й моніторингові матеріали, що характеризують сучасний стан антикорупційної політики в Україні та світі. Для інформаційно-аналітичного забезпечення дослідження також використано відкриті цифрові інструменти та ресурси, зокрема Google Trends, базу даних Scopus, програмний інструментарій Bibliometrix, офіційні вебресурси органів державної влади України, міжнародних організацій та інституцій Європейського Союзу. Використання зазначених джерел дало змогу забезпечити комплексність, достовірність і наукову обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження.

Використання технологій штучного інтелекту. Технології штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, використовувалися виключно як допоміжний інструмент у процесі підготовки дослідження. Їх застосування було пов'язане з: 1) попереднім формуванням пошукових запитів для роботи з відкритими інформаційними ресурсами, наукометричними базами даних та аналітичними матеріалами з проблематики корупції, антикорупційної політики, доброчесності, прозорості, підзвітності та європейської інтеграції; 2) допоміжним мовним опрацюванням окремих фрагментів тексту, зокрема перекладом, редагуванням і адаптацією наукових формулювань українською та англійською мовами.

Технології штучного інтелекту не використовувалися для самостійного формування наукових результатів, висновків, положень наукової новизни, емпіричних даних чи авторських рекомендацій. Усі результати дослідження, аналітичні узагальнення, висновки та науково-практичні пропозиції сформульовані автором самостійно на основі опрацювання наукових джерел, нормативно-правових актів, міжнародних документів, статистичних і аналітичних матеріалів. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів здійснювалося з обов'язковим посиланням на відповідні джерела.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методологічних положень та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування, функціонування та реалізації євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України в системі публічного управління та адміністрування.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

– методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, які, на відміну від наявних підходів до стратегічного планування у сфері запобігання та протидії корупції, ґрунтуються: 1) на синтезі системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного підходів і передбачають побудову цілісної п'ятиетапної методологічної конструкції формування Стратегії; 2) передбачають застосування оцінки Національної системи доброчесності Transparency International, що розширює традиційний інструментарій стратегічного аналізу (SWOT, PEST, SOAR, VMOST) шляхом оцінювання тринадцяти інституційних стовпів антикорупційної системи за критеріями спроможності та прозорості; 3) дозволяють здійснити перехід від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності» (*«integrity by design»*), за якої антикорупційні запобіжники інтегруються безпосередньо у процеси державного управління як їх невід'ємна управлінська та технологічна характеристика;

– організаційні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, що на відміну від наявних підходів, які не передбачають комплексного організаційного супроводу процесу стратегічного планування у сфері протидії корупції, містять: 1) науково обґрунтований порядок формування та затвердження робочої групи з розробки Стратегії на чолі з НАЗК як головним координатором; 2) механізм фінансового забезпечення на принципах прозорості, доброчесності та аполітичності; 3) чотирирівневу структуру організації комунікації між учасниками розробки Стратегії, що

вперше виокремлює комунікацію з міжнародними партнерами (GRECO, ОЕСР, ЄС, Рада Європи) як самостійний рівень; 4) враховує чотири типи критичних організаційних бар'єрів, виявлених за результатами аналізу досвіду імплементації Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки;

– систему цілей Стратегії антикорупційної політики України, що на відміну від чинних підходів до формування антикорупційних стратегій, які не передбачають комплексного обґрунтування стратегічних цілей у взаємозв'язку з конкретними завданнями, правовими інструментами та відповідальними суб'єктами, охоплює дев'ять стратегічних цілей, згрупованих за трьома напрямками: 1) запобігання корупції через превентивні механізми, 2) виявлення та відповідальність за корупційні правопорушення, 3) формування нових властивостей антикорупційної системи та доповнених технологічною матрицею на основі «великих даних», штучного інтелекту та технології блокчейн, що забезпечує перехід від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності», де антикорупційні запобіжники інтегровані безпосередньо в бізнес-процеси держави як їх невід'ємна технічна характеристика, а за кожною стратегічною ціллю визначено сукупність завдань, правові інструменти реалізації та склад відповідальних суб'єктів державного управління;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження антикорупційної політики, який уточнено через визначення корупції як явища, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей у приватних інтересах, що дозволяє розглядати її не лише як окреме правопорушення, а як системну управлінську дисфункцію, яка призводить до викривлення управлінських процесів, зниження ефективності державної політики та порушення принципів доброчесності, прозорості й підзвітності;

набуло подальшого розвитку:

– теоретико-концептуальне розуміння сутності корупції у системі публічного управління, яке, на відміну від підходів, що розглядають корупцію переважно як правове або кримінологічне явище, ґрунтується на її трактуванні як комплексного соціально-правового та управлінського феномену та розкриває її багатовимірну природу через поєднання правового, економічного, соціального, політичного, інституційного й управлінського підходів, що дозволило уточнити сутнісні ознаки корупції, фактори її виникнення та наслідки для ефективності публічного управління;

– науково-методичний підхід до дослідження публікаційної активності у сфері корупції та антикорупційної політики, який, на відміну від традиційного огляду літератури, передбачає поєднання інструментів Google Trends, Scopus і Bibliometrix для виявлення динаміки суспільного та наукового інтересу до проблематики корупції та дозволяє комплексно оцінити кількісні й якісні параметри наукового дискурсу, зокрема динаміку публікацій, географічну структуру досліджень, провідні джерела, найбільш цитовані праці, мережеву структуру наукової співпраці, галузеву структуру та ключові тематичні напрями;

– систематизація сучасних європейських імперативів антикорупційної політики України, які розглянуто як сукупність стратегічних вимог, принципів і стандартів, що визначають напрями адаптації національної антикорупційної системи до європейського простору належного врядування та охоплюють верховенство права, доброчесність публічної служби, прозорість і підзвітність діяльності органів влади, незалежність антикорупційних інституцій, ефективність превентивних механізмів, захист викривачів, цифровізацію антикорупційних процедур і посилення громадського контролю;

– аналітичний підхід до оцінювання глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції, який базується на використанні Індексу сприйняття корупції та дозволяє виявити міжрегіональні асиметрії, відмінності у рівні антикорупційної спроможності держав, динаміку змін у сприйнятті корупції та місце України у глобальному антикорупційному середовищі, що поглиблює

розуміння корупції як глобального явища з різною інтенсивністю прояву залежно від рівня інституційного розвитку, якості врядування, політичної стабільності та ефективності механізмів контролю;

– підхід до комплексного аналізу сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу, який, на відміну від суто інституційного або рейтингового аналізу, враховує не лише формальні показники антикорупційної політики, а й соціальні реакції, рівень толерантності до корупційних практик, довіру до публічних інституцій, готовність громадян повідомляти про корупцію та особливості повсякденної взаємодії громадян і бізнесу з органами влади.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування, функціонування та розвитку євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової системи публічного управління та адміністрування. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані у діяльності органів державної влади, антикорупційних інституцій, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших суб'єктів публічного управління під час розроблення й удосконалення стратегічних, програмних, організаційних та аналітичних документів у сфері запобігання і протидії корупції, забезпечення доброчесності, прозорості, підзвітності та інституційної спроможності публічної влади.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при розробленні навчально-методичного забезпечення для підготовки здобувачів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», зокрема в контексті удосконалення змісту освітніх компонентів, пов'язаних із публічним управлінням, антикорупційною політикою, стратегічним управлінням, доброчесністю публічної служби та європейськими стандартами належного врядування.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. На основі отриманих у ході дослідження результатів сформовано теоретико-методологічні положення і науково-практичні рекомендації щодо формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової системи публічного управління та адміністрування.

Зокрема, автором теоретично обґрунтовано сутність корупції як комплексного соціально-правового та управлінського явища; систематизовано наукові підходи до її визначення у системі публічного управління; досліджено публікаційну активність у сфері корупції та антикорупційної політики; розкрито сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України; проаналізовано глобальні та регіональні тенденції поширення корупції, а також особливості її сприйняття, впливу й поведінкових аспектів у країнах Європейського Союзу; обґрунтовано методологічні та організаційні положення формування Стратегії антикорупційної політики України; визначено систему її стратегічних цілей, завдань, правових інструментів реалізації та відповідальних суб'єктів державного управління.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [5-7].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 7 наукових працях: 1 стаття що індексується у базі даних Scopus, 3 статті у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, що включене до міжнародних наукометричних баз даних, 3 тези доповідей у збірниках праць міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 150 сторінках друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць, 45 рисунків. Список використаних джерел нараховує 183 найменувань і розміщений на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1.1. Публікаційна активність у сфері формування антикорупційної стратегії України

Поняття «корупція» має складний, багатовимірний характер і охоплює широкий спектр проявів у політичній, економічній, правовій та соціальній сферах. У межах даного дослідження основну увагу зосереджено на аналізі наукової активності та динаміки інтересу до терміну «корупція» в міжнародному науковому просторі. Дослідження здійснювалося поетапно. На першому етапі проаналізовано рівень суспільного інтересу до цього терміну шляхом дослідження частоти пошукових запитів англійською мовою «corruption», що є домінуючим у міжнародній науковій комунікації.

Для аналізу частоти пошукових запитів використано аналітичний інструмент Google Trends, який є відкритим сервісом компанії Google та дозволяє оцінити рівень інтересу до певних термінів на основі відносної частки запитів у загальному масиві пошукової інформації. Зазначений інструмент дає змогу простежити зміну популярності ключових слів у часовому та географічному вимірах, починаючи з 2004 року.

Аналіз динаміки пошукової активності за терміном «corruption» свідчить про загалом стабільний інтерес до проблеми корупції у світовому інформаційному просторі протягом тривалого періоду з 2004 по 2023 рр., із незначними коливаннями в межах середніх значень. Водночас починаючи з 2024 р. спостерігається різке зростання рівня зацікавленості, що може бути пов'язано з активізацією глобальних політичних процесів, антикорупційних розслідувань або посиленням суспільної уваги до питань

прозорості та підзвітності влади. Така динаміка підтверджує, що корупція залишається актуальною глобальною проблемою, чутливою до політичних та соціально-економічних змін, а також об'єктом постійного наукового та суспільного інтересу.

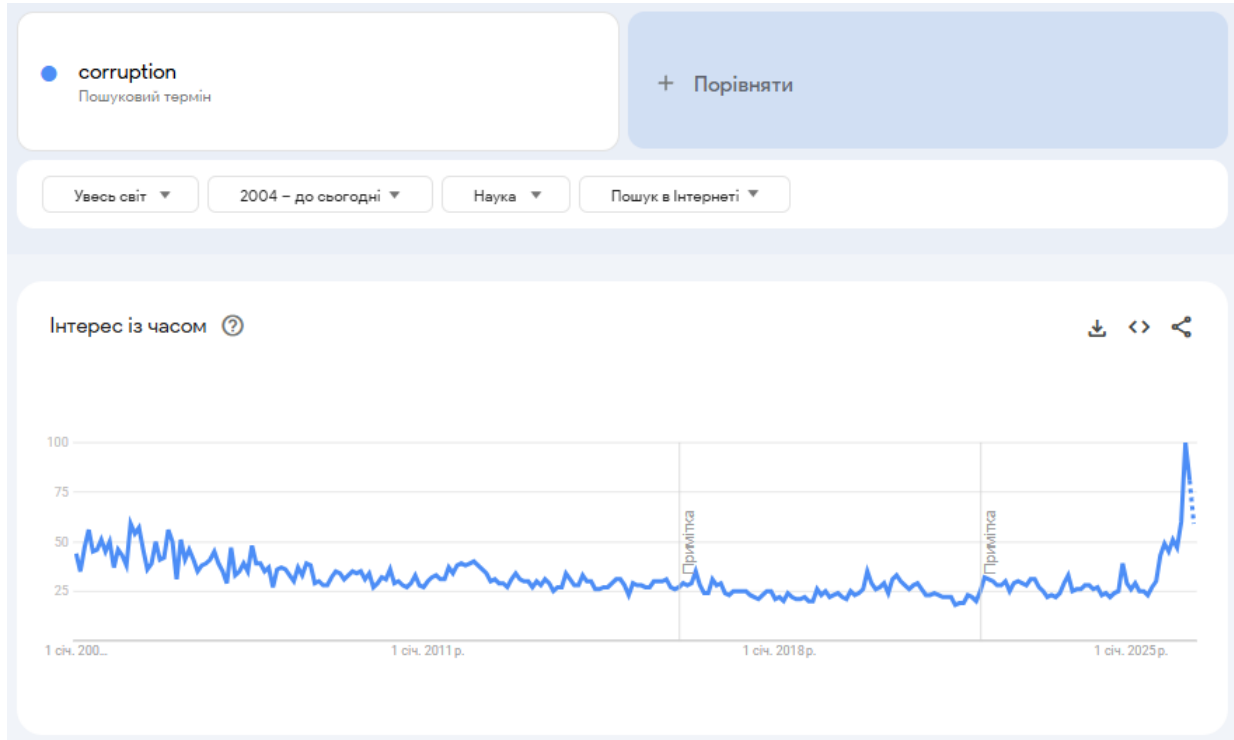

Рис. 1.1. Динаміка глобального інтересу до терміну «corruption» за даними Google Trends у 2004–2025 рр. у категорія «наука»

Джерело: побудовано за допомогою Google Trends [151].

Наступним етапом дослідження стало вивчення наукових публікацій, присвячених проблематиці корупції та механізмам її запобігання у різних сферах суспільного життя. З метою оцінки динаміки публікаційної активності було проведено пошук у наукометричній базі даних Scopus, яка об'єднує рецензовані наукові джерела міжнародного рівня. Для формування вибірки використано запит «corruption». Сформувавши вибірку ми отримали 13841 документ.

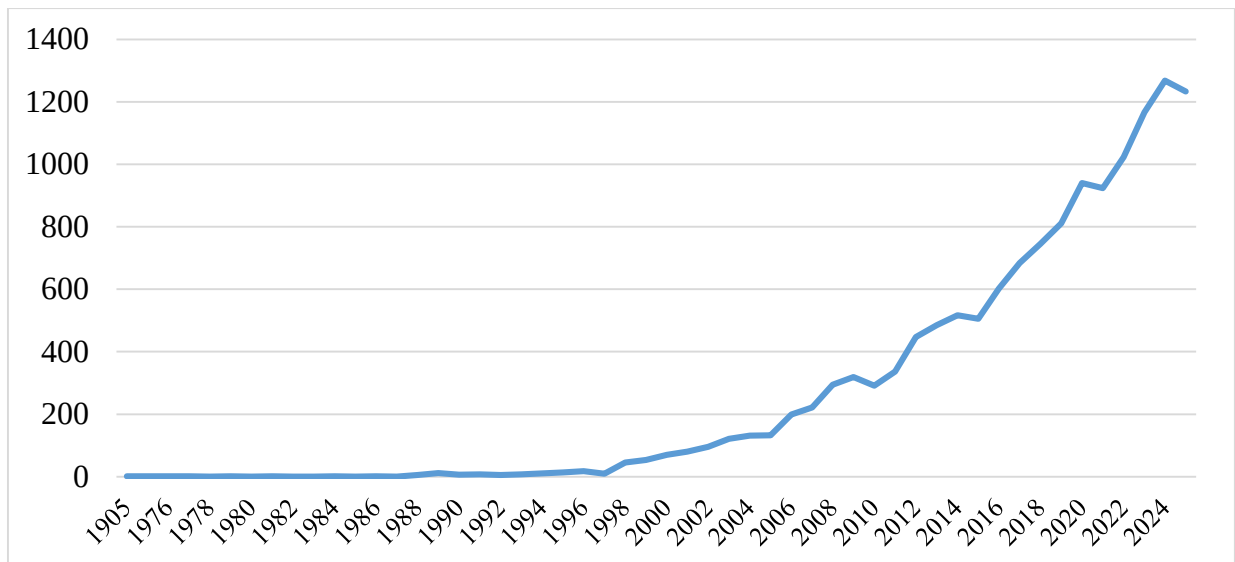

Рис. 1.2. Динаміка кількості наукових публікацій за запитом «corruption» у базі даних Scopus у 1975–2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Рис. 1.2 свідчить про суттєве зростання наукового інтересу до питань корупції впродовж досліджуваного періоду. Якщо у 1970–1990-х роках кількість публікацій залишалася незначною, то починаючи з кінця 1990-х років спостерігається поступове зростання, яке з 2000-х років набуває стійкої висхідної тенденції. Особливо інтенсивне збільшення кількості досліджень фіксується після 2010 року, що може бути пов'язано з посиленням глобальної уваги до питань прозорості, антикорупційної політики та якості державного управління. Пікові значення у 2023–2024 роках підтверджують актуальність тематики корупції як одного з ключових напрямів сучасних наукових досліджень та свідчать про її інтеграцію у широкий спектр міждисциплінарних наукових підходів.

Аналіз географічного розподілу наукових публікацій за тематикою корупції у базі даних Scopus свідчить про суттєву нерівномірність дослідницької активності між країнами. Беззаперечним лідером за кількістю публікацій є Сполучені Штати Америки, що значно випереджають інші держави. Велика Британія посідає друге місце. Високі показники також

демонструють такі країни, як Китай, Німеччина та Австралія, що свідчить про їхню активну участь у дослідженні проблематики корупції.

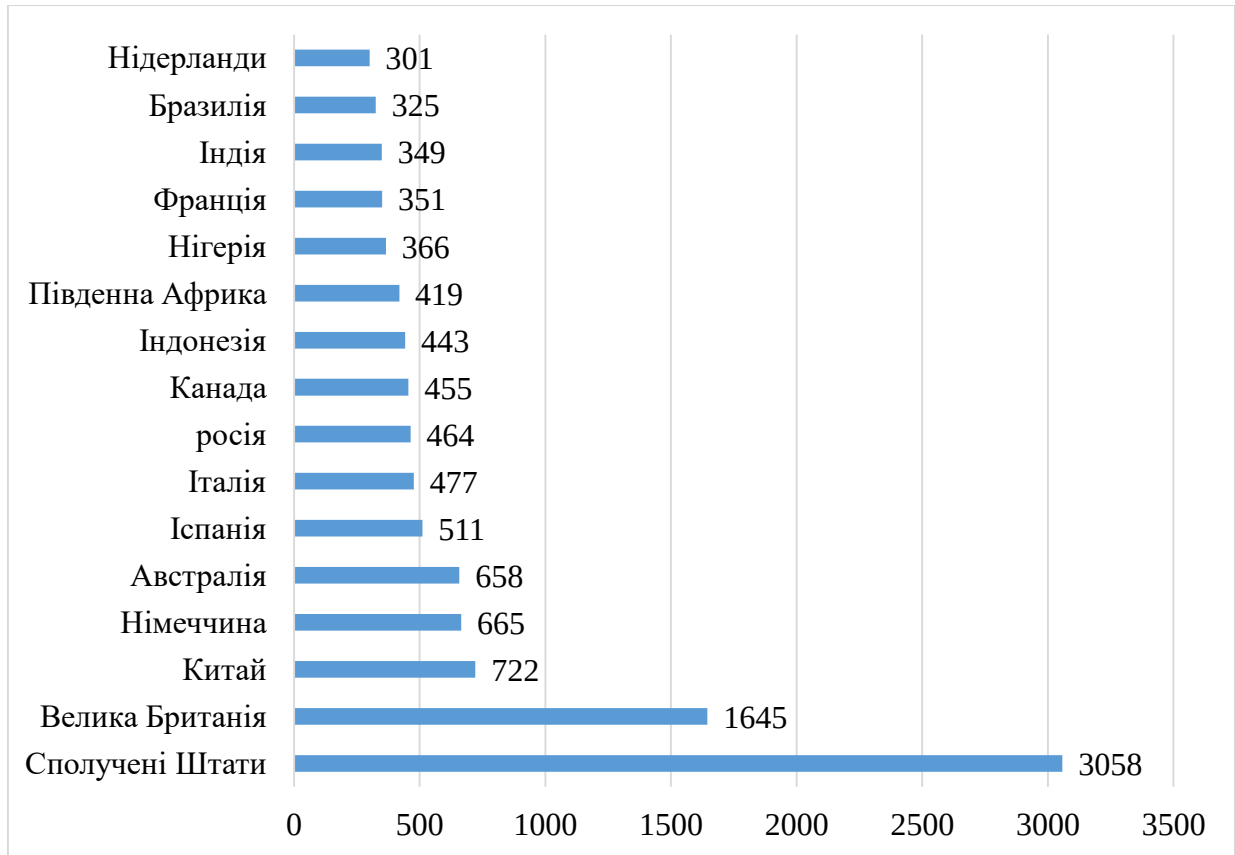

Рис. 1.3. Географічна структура наукових публікацій за запитом «corruption» у базі даних Scopus

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Водночас більшість інших країн, зокрема держави, що розвиваються, характеризуються значно нижчими показниками публікаційної активності, що може бути зумовлено як обмеженістю наукових ресурсів, так і специфікою національних дослідницьких пріоритетів. Загалом отримані результати підтверджують концентрацію наукового потенціалу у розвинених країнах та підкреслюють глобальний характер проблеми корупції, яка залишається актуальним об'єктом дослідження у різних регіонах світу.

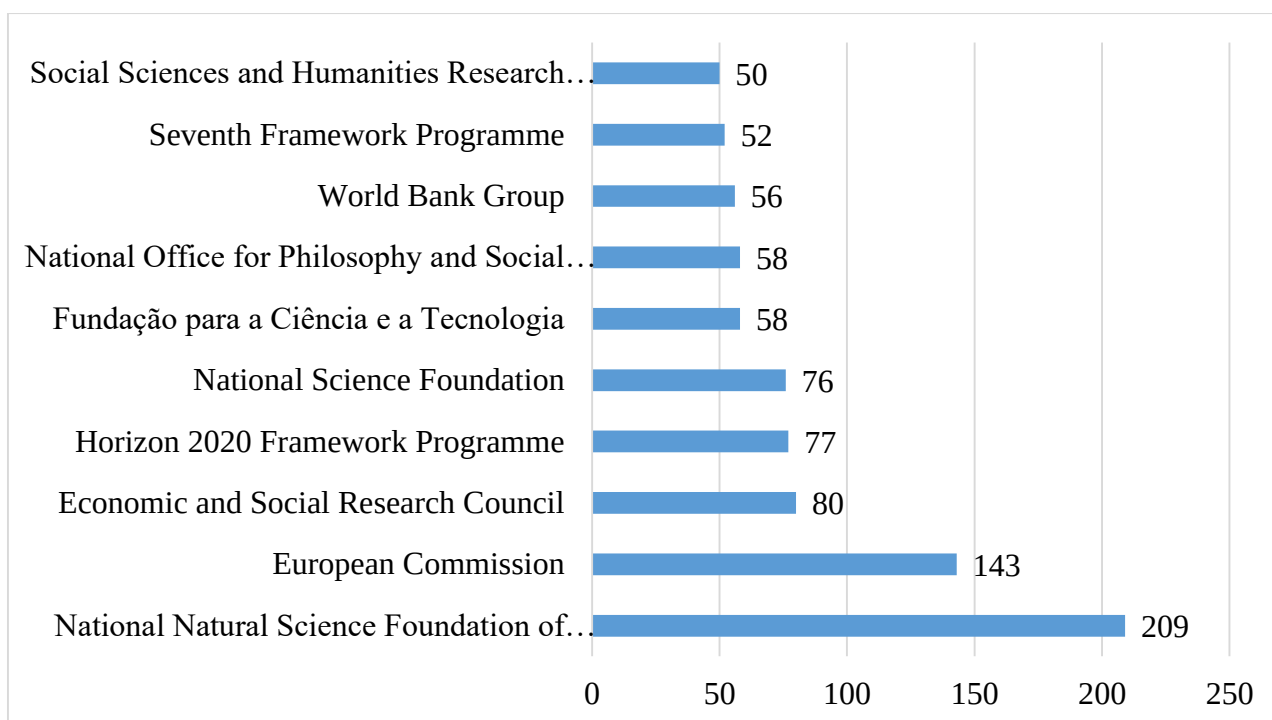

Рис. 1.4. Розподіл наукових публікацій за запитом «corruption» у базі даних Scopus за спонсорами фінансування

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Аналіз розподілу наукових публікацій за спонсорами фінансування у базі даних Scopus свідчить про вагому роль міжнародних і національних наукових фондів у розвитку досліджень проблематики корупції. Найбільшу кількість профінансованих публікацій забезпечує National Natural Science Foundation of China, що вказує на активну підтримку досліджень у цій сфері з боку Китаю. Значний внесок також здійснює European Commission, яка посідає друге місце, підтверджуючи пріоритетність антикорупційної тематики в межах європейської наукової політики.

Водночас такі організації, як National Science Foundation, World Bank Group та інші міжнародні дослідницькі програми (зокрема Horizon 2020 і Seventh Framework Programme), демонструють стабільну участь у фінансуванні наукових розвідок у цій сфері. Отримані результати свідчать про інституційну підтримку досліджень корупції на глобальному рівні та підкреслюють її значущість як міждисциплінарного напрямку, що потребує координації зусиль різних міжнародних та національних акторів.

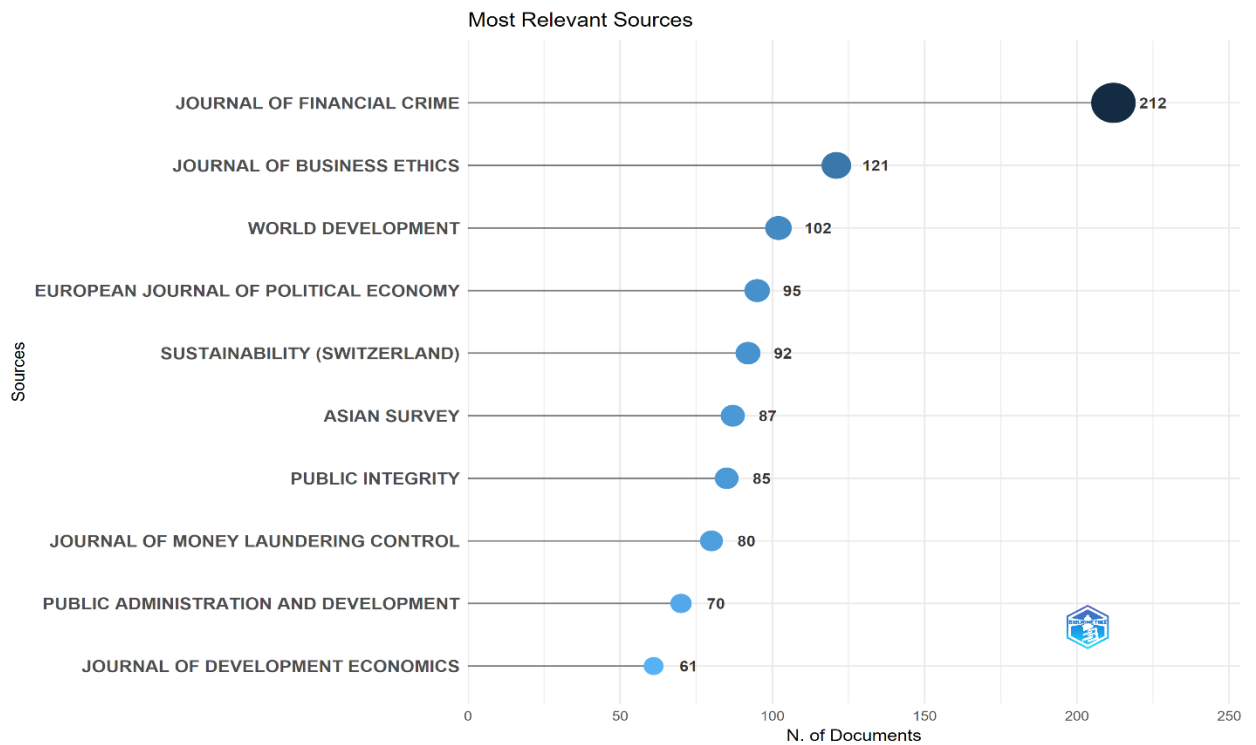

Рис. 1.5. Найбільш релевантні наукові джерела публікацій за запитом «corruption» у базі даних Scopus

Джерело: побудовано автором за допомогою інструментарію Bibliometrix

Аналіз провідних наукових джерел, у яких публікуються дослідження з проблематики корупції, свідчить про концентрацію наукового дискурсу в межах спеціалізованих міждисциплінарних видань. Лідируючу позицію займає *Journal of Financial Crime*, що значно випереджає інші журнали за кількістю публікацій, що вказує на вагомість фінансового аспекту корупції та зростання уваги до проблем відмивання коштів і фінансових злочинів.

Суттєву роль також відіграють такі авторитетні видання, як *Journal of Business Ethics*, *World Development* та *European Journal of Political Economy*, що відображає інтеграцію антикорупційної проблематики у сфери бізнес-етики, економічного розвитку та політичної економії. Наявність у переліку журналів, орієнтованих на державне управління (*Public Administration and Development*) та публічну доброчесність (*Public Integrity*), свідчить про важливість інституційного та управлінського виміру досліджень корупції.

Аналіз найбільш релевантних наукових журналів дозволив ідентифікувати основні платформи, у межах яких формується сучасний науковий дискурс щодо проблематики корупції. З огляду на це, наступним етапом дослідження стало визначення найбільш цитованих публікацій у базі даних Scopus.

Таблиця 1.1

Найбільш цитовані наукові публікації за запитом «corruption» у
базі даних Scopus

№	Назва документа	Автор(и)	Джерело	Рік	Кількість цитувань
1	The causes of corruption: A cross-national study [180]	Treisman D.	Journal of Public Economics, 76(3), 399–457	2000	2 374
2	Political connections and preferential access to finance: The role of campaign contributions [140]	Claessens S., Feijen E., Laeven L.	Journal of Financial Economics, 88(3), 554–580	2008	1 164
3	Does flattening government improve economic performance? Evidence from China [158]	Li P., Lu Y., Wang J.	Journal of Development Economics, 123, 18–37	2016	1 154
4	All for all: Equality, corruption, and social trust [175]	Rothstein B., Uslaner E.M.	World Politics, 58(1), 41–72	2005	1 090
5	Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence [150]	Fisman R., Svensson J.	Journal of Development Economics, 83(1), 63–75	2007	1 075
6	Monitoring corruption: Evidence from a field experiment in Indonesia [168]	Olken B.A.	Journal of Political Economy, 115(2), 200–249	2007	909
7	Corruption and the composition of government expenditure [161]	Mauro P.	Journal of Public Economics, 69(2), 263–279	1998	895
8	Dodging the grabbing hand: The determinants of unofficial activity in 69 countries [148]	Friedman E., Johnson S., Kaufmann D., Zoido-Lobaton P.	Journal of Public Economics, 76(3), 459–493	2000	811
9	Decentralization and corruption: Evidence across countries [149]	Fisman R., Gatti R.	Journal of Public Economics, 83(3), 325–345	2002	770
10	Economic analysis of corruption: A survey [136]	Aidt T.S.	Economic Journal, 113(491), F632–F652	2003	768

Аналіз найбільш цитованих наукових публікацій свідчить про формування потужного теоретико-методологічного підґрунтя дослідження цього явища, переважно в межах економічної науки та політичної економії. Переважна більшість високоцитованих робіт припадає на період кінця 1990-х – 2000-х років, що свідчить про активну фазу становлення сучасних підходів до аналізу корупції саме у цей період. Тематично дослідження охоплюють такі ключові напрями, як вплив корупції на економічне зростання, державні фінанси, інституційну якість, доступ до ресурсів, а також взаємозв'язок із демократією, довірою та децентралізацією.

Водночас наявність більш нових публікацій (зокрема 2016 року) серед лідерів за цитуванням свідчить про збереження актуальності тематики та її адаптацію до сучасних викликів, зокрема в контексті реформ державного управління та трансформаційних процесів у країнах, що розвиваються. Загалом результати підтверджують, що дослідження корупції мають виражений міждисциплінарний характер, однак домінуючим залишається економічний підхід, який формує основу для подальших наукових розвідок у цій сфері.

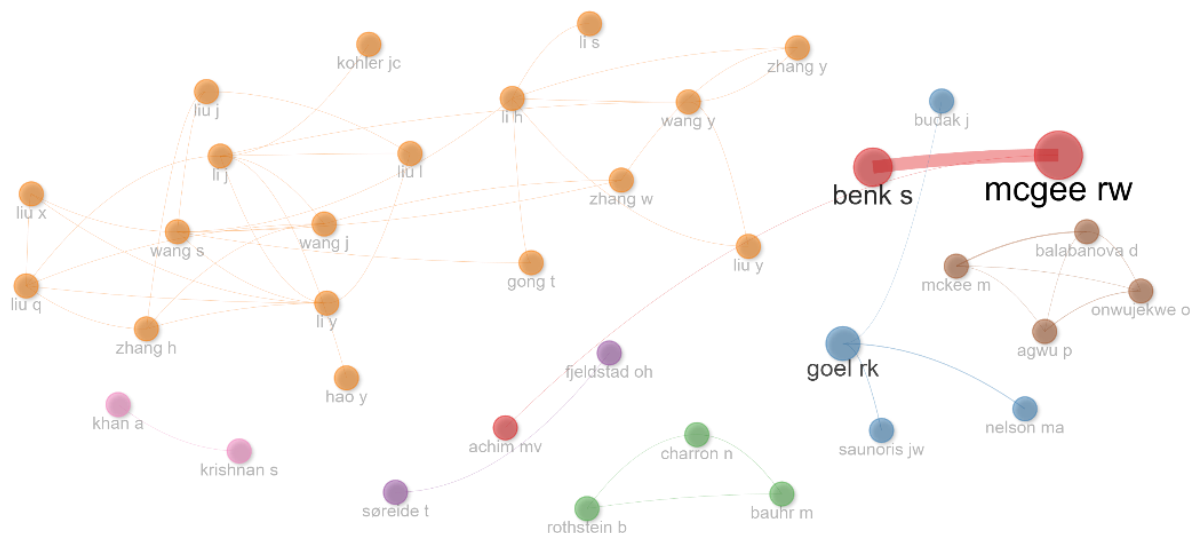

Рис. 1.6. Мережева структура наукової співпраці у дослідженнях корупції за даними Scopus

Джерело: побудовано автором за допомогою інструментарію Bibliometrix

Аналіз мережевої структури наукової співпраці у сфері досліджень корупції свідчить про наявність кількох відокремлених кластерів авторів, що формують окремі дослідницькі групи. Найбільш розгалужений кластер об'єднує значну кількість науковців, між якими простежується інтенсивна взаємодія, що вказує на високий рівень кооперації та спільного розвитку наукових ідей у межах даної групи.

Водночас наявність менших кластерів та ізольованих зв'язків свідчить про фрагментованість наукового середовища, де окремі дослідницькі групи функціонують відносно автономно. Окремі вузли, що виконують роль «посередників» між кластерами, забезпечують міжгрупову взаємодію та сприяють поширенню знань між різними науковими напрямками.

Загалом отримані результати демонструють, що дослідження корупції характеризуються як високим рівнем внутрішньогрупової кооперації, так і певною роз'єднаністю між окремими науковими школами.

Аналіз галузевої структури наукових публікацій з питань корупції у базі даних Scopus свідчить про чітко виражене домінування соціальних наук, частка яких становить 39%. Це підтверджує, що корупція передусім розглядається як соціально-політичне явище, пов'язане з функціонуванням державних інститутів, суспільними відносинами та публічним управлінням.

Значну частку також займають дослідження у сфері економіки, економетрики та фінансів (19 %), а також бізнесу, менеджменту та бухгалтерського обліку (12 %), що свідчить про вагомість економічного виміру корупції, зокрема її впливу на ринки, фінансові потоки та ефективність управління. Помітну роль відіграють гуманітарні науки (8%), які забезпечують теоретико-концептуальне осмислення явища корупції.

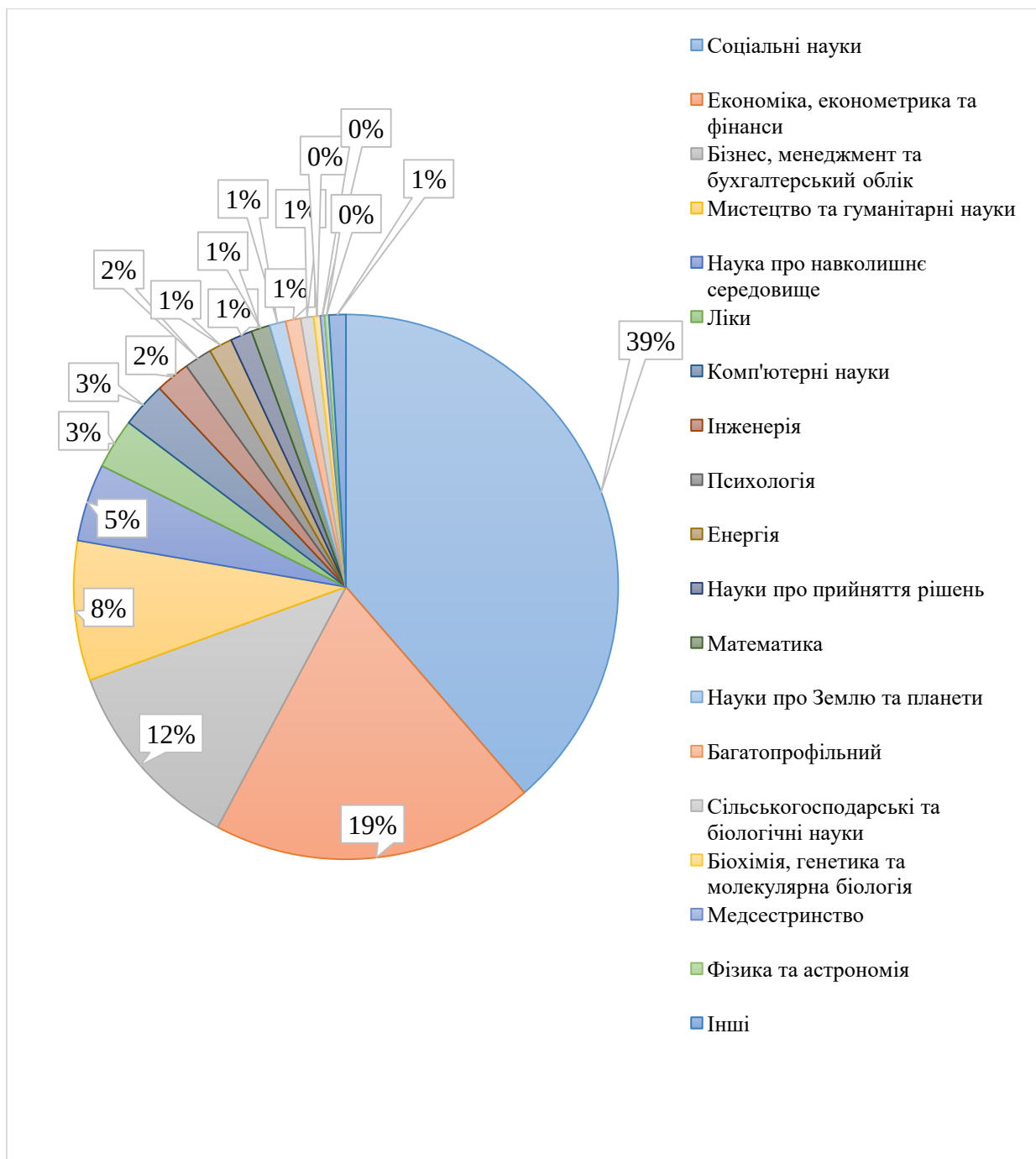

Рис. 1.7. Структура наукових публікацій за т за запитом «corruption» у базі даних Scopus за галузями знань

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Інші галузі знань, зокрема науки про навколишнє середовище, комп'ютерні науки, інженерія, психологія та інші, мають значно меншу частку, що вказує на поступове розширення міждисциплінарного підходу до дослідження корупції. Загалом результати демонструють комплексний

характер цієї проблематики та її інтеграцію у різні наукові напрями, що підтверджує необхідність міждисциплінарного підходу до її аналізу та розробки ефективних антикорупційних стратегій.

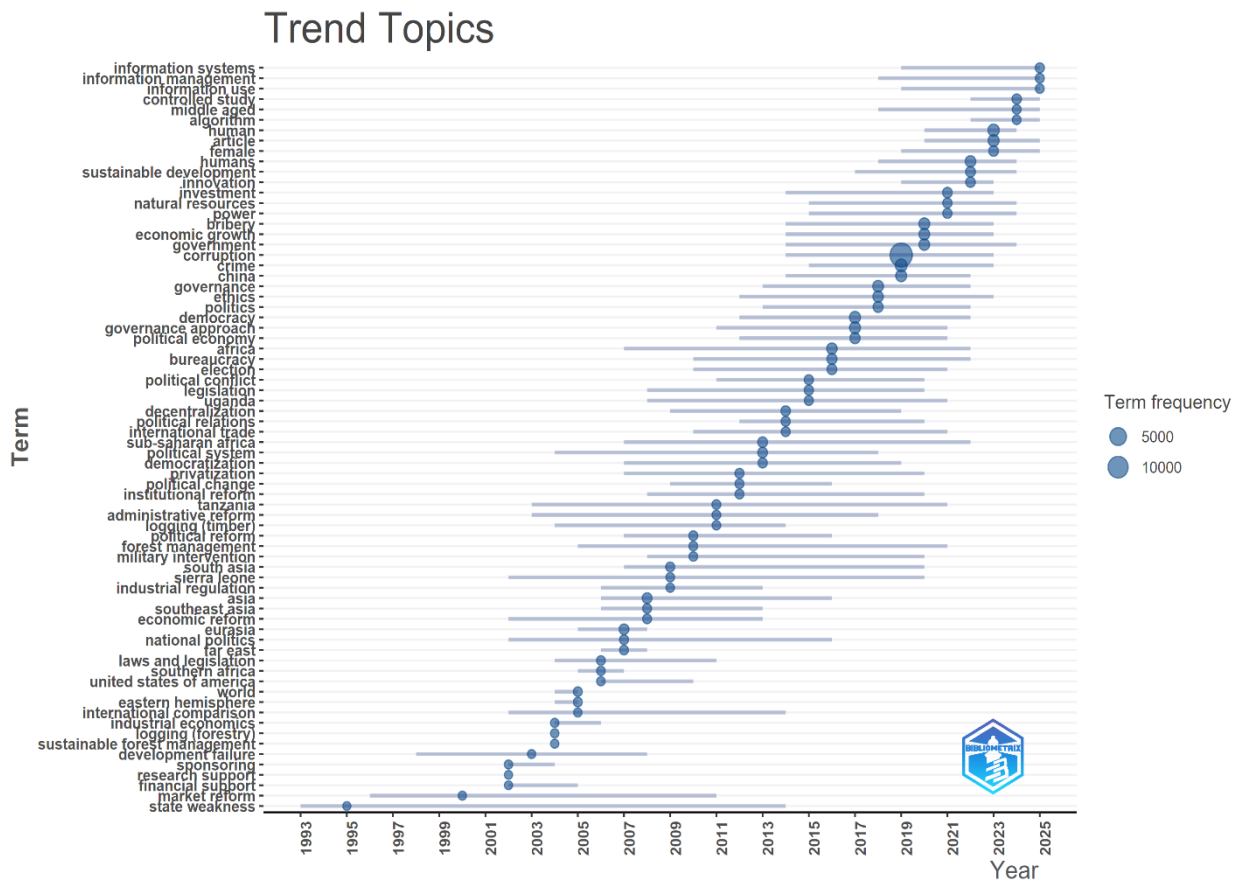

Рис. 1.8. Динаміка розвитку та еволюція ключових наукових тем у дослідженнях корупції у базі даних Scopus

Джерело: побудовано автором за допомогою інструментарію Bibliometrix

Аналіз еволюції ключових наукових тем у дослідженнях корупції свідчить про поступове розширення предметного поля цієї проблеми. На ранніх етапах (1990-ті – початок 2000-х років) домінували базові теми, пов’язані з державним управлінням, інституційною слабкістю, ринковими реформами та правовим регулюванням, що відображає початковий етап формування наукового інтересу до явища корупції.

У подальшому (2005–2015 рр.) спостерігається активне розширення тематики за рахунок включення питань політичної економії, децентралізації, міжнародної торгівлі, демократизації та публічного адміністрування. Це

Аналіз структури ключових термінів свідчить про домінування базового поняття «corruption», частка якого становить 46% від загального масиву, що підтверджує його центральну роль у дослідженнях. Значну частку також займають суміжні категорії, зокрема «crime», «human», «democracy», «governance» та «economic growth», що відображає багатовимірність проблематики корупції та її тісний зв'язок із кримінологічними, соціальними та економічними процесами.

Важливе місце у структурі займають терміни, пов'язані з інституційним середовищем, такі як «government», «accountability», «transparency», «bureaucracy» та «public sector», що свідчить про фокус на механізмах державного управління та антикорупційної політики. Також простежується значна частка географічно орієнтованих досліджень (зокрема «China», «Africa», «India», «Indonesia»), що вказує на регіоналізацію наукового інтересу.

Окремо варто відзначити присутність соціально-етичних категорій («ethics», «human rights», «trust»), які підкреслюють важливість ціннісного виміру у дослідженні корупції. Загалом отримані результати підтверджують, що сучасний науковий дискурс щодо корупції є комплексним, міждисциплінарним та структурно розгалуженим, охоплюючи широкий спектр взаємопов'язаних понять і напрямів дослідження.

Результати проведеного бібліометричного аналізу підтверджують стійке зростання наукового інтересу до питання корупції. Встановлено, що корупція розглядається не лише як правове чи політичне явище, а як комплексна категорія, тісно пов'язана з економічним розвитком, якістю державного управління, соціальною довірою та інституційною спроможністю. Ключову роль у формуванні наукового дискурсу відіграють економічні та соціально-політичні підходи, що підтверджується домінуванням відповідних галузей знань, провідних журналів і найбільш цитованих публікацій.

Водночас результати аналізу виявили концентрацію наукової активності у розвинених країнах та значну роль міжнародних інституцій у фінансуванні досліджень, що визначає глобальний характер вивчення корупції. Еволюція

трендових тем і структура ключових термінів свідчать про поступове ускладнення досліджень, перехід від базових інституційних і економічних аспектів до ширшого охоплення питань прозорості, підзвітності, цифровізації, сталого розвитку та соціальних факторів.

Разом із цим, аналіз виявив певну фрагментованість наукової співпраці та недостатню інтеграцію окремих дослідницьких напрямів, а також обмежену увагу до нових викликів, зокрема впливу гібридних загроз, воєнних конфліктів та трансформаційних процесів у країнах, що розвиваються. Це свідчить про необхідність подальшого розширення досліджень у цих напрямках.

1.2. Сутність корупції та підходи до її визначення у системі публічного управління

У сучасних умовах трансформації системи публічного управління проблема корупції набуває особливої актуальності, оскільки виступає одним із ключових чинників, що стримують ефективний розвиток держави, знижують рівень довіри громадян до інститутів влади та ускладнюють реалізацію публічної політики. Водночас складність і багатовимірність цього явища зумовлюють відсутність єдиного універсального підходу до його визначення, що потребує ґрунтовного наукового осмислення.

Дослідження сутності корупції та підходів до її визначення є важливим етапом наукового аналізу, оскільки саме від чіткості та обґрунтованості базових дефініцій залежить коректність подальших досліджень у сфері запобігання та протидії корупції. З огляду на це, дослідження сутності корупції потребує комплексного підходу, що передбачає аналіз лексикографічних джерел, нормативно-правових актів, міжнародних документів, а також наукових концепцій.

Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, питання визначення корупції залишається дискусійним, що пов'язано з її складною природою, міждисциплінарним характером та різноманітністю форм прояву.

Крім того, сучасні трансформаційні процеси в Україні, зокрема євроінтеграційні зміни та реформування системи державного управління, зумовлюють необхідність уточнення понятійного апарату та переосмислення сутності корупції з позицій сучасних наукових підходів.

Проблематика дослідження сутності корупції є предметом наукового інтересу широкого кола вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Л. В. Сергієнко, О. М. Лукашук, Л. І. Каленіченко, Д. В. Слинько, Д. О. Іщук, Є. Ю. Шаптала, О. С. Бондаренко, В. В. Тильчик, Н. А. Шпак, С. М. Алфьоров, В. Ю. Чернишова, І. С. Бачинська, О. В. Стогова, О. О. Гейц, О. В. Радченко, С. А. Задорожний, Я. Ю. Цимбаленко, Д. М. Ніколенко, А. М. Новак, Н. М. Карпеко, Л. Ю. Деркач, А. В. Гарбінська-Руденко, М. В. Глух, а також зарубіжні дослідники R. Klitgaard, S. Rose-Ackerman, M. Granovetter, M. Castells, H. Marquette, D. North та інші.

У дослідженні сутності корупції доцільно розпочати з аналізу її етимологічного та лексикографічного тлумачення. У радянський період поняття «корупція» мало ідеологізований характер і розглядалося як явище, притаманне переважно капіталістичним державам. Зокрема, в «Українській радянській енциклопедії» корупція визначалася як підступність і продажність державних і політичних діячів, що використовують службове становище у корисливих цілях, зокрема під час виборчих процесів та через механізми лобізму [50].

Сучасні лінгвістичні джерела акцентують увагу на етимологічному походженні поняття. Так, етимологічні словники виводять термін «корупція» від латинського *corruptio*, що означає «підкуп», «занепад», «розклад», та пов'язаного з дієсловом *corrumpo* – «псувати», «руйнувати», «розбещувати». Відтак, уже на рівні походження поняття закладено його подвійний зміст – як процес руйнування соціальних відносин і моральної деградації [27].

У тлумачних та перекладних словниках корупція здебільшого трактується як підкупність і продажність посадових осіб, їхня схильність до зловживання службовим становищем з метою отримання вигоди [100]. Зокрема, у словниках іншомовних слів корупція визначається як «розбещеність, продажність урядових осіб; хабарництво», що підкреслює її морально-етичний вимір [7]. У сучасних лексикографічних джерелах також простежується синонімічний зв'язок із такими категоріями, як нечесність, деморалізація та хабарництво [51].

Водночас у юридичних енциклопедичних джерелах поняття корупції конкретизується через правовий зміст і визначається як форма зловживання владою, пов'язана з підкупом посадових осіб. Це свідчить про поступову трансформацію розуміння корупції від переважно морально-етичної категорії до складного соціально-правового явища [118].

Таким чином, аналіз словникових та енциклопедичних джерел дозволяє зробити висновок, що поняття «корупція» еволюціонувало від вузького ідеологізованого трактування до багатовимірного розуміння, яке поєднує правові, соціальні та моральні аспекти. Це створює підґрунтя для подальшого аналізу корупції в межах наукових та управлінських підходів.

Вагомим етапом формування понятійно-категоріального апарату дослідження є аналіз нормативно-правового закріплення поняття «корупція». Вперше на законодавчому рівні в Україні поняття корупції було закріплено у Законі України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 № 356/95-ВР (втратив чинність). Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону, під корупцією розумілася діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [32].

Окрім цього, законодавець деталізував зміст корупції через визначення корупційних діянь, до яких було віднесено, зокрема: незаконне одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг у зв'язку з виконанням функцій держави, у тому числі шляхом придбання товарів чи послуг за цінами, нижчими за їх фактичну вартість; а також отримання кредитів, позичок, цінних

паперів, нерухомості чи іншого майна з використанням не передбачених законодавством пільг або переваг [32].

Важливим елементом нормативного підходу того періоду є також встановлення правових наслідків таких діянь, зокрема обов'язку відшкодування вартості незаконно отриманих благ у дохід держави, що свідчить про орієнтацію законодавця на матеріально-правову складову відповідальності.

Аналіз зазначеного нормативного визначення дозволяє зробити висновок, що на початковому етапі формування антикорупційного законодавства корупція розглядалася переважно як діяльність, пов'язана із отриманням матеріальних вигод, а її сутність зводилася до зловживання службовим становищем у корисливих цілях. Водночас таке трактування має відносно вузький характер, оскільки не охоплює нематеріальні форми вигоди, а також не відображає системного впливу корупції на функціонування публічного управління.

Наступним етапом розвитку антикорупційного законодавства України стало прийняття Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 року, який суттєво розширив підходи до розуміння корупції та механізмів її запобігання. У зазначеному нормативно-правовому акті корупція визначається як використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи її обіцянки для себе чи інших осіб. Порівняно з попереднім законодавством, дане визначення характеризується ширшим змістом, оскільки охоплює не лише факт отримання вигоди, але й її пропозицію або обіцянку. Важливою особливістю цього Закону є розширення кола суб'єктів відповідальності, а також закріплення превентивних механізмів запобігання корупції, що свідчить про поступовий перехід від репресивного до комплексного підходу у сфері антикорупційної політики [34].

Подальший розвиток антикорупційного законодавства України зумовив суттєве переосмислення підходів до визначення поняття «корупція», що пов'язано як із трансформацією державного управління, так і з необхідністю імплементації міжнародних антикорупційних стандартів. Найбільш комплексне нормативне визначення корупції закріплено у чинному Закон

України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. Відповідно до цього Закону, корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, а також прийняття такої вигоди чи її обіцянки (пропозиції) для себе чи інших осіб або, навпаки, пропозиція чи надання неправомірної вигоди з метою схвалення до протиправного використання повноважень [33].

Порівняно з попереднім законодавством, дане визначення має значно ширший зміст та характеризується низкою принципових відмінностей. По-перше, законодавець розширює зміст корупційних дій, включаючи не лише факт отримання вигоди, а й пропозицію, обіцянку або надання такої вигоди. По-друге, вводиться категорія «неправомірна вигода», яка охоплює як матеріальні, так і нематеріальні блага. По-третє, підкреслюється взаємний характер корупційних відносин, що передбачає участь щонайменше двох сторін.

Водночас, незважаючи на розширення змісту поняття, законодавче визначення корупції залишається функціонально обмеженим, оскільки сформульоване переважно для потреб правозастосування. Воно не повною мірою відображає корупцію як системне явище, що впливає на ефективність публічного управління, формування державної політики та реалізацію публічного інтересу.

Важливе значення для формування антикорупційної політики має Конституція України, яка закріплює базові принципи функціонування публічної влади та визначає засади правового порядку в державі. Незважаючи на те, що Конституція України не містить прямого визначення поняття «корупція», її положення формують фундаментальні передумови для запобігання цьому явищу. Зокрема, принцип верховенства права, закріплений у ст. 8, обов'язок органів державної влади діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законом (ст. 19), а також пріоритет прав і свобод людини (ст. 3) визначають нормативні рамки, в яких корупція є неприпустимою [48].

Таким чином, Конституція України закладає основоположні принципи доброчесності, законності та підзвітності публічної влади, що виступають базою для формування та реалізації антикорупційного законодавства.

Наступним нормативно-правовим актом, який доцільно проаналізувати у контексті дослідження корупції, є Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р., який визначає кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні діяння, що мають ознаки корупції. Слід зазначити, що Кримінальний кодекс України не містить легального визначення поняття «корупція», однак оперує категорією «корупційні злочини», до яких відносяться, зокрема, зловживання владою або службовим становищем, одержання неправомірної вигоди, надання неправомірної вигоди службовій особі, незаконне збагачення та інші діяння, передбачені кримінальним законодавством [57].

З огляду на вищевказане слід зазначити, що кримінальне законодавство підходить до розуміння корупції через призму конкретних складів злочинів, встановлюючи відповідальність за найбільш суспільно небезпечні форми її прояву. Відсутність узагальненого визначення поняття «корупція» у Кримінальному кодексі свідчить про його функціональну спрямованість, оскільки основним завданням цього нормативного акту є не формування теоретичного понятійного апарату, а визначення меж кримінальної відповідальності.

Наступним етапом дослідження є аналіз міжнародно-правових актів, які формують загальновизнані підходи до розуміння сутності корупції та визначають основні напрями протидії цьому явищу на глобальному рівні.

Важливе значення у цьому контексті має Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікована Україною у 2006 році. Зазначений міжнародний договір встановлює універсальні стандарти запобігання корупції, криміналізації корупційних правопорушень, міжнародного співробітництва та повернення активів. При цьому Конвенція не містить узагальненого визначення поняття «корупція», розкриваючи її зміст

через перелік конкретних корупційних діянь, зокрема підкуп, зловживання впливом, незаконне збагачення [47].

Важливим регіональним інструментом є Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, яка також не містить універсального визначення корупції, однак встановлює перелік кримінально караних діянь, пов'язаних із активним та пасивним підкупом, а також іншими формами зловживання службовим становищем [55].

Окрему увагу слід приділити Конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях, яка зосереджена на протидії підкупу у сфері міжнародної економічної діяльності та відображає економічний аспект корупції [45].

Також до міжнародно-правового регулювання у сфері протидії корупції відноситься Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, яка спрямована на врегулювання питань відшкодування шкоди, завданої корупційними правопорушеннями [113].

На відміну від кримінально-правових інструментів, зазначена Конвенція акцентує увагу на захисті прав осіб, які постраждали від корупції, та передбачає можливість отримання компенсації за завдані збитки. Вона також встановлює обов'язок держав забезпечити ефективні засоби правового захисту, включаючи право на судовий розгляд та відшкодування шкоди.

Таким чином, міжнародні нормативно-правові акти не формують єдиного універсального визначення корупції, а підходять до її розуміння через встановлення конкретних форм протиправної поведінки. Це свідчить про практичну спрямованість міжнародного регулювання та складність корупції як багатовимірного соціального явища.

Обмеженість словникових, нормативно-правових та міжнародних підходів до визначення поняття «корупція» зумовлює необхідність звернення

до наукових концепцій, які дозволяють більш глибоко розкрити її сутність як складного соціального та управлінського явища.

У сучасному науковому дискурсі корупція розглядається як складне багатовимірне явище, що поєднує правові, соціальні, економічні та політичні характеристики. Як зазначають Л. В. Сергієнко та О. М. Лукашук, корупція є не лише порушенням правових норм, а комплексним соціально-правовим феноменом, який підриває ефективність функціонування державних інститутів, знижує довіру громадян до влади та перешкоджає сталому розвитку держави [94].

Нормативно-правовий підхід. Зокрема, у дослідженні Л. І. Калієніченко та Д. В. Слинька корупція визначається як негативне, динамічне та об'єктивно існуюче соціальне явище, що супроводжує розвиток держави та суспільства. Автори підкреслюють, що корупція має системний характер, проникає у всі сфери суспільного життя та завдає шкоди як окремим правовим відносинам, так і державі загалом. У межах правового підходу вказані автори виокремлюють ключові ознаки корупції, серед яких: наявність спеціального суб'єкта, використання службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей, а також отримання неправомірної вигоди. Такий підхід дозволяє конкретизувати сутність корупції через юридично значущі характеристики, однак не розкриває її глибинної природи [39].

Розвиток правового підходу до дослідження корупції також пов'язаний із аналізом адміністративно-правових механізмів протидії цьому явищу. Зокрема, у дисертаційному дослідженні Д. О. Іщука підкреслюється, що корупція є негативним явищем, яке дестабілізує суспільство, знижує довіру до держави та потребує створення ефективної системи правового регулювання і спеціалізованих суб'єктів протидії [38].

Зокрема, Є. Шаптала визначає корупцію через сукупність ознак: наявність спеціального суб'єкта (посадової особи), використання службового становища всупереч публічним інтересам, корисливий мотив та негативні наслідки для суспільства [116].

Подібний підхід підтримують О. Бондаренко, В. Тильчик, Н. Шпак, які наголошують на протиправному використанні службових повноважень як ключовій характеристиці корупції [8, С. 49; 106].

Важливий внесок у розвиток наукового підходу до розуміння корупції зроблено у докторському дослідженні С. М. Алфьорова, який обґрунтовує, що корупція є комплексним суспільним явищем, що охоплює різні види правопорушень і не обмежується лише кримінально караними діями. Дослідник підкреслює, що корупція включає адміністративні, дисциплінарні та інші девіації, а також може проявлятися у формах, які взагалі не підпадають під дію норм права, але викликають моральний осуд у суспільстві. У контексті правового підходу С. М. Алфьоров наголошує, що корупція є збірним поняттям, яке об'єднує різні види правопорушень залежно від виду юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільної), що підтверджує її комплексний характер [2]. Такий підхід дозволяє розглядати корупцію не лише як юридичну категорію, а як системне явище, що потребує комплексного механізму протидії.

Крім того, дослідник підкреслює, що корупція має не лише економічну, але й нематеріальну мотивацію, зокрема пов'язану із владою, статусом, впливом, що значно розширює її змістовне наповнення. Це положення є принципово важливим для сучасних досліджень, оскільки дозволяє відійти від спрощеного трактування корупції виключно як матеріального підкупу.

Економічний підхід. Даний підхід знайшов своє відображення у працях представників неокласичної школи та сучасних дослідників, які трактують корупцію як форму неформального обміну ресурсами. Зокрема, R. Klitgaard розглядає корупцію як результат поєднання монополії влади, дискреційних повноважень та відсутності підзвітності, що формалізується у відповідній аналітичній моделі [156].

Як зазначає В. Ю. Чернишова, економічний фактор є одним із визначальних у формуванні корупційних проявів, оскільки рівень економічного розвитку держави прямо впливає на рівень корупції. Водночас

корупція може розглядатися як прояв економічної поведінки в умовах надмірного державного регулювання та неефективного управління [115].

У межах ринково-центристського підходу (С. Rose-Ackerman) корупція трактується як специфічний «тіньовий ринок», у якому владні повноваження виступають об'єктом обміну, а суб'єкти прагнуть максимізувати власну вигоду. При цьому важливу роль відіграють такі чинники, як низький рівень матеріального забезпечення державних службовців та нерівність у розподілі доходів, що стимулюють корупційну поведінку [174].

Бачинська І. розглядає корупцію як форму «інвестування», коли витрати на отримання посади зумовлюють подальше прагнення до отримання неправомірної вигоди [4].

Водночас О. Стогова трактує корупцію як неформальне інституційне середовище, у межах якого відбувається взаємодія економічних і владних ресурсів [104].

Соціальний підхід. У дослідженнях М. Granovetter, М. Castells корупція трактується як соціальне явище, що формується у процесі взаємодії індивідів у межах соціальних мереж та неформальних відносин [152]. Такий підхід дозволяє пояснити поширення корупції через сталі соціальні зв'язки та норми поведінки.

Як зазначає О. Гейц, об'єктом протидії корупції є саме суспільні відносини, що виникають у відповідній сфері, що підтверджує її соціальну природу. Водночас корупція виступає деструктивним фактором, який порушує нормальне функціонування цих відносин та підриває довіру до державних інститутів [13]. У межах даного підходу корупція розглядається як форма девіантної соціальної поведінки, що виникає внаслідок конфлікту між публічними та приватними інтересами, а також як індикатор ефективності функціонування соціальних інститутів.

Політичний підхід. У політичному вимірі корупція розглядається як інструмент впливу на прийняття рішень та функціонування влади. Зокрема, О. Радченко та С. Задорожний трактують корупцію як соціально-політичний інститут, що виступає альтернативною, неформальною системою

регулювання владних відносин [91]. Також дослідники підкреслюють її роль у процесах олігархізації влади та «приватизації» політичних інститутів.

Marquette Н. та ін. розглядають корупцію як інструмент впливу на політичні процеси та розподіл владних ресурсів, що призводить до деформації демократичних інститутів та зниження довіри до влади [160].

Інституційний підхід. Окремий напрям досліджень становить інституційний підхід, відповідно до якого корупція розглядається як результат недосконалості інституційного середовища. Зокрема, Я. Ю. Цимбаленко, що інституційна корупція виникає внаслідок організаційно-структурних дефектів системи публічного управління та проявляється у формі латентних взаємодій між суб'єктами влади. У цьому контексті корупція розглядається як фактор, що знижує ефективність державного управління та спричиняє деформацію публічних інститутів [181].

North D. у своїх працях розглядає корупцію як наслідок інституційної неспроможності, коли формальні правила не відповідають реальним практикам, що сприяє закріпленню корупційних відносин [164].

Управлінський підхід. Особливого значення для дослідження корупції у сфері публічного управління набуває управлінський підхід, який розкривається у працях А. Н. Новака [79]. Автор розглядає корупцію як фактор, що знижує ефективність державного управління та перешкоджає реалізації антикорупційної політики.

Важливим напрямом наукового осмислення сутності корупції є організаційно-управлінський підхід, у межах якого вона розглядається як результат дисфункцій системи публічного управління. У цьому контексті Н. М. Карпеко підкреслює, що корупція негативно впливає на розвиток держави, стримує економічні процеси та підриває ефективність управлінських рішень. Дослідниця розглядає корупцію як системне явище, що виникає внаслідок недосконалості управлінських механізмів, зокрема надмірної дискреції посадових осіб, нечіткої регламентації їх діяльності та слабкості контролю. У цьому аспекті корупція постає не лише як правопорушення, а як відхилення у функціонуванні системи управління. Водночас корупція

інтерпретується як складова соціально-управлінської системи, що формується у процесі взаємодії інституцій, норм і суб'єктів влади. Її подолання, за Н. М. Карпеко, пов'язується з формуванням ефективного організаційно-управлінського механізму, який охоплює сукупність правових, організаційних та економічних засобів впливу [42].

Деркач Л. Ю. наголошує, що сучасні підходи до протидії корупції трансформуються від переважно каральних і контрольних механізмів до комплексного підходу, який поєднує інституційні, організаційні та ціннісно-мотиваційні інструменти. У цьому контексті корупція розглядається не лише як правопорушення, а як наслідок недосконалості системи публічного управління, зокрема недостатньої прозорості, підзвітності та ефективності інституцій.

Також дослідниця акцентує увагу на ролі етичного лідерства як ключового чинника запобігання корупції, підкреслюючи, що ефективна протидія корупції можлива лише за умов інтеграції етичних принципів у всі рівні управлінської діяльності – індивідуальний, організаційний та суспільний [23].

У межах сучасного наукового підходу до розуміння сутності корупції важливе значення мають положення, сформульовані А. В. Гарбінською-Руденко та М. В. Глух, які розглядають корупцію як системне явище публічного управління, що підриває ефективність державної влади та довіру громадян до інституцій. Автори наголошують, що корупція проявляється через викривлення процесів прийняття управлінських рішень, зловживання службовим становищем та орієнтацію на приватні інтереси, що суперечать публічним [153]. У цьому контексті вона розглядається як соціально-політичне явище, яке порушує баланс між державними та приватними інтересами і негативно впливає на розвиток держави.

Дослідники підкреслюють, що корупція має системний характер і зумовлюється сукупністю факторів, серед яких: низький рівень прозорості, недосконалість нормативно-правового регулювання, слабкість контролю та недостатній рівень правової культури посадових осіб.

Значний внесок у розвиток наукового підходу до розуміння корупції зробили сучасні теорії, зокрема теорія principal-agent (M. Jensen, W. Meckling,

R. Klitgaard), яка пояснює корупцію через асиметрію інформації та конфлікт інтересів між принципалом і агентом; теорія колективної дії (M. Olson, B. Rothstein), яка пов'язує корупцію з низьким рівнем суспільної довіри; мережева теорія (M. Granovetter), що розглядає корупцію як результат функціонування неформальних соціальних мереж; а також теорія раціонального вибору (G. Becker), яка трактує корупцію як результат раціонального співвідношення вигод і ризиків [159].

Таким чином, проведений аналіз наукових підходів до визначення сутності корупції свідчить про відсутність єдиного універсального її трактування, що зумовлено складністю, багатовимірністю та міждисциплінарним характером цього явища.

У межах правового підходу корупція розглядається як сукупність правопорушень, пов'язаних із зловживанням владними повноваженнями та отриманням неправомірної вигоди. Водночас економічний підхід акцентує увагу на корупції як формі раціональної поведінки, спрямованої на максимізацію вигоди в умовах інституційних обмежень.

Соціологічний підхід дозволяє трактувати корупцію як форму девіантної поведінки, що виникає у системі суспільних відносин та відображає деформацію соціальних норм і цінностей. Політичний підхід розкриває її як інструмент впливу на процеси прийняття рішень і розподіл владних ресурсів, що призводить до трансформації політичних інститутів.

У межах інституційного підходу корупція розглядається як наслідок недосконалості формальних і неформальних інститутів, тоді як управлінський підхід інтерпретує її як системну дисфункцію публічного управління, що проявляється у викривленні управлінських процесів, зниженні ефективності державної політики та порушенні принципів прозорості й підзвітності.

Окремі сучасні концепції (теорія principal-agent, теорія колективної дії, теорія раціонального вибору) доповнюють зазначені підходи, розкриваючи корупцію як результат конфлікту інтересів, асиметрії інформації та низького рівня суспільної довіри.

На основі узагальнення наукових підходів до розуміння сутності корупції доцільно сформулювати власне визначення цього поняття, яке б відображало її комплексний, міждисциплінарний та управлінський характер. Ураховуючи правові, економічні, соціальні, політичні та інституційні аспекти досліджуваного явища, *корупцію* доцільно визначити як комплексне соціально-правове та управлінське явище, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень чи пов'язаних з ними можливостей у приватних інтересах, що призводить до викривлення управлінських процесів, зниження ефективності державної політики, порушення принципів доброчесності, прозорості та підзвітності публічної влади.

З метою узагальнення теоретичних підходів та виокремлених ознак корупції доцільно запропонувати концептуальну модель її сутності як соціально-управлінського явища (рис. 1.10).

Запропонована модель на рис. 1.1 має ієрархічну структуру та відображає корупцію як складне багатовимірне явище, що формується у системі публічного управління. У центрі моделі розміщено корупцію як інтегроване поняття, зміст якого розкривається через авторське визначення, відповідно до якого корупція є комплексним соціально-правовим та управлінським явищем, що виникає внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень чи пов'язаних з ними можливостей у приватних інтересах.

Внутрішній рівень моделі представлений системою ключових ознак корупції, які відображають її сутнісні характеристики. До них віднесено: використання владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей, спрямованість на задоволення приватного інтересу, наявність неправомірної вигоди, протиправний або соціально неприйнятний характер поведінки, системність та інституційну зумовленість, латентність корупційних проявів, а також її негативний вплив на ефективність публічного управління. Сукупність зазначених ознак дозволяє розглядати корупцію як не лише правове, але й соціально-управлінське явище, інтегроване у процеси функціонування державної влади.

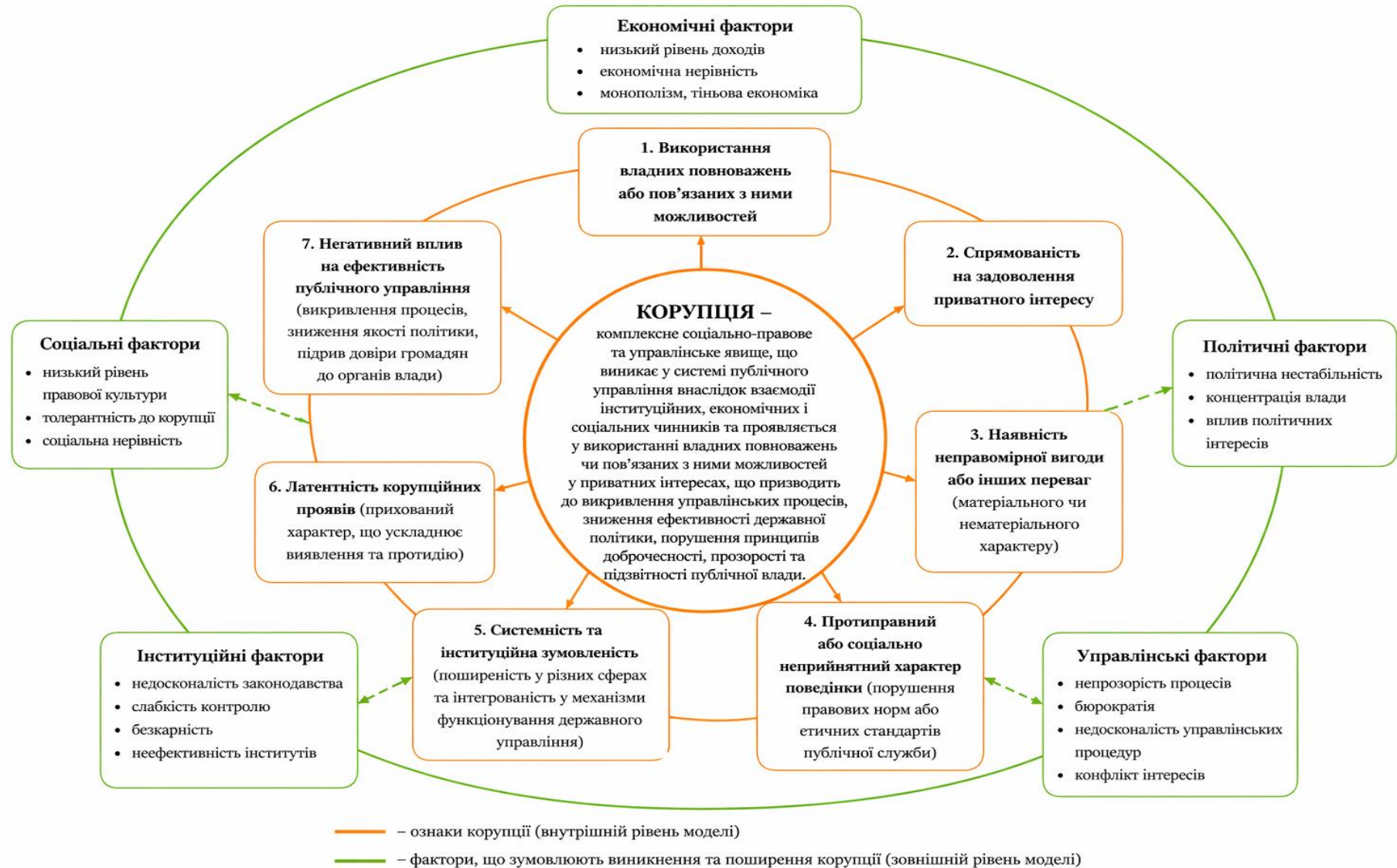

Рис. 1.10. Модель сутності корупції як соціально-правового та управлінського явища

Джерело: розроблено автором

Зовнішній рівень моделі формують фактори, що зумовлюють виникнення та поширення корупції. Зокрема, економічні фактори пов'язані з низьким рівнем доходів, економічною нерівністю та існуванням тіньової економіки; соціальні, з рівнем правової культури, толерантністю до корупції та соціальною нерівністю; політичні, з нестабільністю політичної системи, концентрацією влади та впливом політичних інтересів; інституційні, з недосконалістю законодавства, слабкістю контролю та неефективністю інститутів; управлінські, з непрозорістю процедур, бюрократизацією та конфліктом інтересів.

Взаємозв'язок між рівнями моделі відображає причинно-наслідкову залежність, відповідно до якої сукупність зовнішніх факторів формує середовище для виникнення корупції, яка, у свою чергу, проявляється через систему ознак у межах публічного управління. Такий підхід дозволяє інтегрувати результати правового, економічного, соціологічного, політичного, інституційного та управлінського аналізу в єдину концептуальну конструкцію.

Отже, у результаті проведеного дослідження встановлено, що корупція є складним, багатовимірним та міждисциплінарним явищем, яке не має єдиного універсального визначення. Аналіз словникових, нормативно-правових та міжнародних джерел засвідчив еволюцію розуміння корупції від морально-етичної категорії до комплексного соціально-правового явища, водночас їх обмеженість полягає у переважно функціональному підході до її визначення.

Узагальнення наукових підходів дозволило встановити, що корупція розглядається як правове, економічне, соціальне, політичне, інституційне та управлінське явище, що формується під впливом сукупності факторів та проявляється у різних сферах суспільного життя.

На основі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення *корупції*, відповідно до якого її доцільно розглядати як комплексне соціально-правове та управлінське явище, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень чи пов'язаних з ними

можливостей у приватних інтересах, що призводить до викривлення управлінських процесів, зниження ефективності державної політики та порушення принципів доброчесності, прозорості й підзвітності.

Виокремлення ключових ознак корупції та розробка авторської моделі її сутності дозволили сформуванню цілісного уявлення про дане явище як системний феномен у сфері публічного управління та створили теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження механізмів її запобігання та протидії.

1.3. Сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України

На сьогодні наша країна ціною значних зусиль завершує євроінтеграційний процес і знаходиться на порозі вступу до Європейського Союзу. Фактично він був розпочатий 25 грудня 1990 року з проголошення Постановою Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин» «спрямування зусиль на забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі» [89]. Зворотня реакція Європейського Союзу не змусила себе надто довго чекати: вже через рік Декларацією Європейського Союзу щодо України [17] було визнано демократичну природу Всеукраїнського референдуму і запропоновано Україні розпочати пряме та плідне спілкування з Європейським Союзом [58], а на початку 1992 року Рада Європейського Союзу виступила з ініціативою укладення угоди про партнерство та співробітництво з усіма країнами – колишніми республіками Радянського Союзу [11]. Першою з таких країн стала саме Україна: Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами було укладено 14 червня 1994 року було укладено, а в 1998 року вона набула повноцінної чинності [109]. Вивчення зазначеної Угоди свідчить про відсутність будь-яких

положень щодо антикорупційної боротьби, крім загальних умов щодо «продовженням та звершенням Україною ...правових реформ» [109].

В рік набрання чинності вказаною Угодою було прийнято досить вагомий державотворчий документ, яким було закріплено не тільки намір України досягти проміжної мети, що полягала в асоційованому членстві в ЄС, а й стратегічної – повноправне членство в ЄС; йдеться про Указ Президента України № 615/98 від 11.06.1998 р., що затверджував Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, а в її межах – пріоритетні напрями руху України на шляху такої інтеграції [111]. Важливим є те, що первісно в Стратегії (як і в Угоді про асоціацію) жодних чином не були прописані положення щодо корупційної боротьби, які вочевидь мали ідентифікуватись в межах пункту 1, який умовно можна назвати правовою інтеграцією України до ЄС.

Втім, наступним фундаментальним, вкрай важливим та надзвичайно ґрунтованим вітчизняним євроінтеграційним документом – Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, схваленою Указом Президента України № 1072/2000 від 14.09.2000 р., як головним інструментом реалізації вищевказаної Стратегії, – серед 19-ти напрямів євроінтеграційного руху в частині напрямів 4 «Права людини та захист прав національних меншин» та 15 «Правосуддя та внутрішні справи» були підняті питання щодо боротьби з корупцією, а в межах напрямку 15 навіть виділено піднапрямок 15.5 «Боротьба з корупцією» [110].

Найбільш важливим на сьогодні документом на євроінтеграційному шляху України стала Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яку було укладено в 2014 році [108]. Її положеннями чітко закріплювала позиції щодо антикорупційної боротьби, зокрема [108]:

– визнання боротьби з корупцією одним з принципів посилення відносин між ЄС та Україною (Розділ I. Загальні принципи: ст. 3);

- співробітництво в сфері боротьби з корупцією (як в приватному, так і державному секторах) (Розділ III. Юстиція, свобода та безпека: ст. 14, 22);

- обмін інформацією, досвідом, найкращою практикою та здійснення інших заходів, а також удосконалення методів боротьби з корупцією (Розділ V. Економічне та галузеве співробітництво: ст. 347);

- вжиття ефективних заходів щодо боротьби з корупцією (Розділ VI. Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством: ст. 459);

Нагадаймо, що Угода про асоціацію набрала чинності 1 вересня 2017 році і вже в наступному році на 20-му саміті Україна-ЄС в м. Брюсселі пролунав заклик до України посилити боротьбу з корупцією (до того часу на всіх попередніх самітах Україна-ЄС постановки такої проблеми не було); важливим є те, що починаючи з 2018 року на кожному з самітів Україна-ЄС – в Києві в 2019 р. – 21-й, в Брюсселі в 2020 р. – 22-й, в Києві в 2021 р. – 23-й, в Києві в 2023 р. – 24-й – було озвучено позицію-вимогу ЄС до посилення антикорупційної боротьби в Україні [93].

Російська військова агресія 2022 року проти України прискорила євроінтеграційний процес і 23 червня 2022 року послідовно завдяки ухваленій резолюції Європейського парламенту та рішенням Європейської Ради України стала кандидатом на вступ до ЄС [112]. Втім, таке форсування подій не змінило вимог до України як до потенційного члену ЄС; ба більше – невиконання нагальних найбільш вагомих умов, як то:

- реформування Конституційного суду через реалізацію оновленого механізму відбору суддів до останнього згідно рекомендацій Венеціанської комісії;

- продовження судової реформи через формування складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України через реалізацію оновленого механізму відбору;

- посилення антикорупційної боротьби, серед іншого через призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро України;
- продовження реформи правоохоронної системи та посилення боротьби з відмиванням коштів;
- дійсна реалізація Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» згідно рекомендацій Венеціанської комісії;
- узгодження законодавства України щодо аудіовізуальної сфери з правом ЄС;
- проведення та завершення реформування законодавства України в сфері національних меншин згідно рекомендаціям Венеціанської комісії) є запорукою збереження статусу кандидата до члена ЄС Україною.

Таким чином, боротьба з корупцією виступає однією з ключових вимог ЄС до України, невиконання якої не просто уповільнює процес євроінтеграції, а й може його заблокувати [95].

Вступ України до ЄС не можливий без проведення оцінки законодавства України на відповідність ЄС та приведення першого у відповідність до другого, яка має назву скринінгу; останній відбувається за 33-ма пронумерованими та 3-ма не пронумерованими переговорними розділами, які відповідають пріоритетним сферам права ЄС, що поєднуються 6-ма кластерами [90; 85] (рис. 1.11).

Перший кластер охоплює основоположенні позиції, а тому цим кластером розпочинаються та закінчуються переговори ЄС та країни-кандидату на членство в ЄС. Саме позиції першого кластеру у багато чому визначають хід переговорів загалом.

Рис. 1.11. Переговорні кластери та розділи ЄС [85]

Зауважимо, що тематика антикорупційної боротьби охоплює два розділи Кластеру 1. Основи процесу вступу до ЄС, а саме: розділ 23. Судова влада та основоположні права; розділ 24. Юстиція, свободи та права.

Традиційно скринінг проводиться в межах усталеної процедури переговорів про вступ; втім, наша країна вперше здійснили селф-скринінг до офіційного скринінгу [85]. Його результати за розділами 23 та 24 наступні (таблиця 1.2, 1.3).

Таблиця 1.2

Оцінка змін у відповідності права України та ЄС в сфері антикорупційної боротьби*

<i>ступінь відповідності за роками</i> <i>назва розділу</i>	2022	2023	2024	2025
23 «Судова влада та правоохоронна система»	-	2	2	2
24 «Юстиція, свобода та безпека»	2	2	2	2

*складено на підставі [96; 97; 98; 99].

Зазначимо, що оцінка, представлена у таблиці 1.2, здійснена за 5-бальною шкалою і прирівнюється до «деякої відповідності» права України праву ЄС. Зрозуміло, що отримана оцінка не є позитивною.

Таблиця 1.3

Поступ у наближенні права України та ЄС в сфері антикорупційної боротьби*

<i>ступінь відповідності за роками</i> <i>назва розділу</i>	2022/2023	2023/2024	2024/2025
23 «Судова влада та правоохоронна система»	3	2	2
24 «Юстиція, свобода та безпека»	1	2	2

*складено на підставі [96; 97; 99].

В свою чергу, оцінка, представлена у таблиці 1.3, здійснена за 4-бальною шкалою, де бали 1, 2, 3 відповідають значенням «обмежений прогрес», «певний прогрес», «добрий прогрес» у наближенні права України праву ЄС. Як бачимо, отримані бали є певним чином не дуже низькими, але й не високими.

Офіційний скринінг, що розпочався у 2024 року передбачав опрацювання перш за все розділів Кластеру 1. Основи процесу вступу до ЄС, з яких він як

починається, так і закінчується. За розділами 23 та 24 скринінг розпочався восени 2024 року, і його результати презентувались Звітами Європейської комісії щодо України з приводу наближення законодавства останньої до права ЄС за 2024 та 2025 роки відповідно.

Розглянемо ці рекомендації в часі послідовно; так, згідно звітних документів за відповідні роки рекомендації щодо антикорупційної боротьби містили такі позиції в межах розділу 23. Судова влада та основоположні права [141; 142]:

– 2024:

1. реалізувати сукупність ефективних заходів на подолання корупційних ризиків у Верховному Суді;

2. розширити кількість персоналу як щодо судейської категорії, так і адміністративної в межах Вищого антикорупційного суду України;

3. максимально активізувати ініціювання та розслідування справ щодо високопосадової корупції та корупції в публічній сфері, з акцентуванням на системній корупції в сегменті сектору загального управління та найважливіших сферах життя країни широко удаючись до заходів на арештах та конфіскації майна, а також ліквідувати всі завади, що перешкоджають таким заходам;

4. забезпечити кінцеву реалізацію Державної антикорупційної програми на задовільному рівні;

5. максимально розширити повноваження Національного антикорупційного бюро України в сфері проведення судових експертиз та незалежного прослуховування телефонних перемов;

6. забезпечити найскоріше обов'язкове розповсюдження та повну реалізацію системи електронного управління справами антикорупційних органів та Вищого антикорупційного суду України;

7. надання Вищого антикорупційного суду приміщення для постійного розміщення вказаного спеціального судового органу;

– 2025:

1. забезпечити дійсну незалежність антикорупційних органів та структур;

2. поглибити та розгорнути повноваження Національного антикорупційного бюро України щодо всіх державних посад, зокрема з високим рівнем ризику;

3. забезпечити повну та абсолютну незалежність Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України, зокрема в частині невтручання в їх роботу та запобігання виключної прерогативи щодо розслідування та судових справ відносно високопосадової корупції;

4. зміцнення незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України в частині слідчих дій щодо парламентаріїв України без санкцій Генерального прокурора;

5. активізація узагальнення практики щодо корупційних справ, зокрема в частині арешту та конфіскації активів, отриманих злочинним шляхом, і перед усім відносно високопосадовців та впливових на суспільство справ;

6. охопити декларуванням доходів та майна максимальну кількість громадян країни, а також максимально спростити процедури перевірки таких декларацій;

7. підвищити ефективність роботи Національного агентства з питань запобігання корупції щодо виявлення випадків бездоказового збагачення та забезпечити останніх спеціальний антикорупційний орган необхідними ресурсами;

8. закріплення змін у Кримінально-процесуального кодексі України в частині ліквідації перепон та процедурних затримок, що унеможливають ефективне кримінальне провадження, перед усім в частині справ щодо високопосадової корупції;

9. розширити кількість персоналу як щодо судейської категорії, так і адміністративної в межах Вищого антикорупційного суду України;

10. сформувати та затвердити Антикорупційну стратегію та Державну антикорупційну програму;

Огляд наведених позицій в контексті розділу 23. Судова влада та основоположні права щодо боротьби з корупцією свідчить по-перше про збільшення кількості завдань з 7 до 10. По-друге, порівняльний аналіз наведених позицій свідчить про певний прогрес, досягнутий впродовж року, зокрема в частині: усунення корупційних ризиків у Верховному Суді України; початку роботи системи електронного управління справами для антикорупційних органів та Вищого антикорупційного суду України; виділення окремого та постійного приміщення Вищому антикорупційному суду України.

Всі інші фактично невиконані позиції, а також ідентифіковані вперше, як то: посилення автономії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України, консолідація досвіду антикорупційної боротьби, суцільне поширення декларування доходів та майна, а також відповідні прописані законотворчі ініціативи, потребують подальшого опрацювання та вирішення завдань, закріплених у Звітах Європейської комісії щодо України з приводу наближення законодавства останньої до права ЄС за 2024 та 2025 роки відповідно.

В частині змістовних позицій розділу 24. Юстиція, свободи та права в Звітах Європейської комісії щодо України з приводу наближення законодавства останньої до права ЄС за 2024 та 2025 роки відповідно містяться такі положення щодо антикорупційної боротьби [141; 142]:

– 2024 – сформувати та реалізувати практику добору керівних кадрів Національної поліції України та Держаного бюро розслідувань на засадах прозорості та високих професійних якостей за участі незалежних експертів, а також запровадити максимально жорсткі та непохитні дисциплінарно-антикорупційні норми з урахуванням місцевих особливостей та спрямовані на ліквідацію фактичних корупційних ризиків;

– 2025 – сформувати та реалізувати практику добору керівних кадрів Національної поліції України та Держаного бюро розслідувань на засадах прозорості та високих професійних якостей за участі незалежних експертів, а також запровадити максимально жорсткі та непохитні дисциплінарно-антикорупційні норми з урахуванням місцевих особливостей та спрямовані на ліквідацію фактичних корупційних ризиків.

Аналіз наведених позицій в контексті розділу 24. Юстиція, свободи та права щодо боротьби з корупцією свідчить про відсутність будь-якого прогресу, досягнутого впродовж року, що потребує подальшого опрацювання та вирішення завдань, закріплених у Звітах Європейської комісії щодо України з приводу наближення законодавства останньої до права ЄС за 2024 та 2025 роки відповідно.

Важливим новим завданням, нагальна потребу у вирішенні якого за умов стратегування діяльності будь-яких органів влади в Україні в умовах реалізації принципів належного урядування, в межах розділу 23 вбачається завдання із формування та затвердження Антикорупційної стратегії, яка потребує опрацювання в контексті загальної Антикорупційної стратегії ЄС.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано теоретичні положення та передумови формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. Проведений аналіз публікаційної активності засвідчив стійке зростання наукового інтересу до проблематики корупції у міжнародному науковому дискурсі. Використання інструментів Google Trends, Scopus і Bibliometrix дало змогу встановити, що корупція розглядається як міждисциплінарне явище, пов'язане з якістю публічного управління, інституційною спроможністю, економічним розвитком, соціальною довірою, прозорістю та підзвітністю влади.

2. У результаті аналізу нормативно-правових, міжнародних і наукових підходів встановлено, що корупція є складним соціально-правовим та управлінським явищем, яке не може бути зведене лише до хабарництва, підкупу

або окремого правопорушення. Обґрунтовано доцільність її розгляду як системної управлінської дисфункції, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей у приватних інтересах. Такий підхід дозволив уточнити сутнісні ознаки корупції, фактори її виникнення та наслідки для ефективності державної політики.

3. Систематизовано сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України, до яких віднесено верховенство права, доброчесність публічної служби, прозорість і підзвітність діяльності органів влади, незалежність антикорупційних інституцій, ефективність превентивних механізмів, захист викривачів, цифровізацію антикорупційних процедур і посилення громадського контролю. Доведено, що зазначені імперативи формують теоретичне підґрунтя для переходу від фрагментарної моделі реагування на корупційні прояви до цілісної євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики, орієнтованої на формування доброчесного, прозорого, підзвітного й інституційно спроможного публічного управління.

РОЗДІЛ 2

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції

У сучасних умовах корупція залишається однією з ключових глобальних проблем, що суттєво впливає на ефективність функціонування публічного управління, рівень економічного розвитку та соціальну стабільність держав. Її поширення має нерівномірний характер і відрізняється залежно від регіональних, політичних та інституційних особливостей, що зумовлює необхідність проведення комплексного порівняльного аналізу на глобальному та регіональному рівнях.

З метою дослідження сучасних тенденцій поширення корупції використано Індекс сприйняття корупції, який є узагальнюючим показником, що дозволяє оцінити рівень корупції у публічному секторі різних країн світу та здійснити їх порівняння у часовому та просторовому вимірах. Інформаційною базою дослідження виступають міжнародні аналітичні та статистичні ресурси, зокрема Transparency International, та Ipsos, що забезпечує об'єктивність і порівнянність результатів дослідження.

У межах дослідження передбачено вирішення таких завдань:

По-перше, визначено місце корупції серед глобальних проблем сучасності, що дозволяє оцінити її значущість у системі світових викликів.

По-друге, здійснено аналіз найбільш корумпованих країн світу, а також проведено порівняльну оцінку Індексу сприйняття корупції у країнах G20, що дає можливість виявити глобальні закономірності поширення корупції.

По-третє, проведено дослідження регіональних особливостей динаміки Індексу сприйняття корупції, зокрема в країнах Європи, Азії, Африки, Латинської Америки та Карибського басейну, а також у країнах Океанії за період 2015-2025 рр., що дозволяє встановити відмінності між регіонами світу.

По-четверте, здійснено аналіз динаміки Індексу сприйняття корупції в Україні за період 2012-2025 рр., що дає змогу оцінити тенденції зміни рівня корупції та визначити особливості розвитку національної антикорупційної політики.

Застосування зазначеного підходу забезпечує комплексне дослідження глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції, дозволяє виявити ключові закономірності її динаміки та сформулювати аналітичну основу для подальшого наукового обґрунтування напрямів удосконалення антикорупційної політики.

На рис. 2.1. відображено структуру найбільш актуальних глобальних проблем, з якими стикається світове співтовариство станом на січень 2026 року.

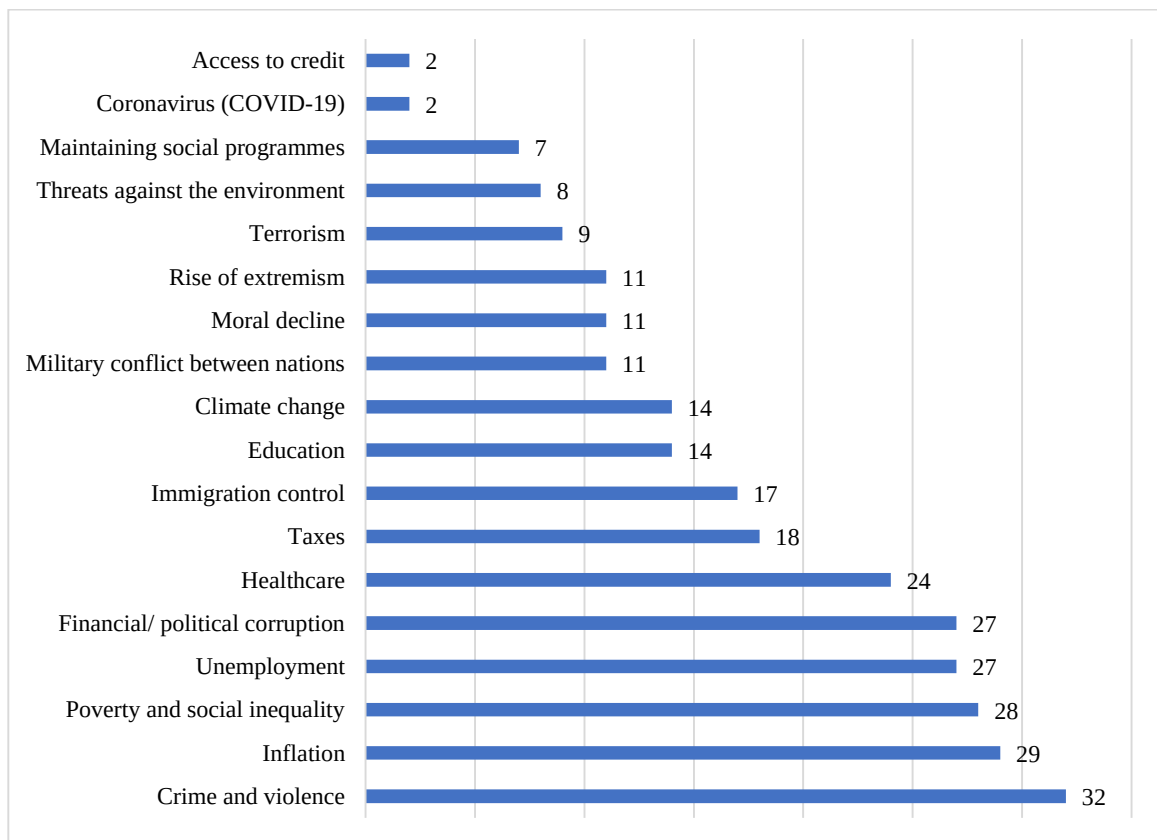

Рис. 2.1. Найважливіші проблеми, з якими стикається світ станом на січень 2026 року, % [155]

Аналіз даних на рис. 2.1 свідчить, що максимальне значення показника зафіксовано для проблеми злочинності та насильства понад 32 %, що вказує на зростання глобальної занепокоєності питаннями безпеки. До найбільш значущих проблем також належать інфляція – 29 %, бідність і соціальна нерівність – 28 %, безробіття – 27 % та фінансова/політична корупція – 27 %.

Натомість мінімальні значення показників демонструють доступ до кредитів та наслідки пандемії COVID-19 по 2 %, що свідчить про зниження актуальності цих проблем у глобальному дискурсі. Низькі показники також характерні для підтримки соціальних програм – 7 % та екологічних загроз – 8 %.

Загалом діапазон значень становить від 2 % до 32 %, тобто різниця становить близько 30 відсоткових пунктів, що відображає значну диференціацію пріоритетів глобальних викликів. Отримані результати підтверджують домінування соціально-економічних та безпекових проблем у сучасному світовому порядку, серед яких корупція посідає вагоме місце як один із ключових факторів дестабілізації суспільства.

На рис. 2.2 відображено показники найбільш корумпованих країни світу у 2024 році, згідно з Індексом сприйняття корупції.

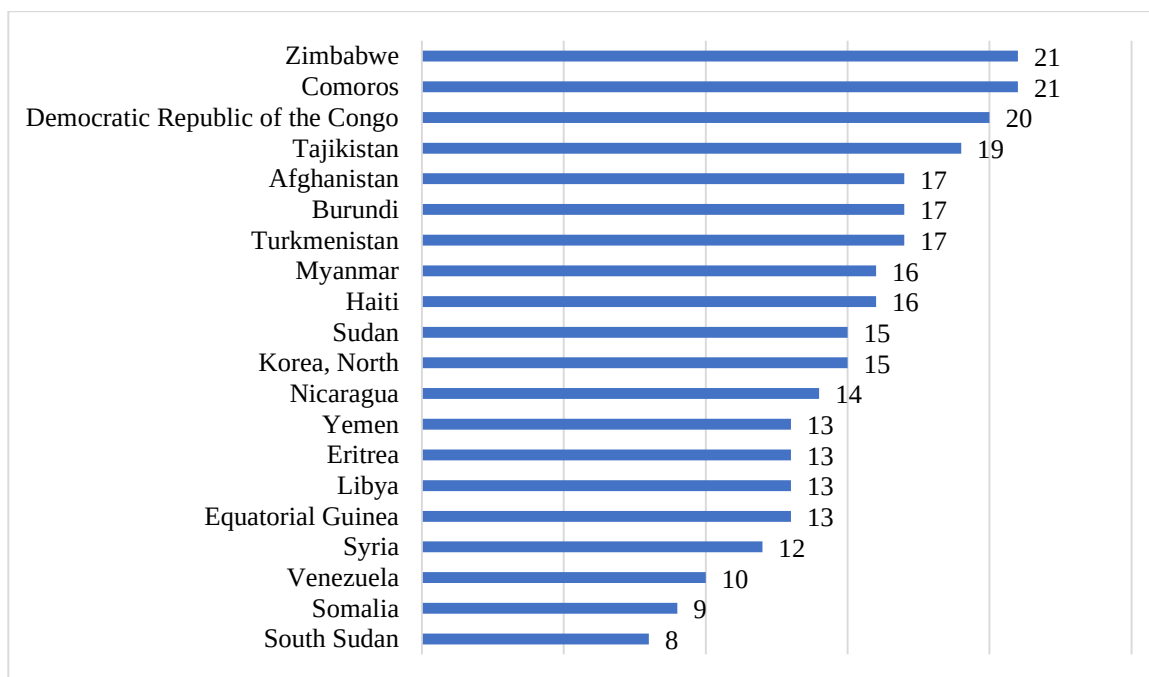

Рис. 2.2. Найбільш корумповані країни світу у 2024 році, згідно з Індексом сприйняття корупції [143]

Серед найбільш корумпованих країн світу у 2024 році, згідно з Індексом сприйняття корупції (рис. 2.2), мінімальне значення показника зафіксовано у Південному Судані – 8 балів, що свідчить про критично високий рівень корупції та низьку ефективність інституцій державного управління. Близькі до мінімальних значень показники демонструють Сомалі – 9 балів та Венесуела – 10 балів, що підтверджує наявність системних проблем у функціонуванні публічної влади. Водночас найвищі значення серед цієї групи спостерігаються у Зімбабве та Коморських Островів по 21 балу, однак навіть такі показники залишаються в межах низького рівня доброчесності.

На рис. 2.3 представлено показники Індeksu сприйняття корупції в країнах G20 у 2024 році.

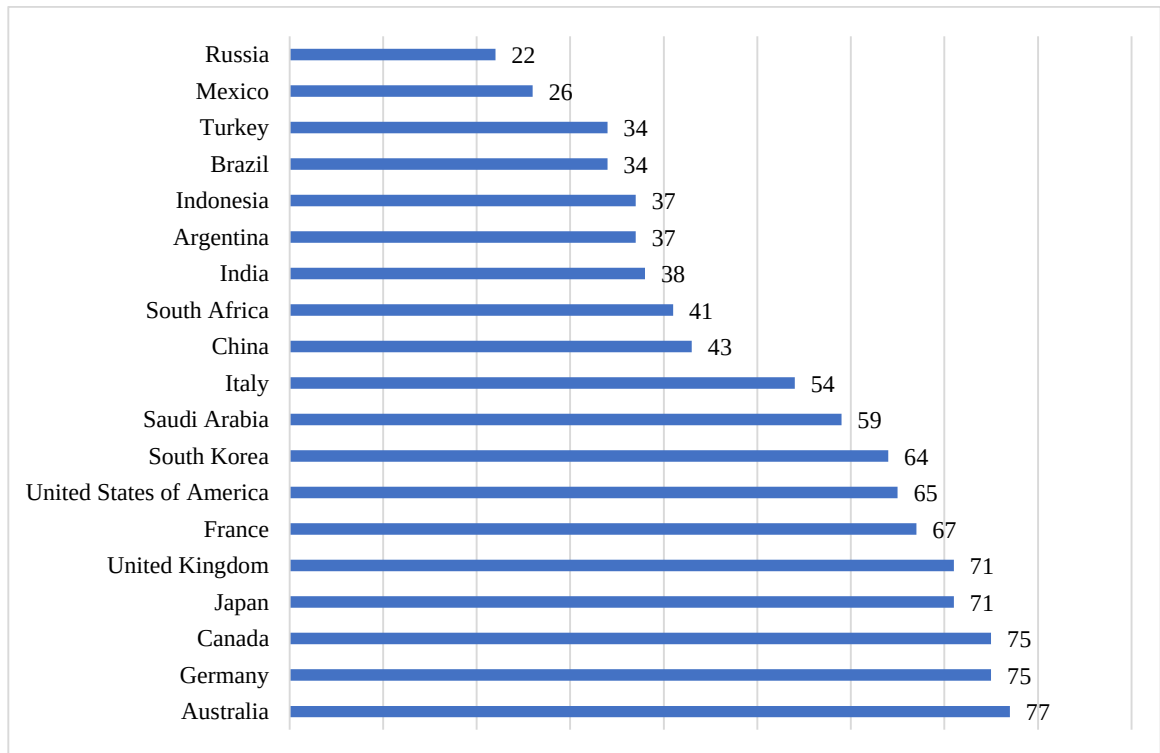

Рис. 2.3. Індекс сприйняття корупції в країнах G20, 2025, % [144]

Отже, на основі даних рис. 2.3 встановлено, що максимальне значення Індeksu сприйняття корупції серед країн G20 у 2024 році зафіксовано в Австралії – 77 балів, що свідчить про високий рівень прозорості та ефективності публічного управління. Високі позиції також займають Канада та Німеччина по 75 балів, а також Японія і Велика Британія по 71 балу.

Натомість мінімальне значення показника спостерігається у росії близько 22 бали, що вказує на значні корупційні ризики та низький рівень інституційної довіри. До групи країн із низькими значеннями також належать Мексика 26 балів, Туреччина та Бразилія по 34 бали.

На рис. 2.4 відображено показники Індекс сприйняття корупції у Східній Європі та Центральній Азії у 2024 році.

На початку досліджуваного періоду більшість країн характеризувалася відносно низькими значеннями Індексу сприйняття корупції (рис. 2.4), що свідчить про значну поширеність корупційних практик та обмежену ефективність інституцій протидії. Найвищі показники спостерігалися у Грузії – 52 пункти та Вірменії – 34 пункти, тоді як найнижчі в Узбекистані 19 пунктів та Туркменістані 18 пунктів, що відображало суттєву диференціацію рівня корупції в регіоні.

Станом на кінець досліджуваного періоду тенденція дещо змінилася. Зокрема, Грузія зберігає лідируючі позиції, незважаючи на зниження показника до 50 пунктів, що свідчить про відносну стабільність антикорупційної політики. Вірменія демонструє зростання до 46 пунктів, що вказує на поступове покращення інституційної спроможності у сфері протидії корупції.

Позитивна динаміка також простежується у Казахстані, де показник зріс з 28 пунктів у 2015 р. до 38 пунктів у 2025 р., а також в Узбекистані з 19 до 31 пункту відповідно, що свідчить про активізацію реформаторських процесів.

Слід відзначити, що Киргизстан характеризується незначними коливаннями показника без суттєвого прогресу, що свідчить про збереження системних проблем у сфері державного управління. Азербайджан демонструє нестабільну динаміку, а саме зростання показника на початку періоду змінюється зниженням у 2021 р. та подальшим відновленням до 30 пунктів у 2025 р., що відображає вплив політичних чинників на ефективність антикорупційної політики.

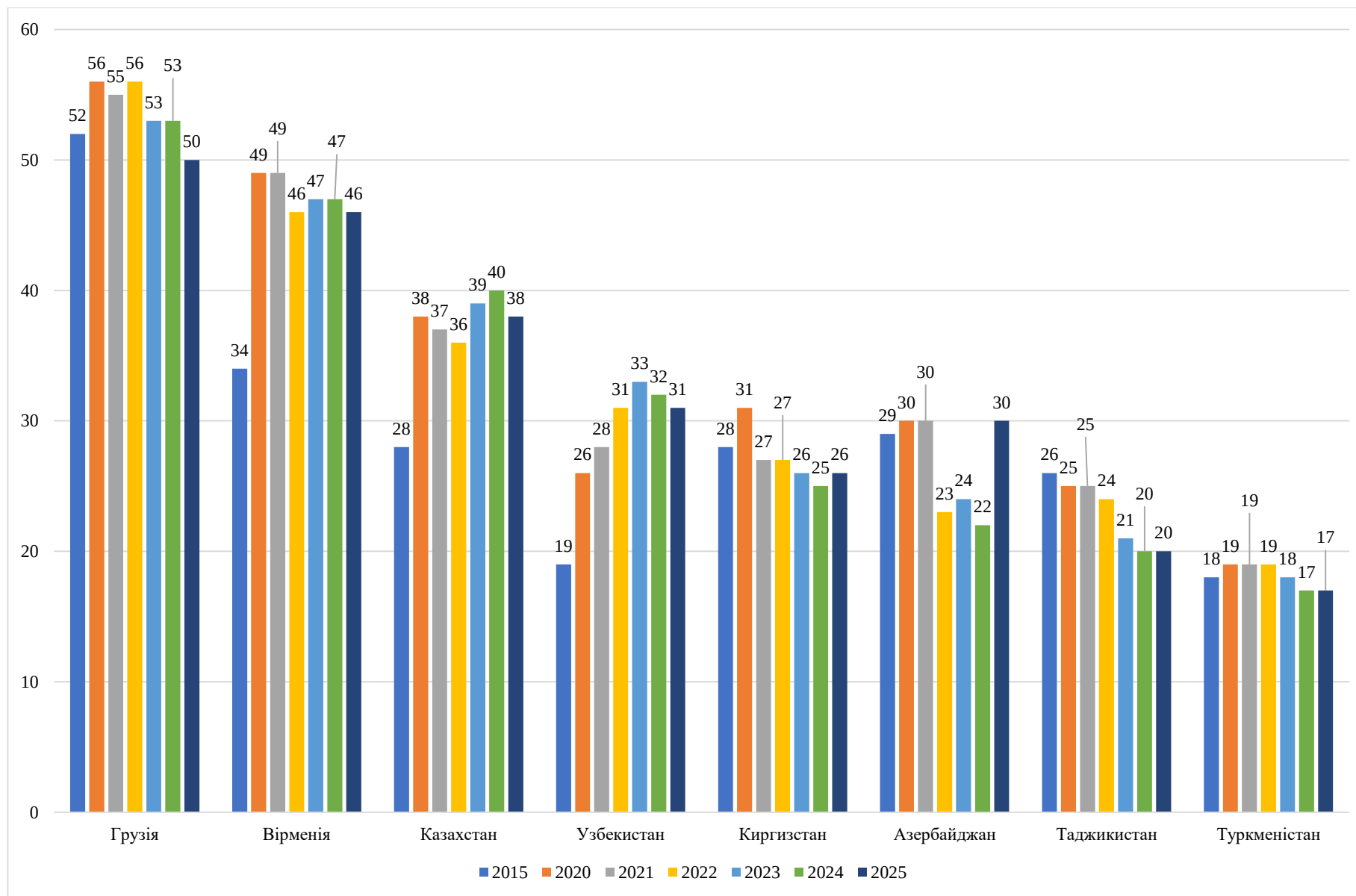

Рис. 2.4. Динаміка Індексу сприйняття корупції у країнах Азії за 2015-2025 рр.
[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

Негативна тенденція характерна для Таджикистану, де показник знизився з 26 пунктів у 2015 р. до 20 пунктів у 2025 р., що свідчить про погіршення ситуації у сфері протидії корупції.

Туркменістан протягом усього періоду залишається серед країн із найнижчими значеннями індексу в межах 17-19 пунктів, що відображає глибокі інституційні дисфункції та відсутність ефективних механізмів контролю.

На рис. 2.5 представлено динаміку Індексу сприйняття корупції в окремих країнах Європи за період 2015-2025 рр.

Отже, на основі даних рис. 2.5 слід зазначити, що у 2015 р. Індекс сприйняття корупції в країнах Європи характеризувався значною диференціацією, так як максимальне значення було зафіксоване у Данії – 86 пунктів, тоді як мінімальні показники спостерігались у Білорусі – 32 пункти та Молдові – 33 пункти, що відображало суттєвий розрив у рівні інституційної спроможності та ефективності антикорупційної політики.

Станом на 2025 р. загальна структура розподілу показників суттєво не змінилася: Данія зберігає лідируючі позиції, підвищивши значення індексу до 89 пунктів, що свідчить про стабільність антикорупційних інституцій. Водночас найнижчі значення індексу залишаються у Білорусі – 31 пункт, а також у групі країн із низькими показниками, зокрема Угорщині – 40 пунктів, що вказує на збереження системних проблем у сфері протидії корупції.

Порівняння показників на початку та наприкінці досліджуваного періоду свідчить про різноспрямований характер змін, поряд із незначним покращенням у частині країн, зокрема, зростанням показників у країнах Балтії та Молдові, спостерігається зниження індексу в окремих розвинених державах, зокрема в Іспанії з 84 до 55 пунктів, Німеччині з 81 до 77 пунктів та Франції з 70 до 66 пунктів.

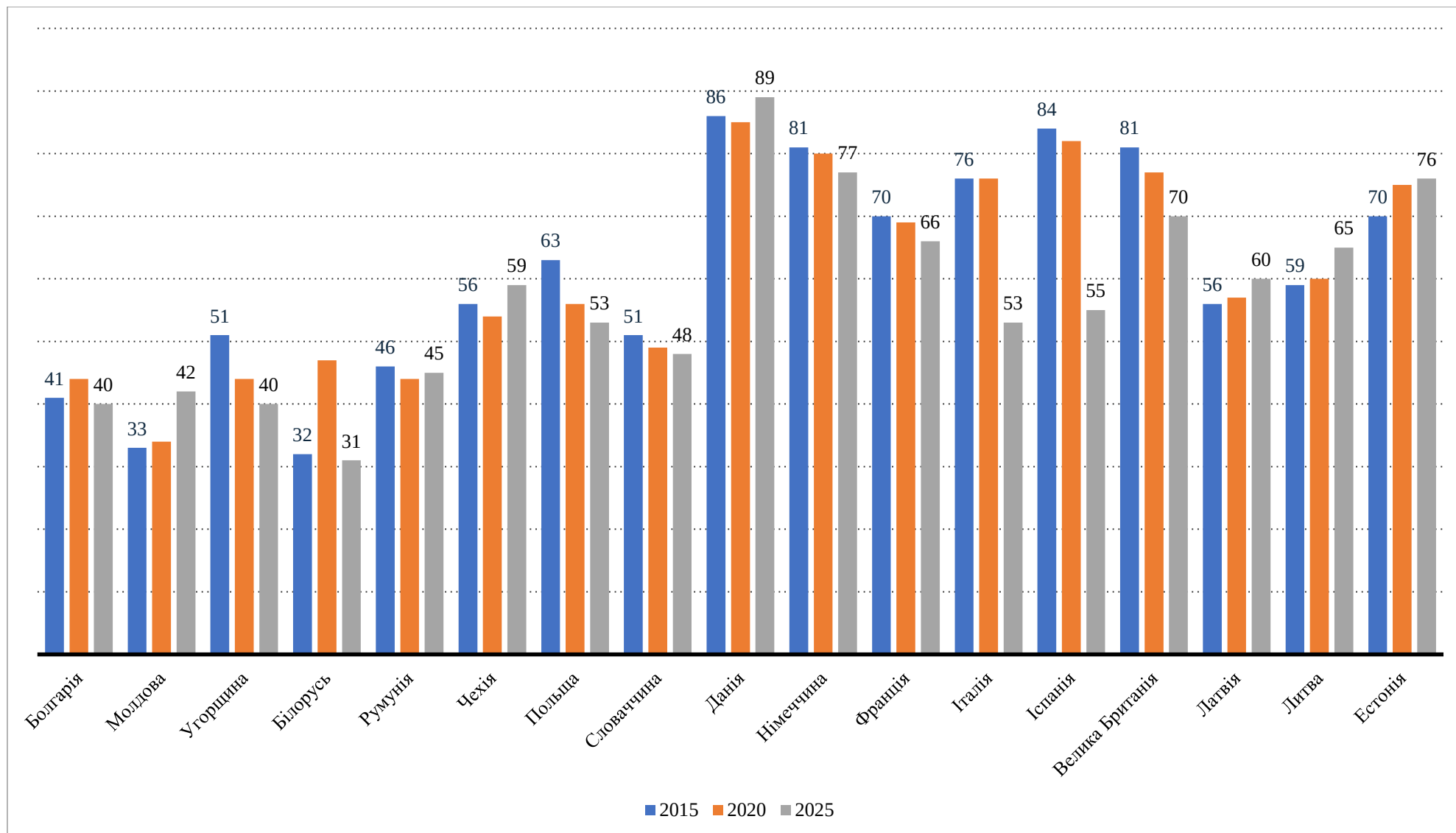

Рис. 2.5. Динаміка Індексу сприйняття корупції у країнах Європи у 2015-2025 роках

[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

Узагальнюючи, слід підкреслити, що розрив між максимальним і мінімальним значенням індексу залишається суттєвим і навіть зростає з 54 пунктів у 2015 р. до 58 пунктів у 2025 р., що свідчить про відсутність зближення рівнів сприйняття корупції та збереження стійкої диференціації між країнами Європи, незважаючи на реалізацію антикорупційних реформ.

На рис. 2.6 представлено динаміку Індексу сприйняття корупції в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні у 2015-2025 роках.

Отже, порівняння значень індексу сприйняття корупції на початку та наприкінці досліджуваного періоду свідчить про суттєву диференціацію країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону за рівнем корупції та неоднорідність динамічних змін. Так, у 2015 році найвищі значення індексу були характерні для Сінгапуру (85 пунктів), Гонконгу (75 пунктів) та Японії (74 пункти), що свідчить про стабільно високий рівень ефективності антикорупційної політики в зазначених країнах. Водночас найнижчі показники зафіксовано у Камбоджі (21 пункт) та М'янмі (22 пункти), що характеризує їх як країни з високим рівнем корупційних ризиків.

Станом на 2025 рік зберігається домінування країн-лідерів, однак спостерігаються певні трансформації показників: Сінгапур демонструє незначне зниження до 84 пунктів, Гонконг – зростання до 77 пунктів, тоді як Японія знижується до 71 пункту. Поряд із цим, позитивна динаміка є характерною для окремих країн із середнім рівнем показників, зокрема В'єтнаму (з 31 до 41 пункту) та Філіппін (з 33 до 34 пунктів), що свідчить про поступове посилення антикорупційних інституцій. Разом з тим, слід підкреслити збереження критично низьких значень індексу в окремих країнах, зокрема Камбоджі (20 пунктів) та М'янмі (16 пунктів), що вказує на відсутність системних змін у сфері протидії корупції.

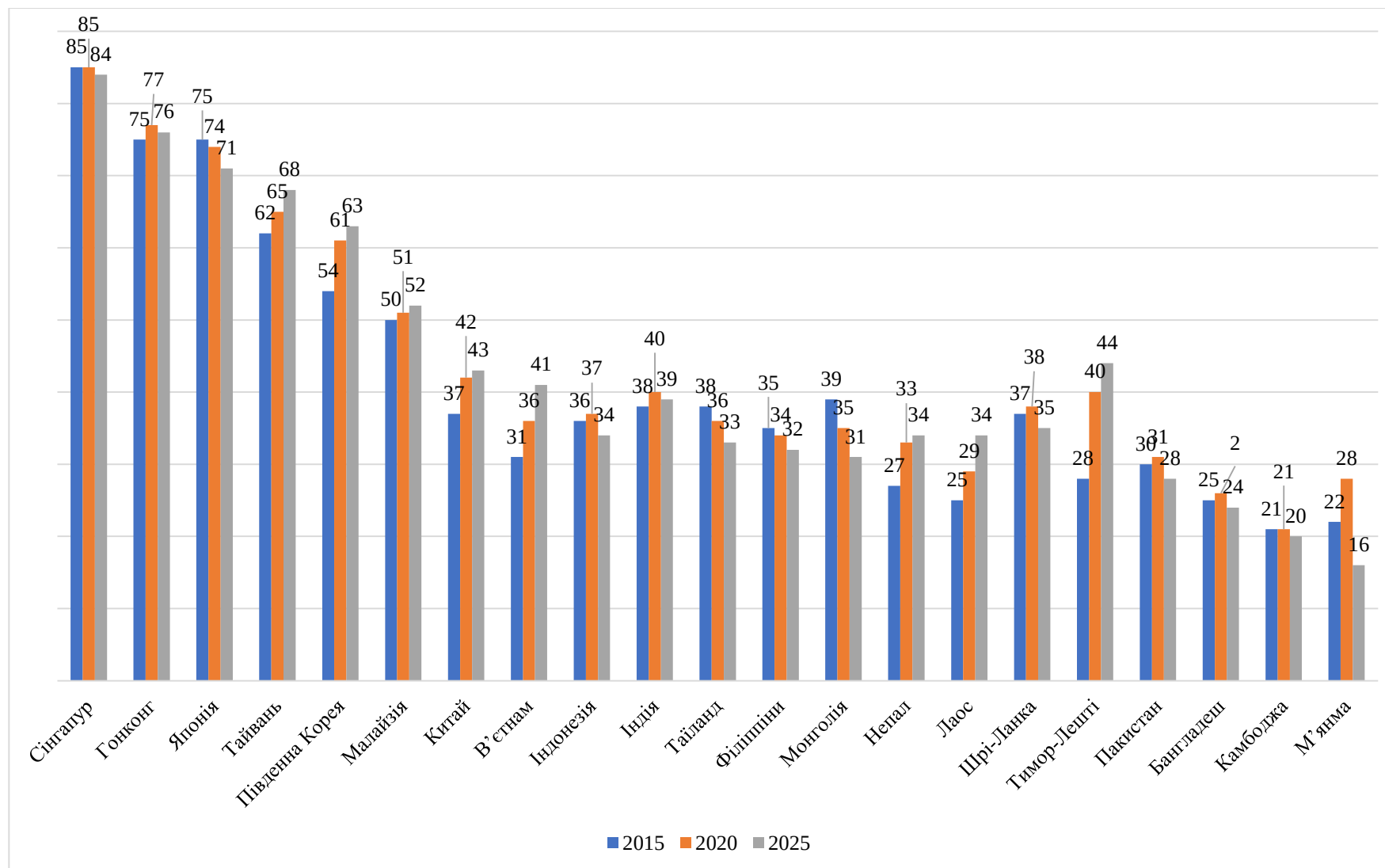

Рис. 2.6. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, 2015-2025 рр.
[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

Таким чином, отримані результати дозволяють констатувати, що протягом 2015–2025 рр. в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні сформувалася стійка група країн із високими показниками індексу сприйняття корупції, водночас значна частина держав демонструє лише незначні покращення або збереження низьких позицій, що відображає нерівномірність розвитку антикорупційної політики в межах регіону.

На рис. 2.7 відображено показники Індексу сприйняття корупції в Африці за 2015-2025 рр.

Аналіз динаміки Індексу сприйняття корупції в країнах Африки за 2015-2025 рр. (рис. 2.7). свідчить про відсутність системної стабільності антикорупційного розвитку в регіоні та збереження значної диференціації показників між окремими державами. На початку досліджуваного періоду – 2015 р. – найвищі значення індексу зафіксовано у Сейшельських Островів – 67 пунктів, Ботсвани – 58 пунктів та Руанди – 58 пунктів, що характеризує їх як відносно інституційно спроможні держави у сфері протидії корупції. Натомість мінімальні значення індексу спостерігались у Тунісі – 39 пунктів, Танзанії – 40 пунктів та Буркіна-Фасо – 40 пунктів, що вказує на високий рівень корупційних ризиків і структурних дисфункцій публічного управління.

На кінець досліджуваного періоду зберігається лідерство окремих країн, однак воно не має стійкого характеру. Зокрема, Сейшельські Острови, попри збереження найвищих позицій, демонструють зниження показника до 55 пунктів, що свідчить про послаблення ефективності антикорупційних механізмів. Водночас позитивна динаміка простежується у Намібії – з 46 до 53 пунктів, Руанді – з 54 до 58 пунктів та Ботсвані – з 60 до 63 пунктів, що може вказувати на поступове посилення інституційної спроможності цих держав. Разом з тим, слід підкреслити погіршення позицій у ряді країн, зокрема у Танзанії – до 30 пунктів та Беніні – до 37 пунктів, що свідчить про регрес у сфері антикорупційної політики та зниження ефективності державного управління.

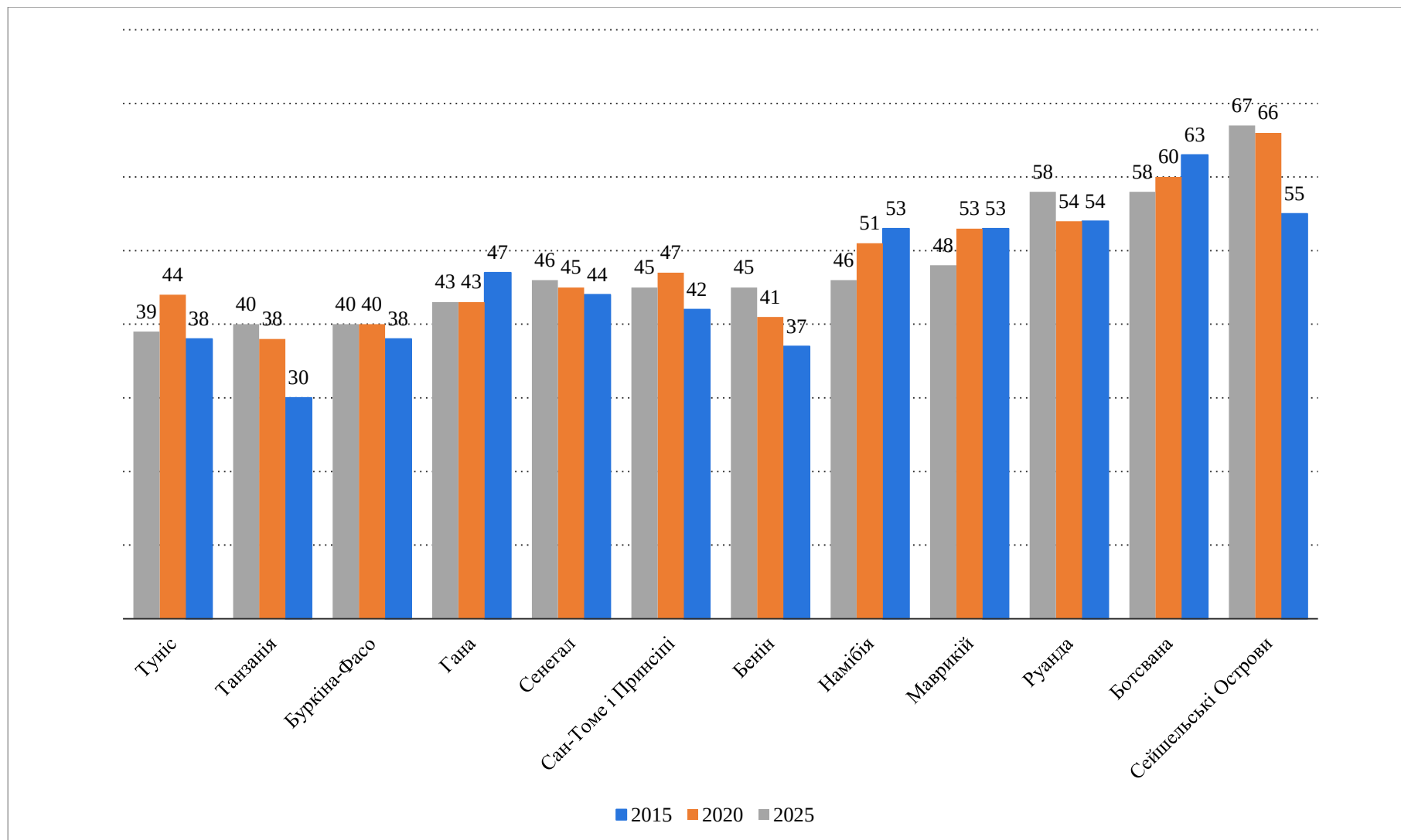

Рис. 2.7. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Африці за 2015-2025 рр.
[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

Слід наголосити, що навіть у країнах із відносно високими значеннями індексу не простежується стійкої позитивної тенденції, що вказує на фрагментарний характер реформ та їхню залежність від політичних і соціально-економічних чинників. У цілому результати дослідження дають підстави стверджувати, що протягом 2015-2025 рр. країни Африки не демонструють узгодженої довготривалої тенденції до зниження рівня корупції, а наявні зміни мають нестабільний і неоднорідний характер, що підтверджує збереження системних проблем у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в регіоні.

На рис. 2.8 представлено Індекс сприйняття корупції в Латинській Америці та Карибському басейні у 2025 році.

Проведений аналіз Індексу сприйняття корупції в Латинській Америці та Карибському басейні (рис. 2.8) дозволяє констатувати наявність неоднорідних тенденцій зміни показників у досліджуваних країнах, що свідчить про різний рівень ефективності антикорупційної політики та інституційного розвитку.

На початку досліджуваного періоду найвищі значення індексу зафіксовано в Уругваї – 73 пункти, Чилі – 70 пунктів та Барбадосі – 68 пунктів, що свідчить про відносно високий рівень прозорості публічного управління у зазначених країнах. Проте найнижчі показники спостерігались у Гаяні – 29 пунктів, Домініканській Республіці – 37 пунктів та Колумбії – 37 пунктів, що характеризує наявність суттєвих корупційних ризиків.

У динаміці 2020 року в окремих країнах простежується як зростання, так і зниження показників. Зокрема, позитивна тенденція характерна для Чилі – до 70 пунктів та Уругваю – до 71 пункту, тоді як у Домініканській Республіці відбулося різке зниження до 28 пунктів, що є одним із найнижчих значень у серед представлених країн.

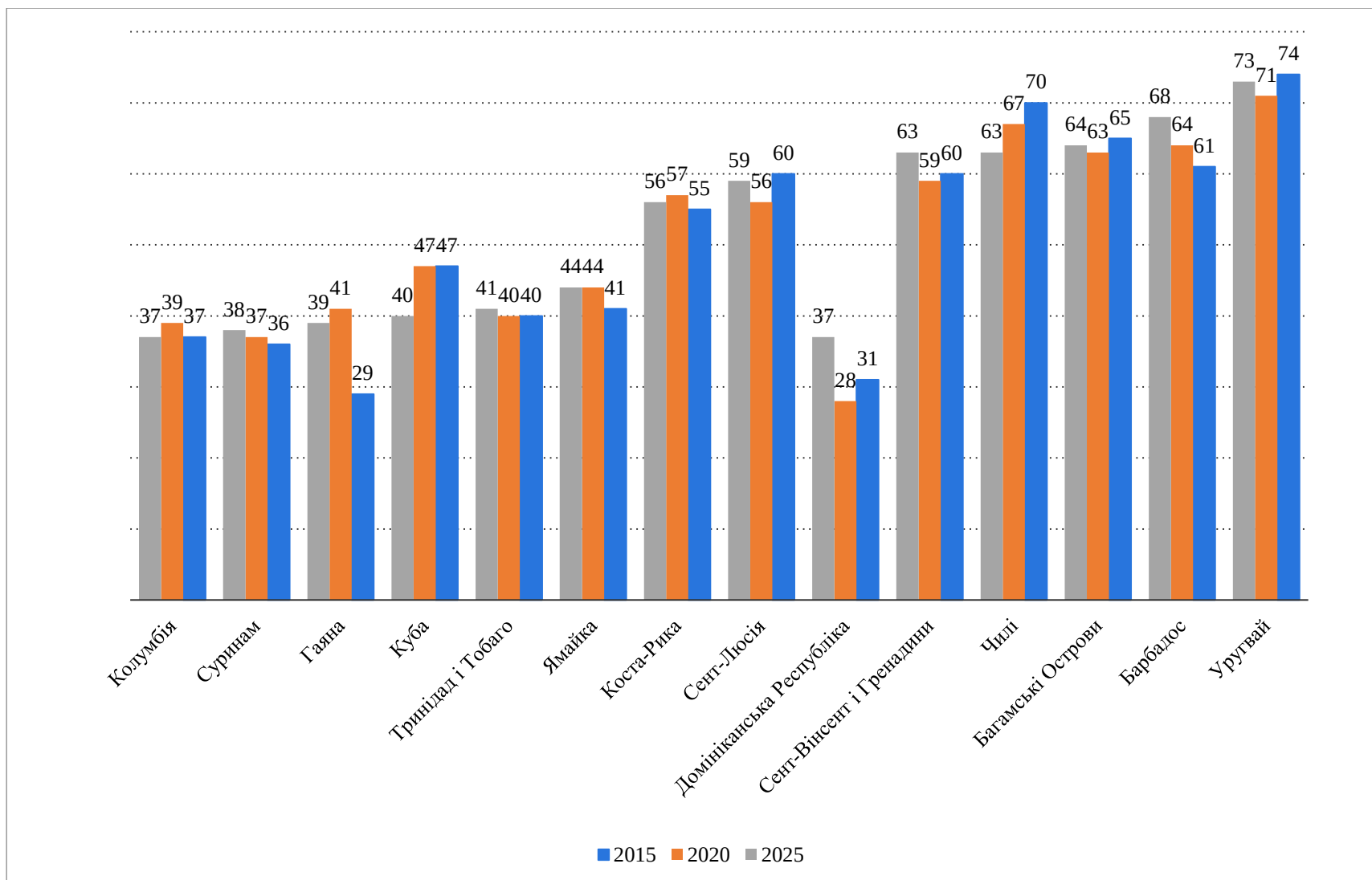

Рис. 2.8. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Латинській Америці та Карибському басейні за 2015-2025 рр.
[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

На кінець досліджуваного періоду зберігається лідерство Уругваю – 74 пункти, Чилі – 67 пунктів та Багамських Островів – 65 пунктів. Водночас мінімальні значення індексу зафіксовано у Гаяні – 29 пунктів, Домініканській Республіці – 31 пункт та Колумбії – 37 пунктів. Слід підкреслити, що у ряді країн спостерігається позитивна динаміка, зокрема у Коста-Риці – з 55 до 57 пунктів та Сент-Люсії – з 59 до 60 пунктів, тоді як в інших країнах показники залишаються нестабільними або демонструють коливання.

Загалом, отримані результати свідчать про відсутність єдиної тенденції змін індексу сприйняття корупції в країнах Латинської Америки та Карибського басейну. Слід зазначити, що, попри наявність окремих позитивних зрушень, більшість країн регіону характеризуються нестійкою динамікою показників, що вказує на фрагментарність антикорупційних реформ та збереження системних проблем у сфері публічного управління.

Проведений аналіз свідчить про суттєву диференціацію рівня корупції між досліджуваними країнами, а також відносну стабільність показників у межах десятирічного періоду.

На рис. 2.9 відображено динаміку індексу сприйняття корупції в окремих країнах Океанії за період 2015-2025 рр.

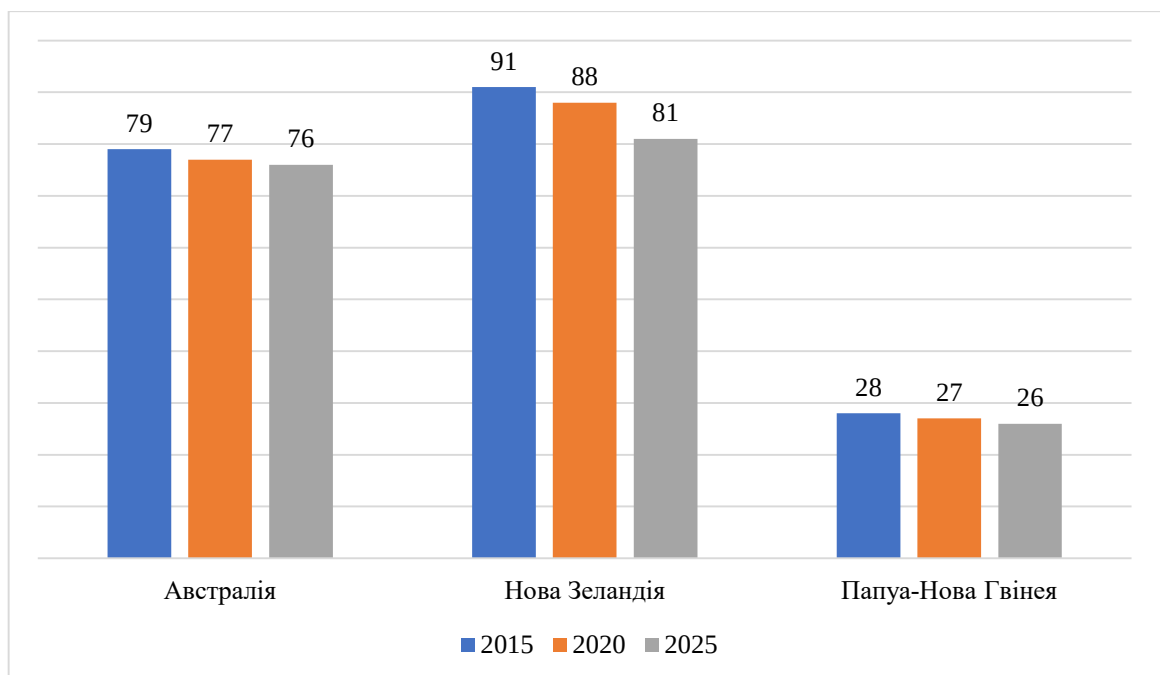

Рис. 2.9. Динаміка Індексу сприйняття корупції в країнах Океанії у 2015-2025 рр.

[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

На початку досліджуваного періоду – 2015 р. – найвищі значення індексу зафіксовано у Новій Зеландії – 91 пункт та Австралії – 79 пунктів, що свідчить про високий рівень прозорості публічного управління та ефективність антикорупційних інституцій. Водночас Папуа-Нова Гвінея характеризується значно нижчим показником – 28 пунктів, що вказує на наявність системних корупційних ризиків та інституційних обмежень.

Упродовж досліджуваного періоду простежується тенденція до поступового зниження значень індексу у всіх трьох країнах. Зокрема, у 2020 р. показник Нової Зеландії знизився до 88 пунктів, Австралії – до 77 пунктів, Папуа-Нової Гвінеї – до 27 пунктів.

На кінець досліджуваного періоду зазначена тенденція зберігається. Значення індексу у Новій Зеландії становить 81 пункт, в Австралії – 76 пунктів, тоді як у Папуа-Новій Гвінеї показник знизився до 26 пунктів. Слід підкреслити, що попри зниження, Австралія та Нова Зеландія зберігають високі позиції у глобальному рейтингу, тоді як Папуа-Нова Гвінея стабільно залишається серед країн із низьким рівнем сприйняття прозорості.

Таким чином, отримані результати свідчать про загальну тенденцію до зниження індексу сприйняття корупції в країнах Океанії упродовж 2015-2025 рр., при цьому розрив між країнами з високими та низькими значеннями показника залишається суттєвим.

На рис. 2.10 відображено динаміку індексу сприйняття корупції в Україні за період 2012-2025 рр.

На початковому етапі – 2012-2015 рр. значення Індексу сприйняття корупції в Україні залишалося в межах 25-27 пунктів, що свідчить про збереження високого рівня корупційних ризиків та обмежену результативність антикорупційних заходів.

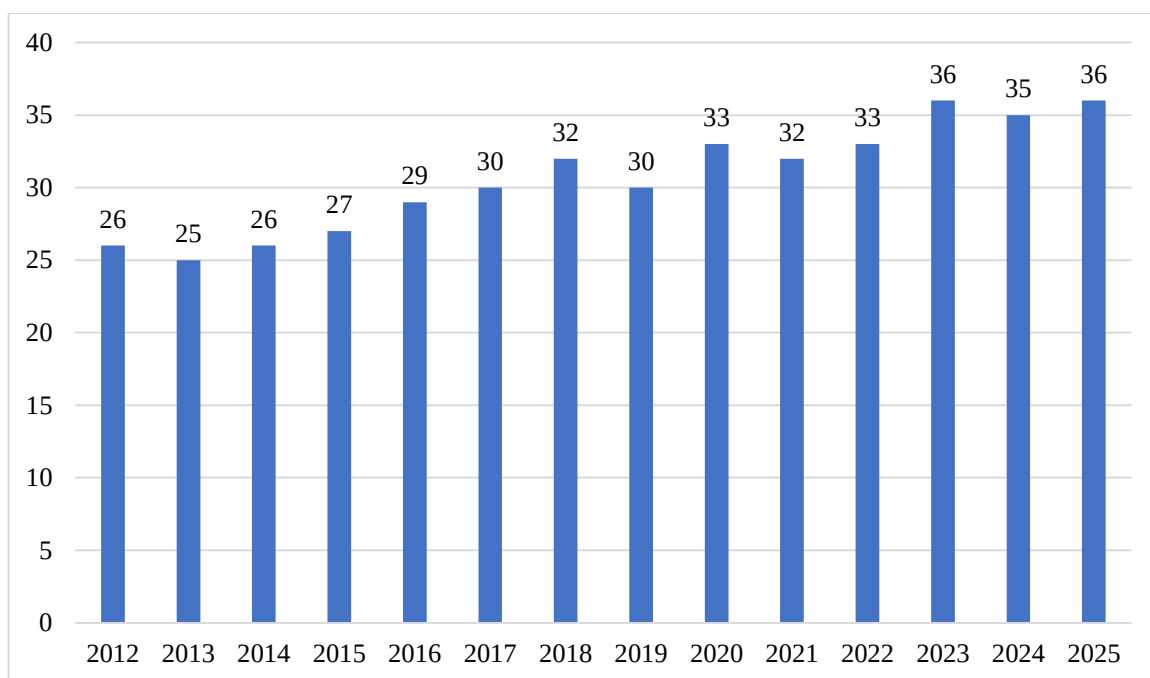

Рис. 2.10. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні у 2012-2025 рр.

[123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132; 133]

Надалі, починаючи з 2016 р., формується тенденція до поступового підвищення показника, який досягає 33 пунктів у 2020 р., що може бути пов'язано з активізацією інституційних реформ у сфері запобігання корупції. Водночас динаміка не є лінійною – у 2019 та 2021 рр. спостерігається короткострокове зниження до 30 та 32 пунктів відповідно, що вказує на нестійкість досягнутих результатів.

На завершальному етапі дослідження 2023-2025 рр. показник коливається в межах 35-36 пунктів, досягаючи максимального значення у 36 пунктів у 2023 та 2025 рр. Порівняно з початком періоду – 26 пунктів у 2012 р. – приріст становить 10 пунктів, що свідчить про наявність позитивних змін, однак їх темпи залишаються помірними.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що трансформація антикорупційної політики в Україні має поступовий характер і супроводжується коливаннями, що відображають залежність від політичних, інституційних та соціально-економічних чинників.

Отже, аналіз глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції свідчить, що корупція залишається однією з ключових проблем сучасності, посідаючи вагоме місце серед глобальних викликів поряд із безпековими та соціально-економічними чинниками. Її рівень має виражено диференційований характер, що обумовлено нерівномірністю інституційного розвитку держав.

Слід зазначити, що на глобальному рівні спостерігається значний розрив між країнами, від критично низьких значень Індексу сприйняття корупції – 8–10 балів у найбільш корумпованих державах, до понад 75 балів у країнах із високим рівнем інституційної спроможності. Подібна диференціація простежується і серед країн G20, де показники варіюються від 22 до 77 балів.

Регіональний аналіз підтверджує відсутність єдиної тенденції змін індексу. На початку досліджуваного періоду у більшості регіонів фіксується значна варіативність показників, яка зберігається і на кінець періоду. Зокрема, у країнах Європи розрив між максимальними та мінімальними значеннями зріс з 54 до 58 пунктів, в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – з 64 до 68 пунктів, що свідчить про поглиблення диференціації. Водночас у країнах Африки та Латинської Америки спостерігається нестійка динаміка без системного покращення, а в країнах Океанії – тенденція до зниження показників, зокрема у Новій Зеландії з 91 до 81 пункту та Австралії з 79 до 76 пунктів.

Окремо слід підкреслити динаміку України, де значення індексу зросло з 26 пунктів у 2012 році до 36 пунктів у 2025 році. Попри позитивний приріст, показник залишається відносно низьким, що свідчить про збереження системних проблем у сфері протидії корупції.

Таким чином, отримані результати дозволяють констатувати, що корупція має стійкий глобальний характер, а її динаміка відзначається нерівномірністю та залежністю від інституційної спроможності держав. Незважаючи на окремі позитивні зрушення, у більшості регіонів відсутні ознаки системного зниження рівня корупції, що обумовлює необхідність подальшого вдосконалення антикорупційної політики на національному та міжнародному рівнях.

У цьому контексті доцільним є більш детальне дослідження особливостей формування Індексу сприйняття корупції в країнах Європи, які характеризуються як високим рівнем інституційного розвитку, так і наявністю суттєвої внутрішньої диференціації показників. Саме тому наступний підпункт буде присвячений поглибленому аналізу динаміки та структурних особливостей сприйняття корупції в європейському регіоні.

2.2. Комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу

У сучасних умовах корупція виступає не лише правовою чи економічною категорією, але й комплексним соціальним явищем, що впливає на рівень довіри громадян до державних інституцій, інвестиційну привабливість та ефективність функціонування публічного сектору. Особливого значення набуває аналіз сприйняття корупції, оскільки воно відображає не лише об'єктивний стан корупційних процесів, але й рівень соціальної толерантності до них, ефективність антикорупційної політики та якість її комунікації із суспільством. У цьому контексті поєднання Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) та результатів соціологічних опитувань (Eurobarometer) дозволяє здійснити комплексний багатовимірний аналіз досліджуваного явища.

Аналіз європейського досвіду є особливо важливим для України в умовах євроінтеграційних процесів, оскільки дозволяє виявити ключові тенденції, закономірності та диспропорції у розвитку антикорупційної політики, а також визначити напрями підвищення ефективності кримінально-правових та інституційних механізмів протидії корупції.

Методологічною основою дослідження сприйняття корупції в Європейському Союзі слугують результати спеціального соціологічного опитування Eurobarometer 548 "Citizens' attitudes towards corruption in the EU

in 2024” , проведеного за замовленням Європейської Комісії. Польовий етап дослідження тривав у лютому-березні 2024 року та охопив усі 27 держав-членів Європейського Союзу, що забезпечує високий рівень репрезентативності отриманих результатів.

Методологія дослідження базується на стандартизованому масовому опитуванні населення із використанням єдиної анкети, що дозволяє здійснювати міжкраїнні порівняння та аналіз динаміки показників у часі. Вибірка формується за принципом репрезентативності щодо соціально-демографічних характеристик населення (вік, стать, рівень освіти, соціально-професійний статус), що забезпечує достовірність узагальнень на рівні Європейського Союзу та окремих країн [139].

З огляду на вищезазначене, необхідним є комплексний аналіз рівня та особливостей сприйняття корупції в країнах Європейського Союзу та суміжних регіонах на основі систематизації статистичних і соціологічних даних.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- проаналізувати динаміку Індексу сприйняття корупції в країнах Європейського Союзу у 2012-2024 роках (рис. 2.11);
- дослідити регіональні відмінності рівня корупції на прикладі країн Центральної та Східної Європи (рис. 2.12);
- здійснити оцінку загальної структури сприйняття поширеності корупції серед громадян країн ЄС (рис. 2.13);
- проаналізувати динаміку змін у сприйнятті поширеності корупції в Європейському Союзі у 2013-2024 роках (рис. 2.14);
- дослідити міждержавні відмінності у сприйнятті поширеності корупції в країнах ЄС (рис. 2.15);
- оцінити рівень особистого впливу корупції на повсякденне життя громадян Європейського Союзу (рис. 2.16);
- проаналізувати міжкраїнні відмінності у сприйнятті особистого впливу корупції (рис. 2.17);

- визначити рівень соціальної прийнятності корупційних практик у країнах Європейського Союзу (рис. 2.18);
- дослідити поширеність хабарництва та фаворитизму при доступі до публічних послуг (рис. 2.19);
- оцінити особливості сприйняття корупції в бізнес-середовищі країн ЄС (рис. 2.20);
- визначити рівень повідомлення громадянами про випадки корупції в Європейському Союзі (рис. 2.21);
- проаналізувати міждержавні відмінності у рівні повідомлення про корупційні правопорушення (рис. 2.22).

Зазначені завдання дозволяють здійснити комплексний багаторівневий аналіз корупції, що охоплює як об’єктивні індикатори, так і суб’єктивне сприйняття та поведінкові реакції населення.

На рис. 2.11 представлено динаміку Індексу сприйняття корупції для країн Європейського Союзу у 2012-2024 роках.

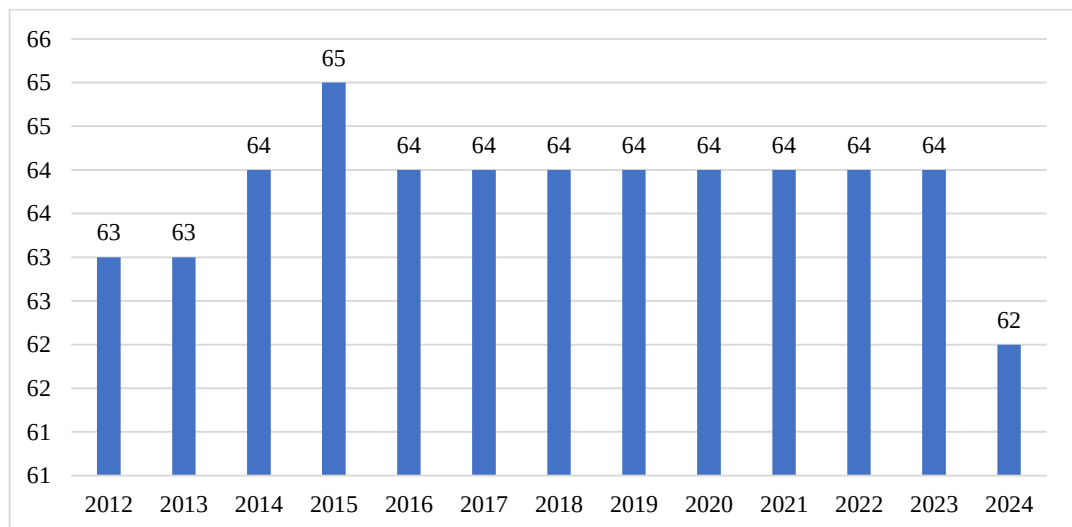

Рис. 2.11. Динаміка Індексу сприйняття корупції для Європейського Союзу з 2012 по 2024 рік [145] [120; 121; 122; 123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132]

Проведений аналіз даних рис. 2.11 дозволяє встановити відносну стабільність значень Індексу протягом досліджуваного періоду. У 2012 та 2013 рр. показник становив 63 бали, після чого у 2014 році він зріс до 64 балів,

а у 2015 році досяг максимального значення 65 балів. Упродовж 2016-2023 рр. Індекс залишався практично незмінним на рівні 64 балів, що свідчить про стагнацію у сфері протидії корупції в країнах Європейського Союзу.

У 2024 році зафіксовано зниження показника до 62 балів, що є найнижчим значенням за останні роки та може свідчити про погіршення сприйняття ефективності антикорупційної політики або про зростання корупційних ризиків у сучасних умовах.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що динаміка Індексу сприйняття корупції в Європейському Союзі характеризується відносною стабільністю з ознаками стагнації та певного погіршення у 2024 році, що вказує на обмежену ефективність існуючих антикорупційних механізмів і необхідність їх подальшого вдосконалення.

Більш деталізований аналіз регіональних відмінностей представлено на рис. 2.12, де відображено значення Індексу сприйняття корупції в країнах Центральної та Східної Європи у 2020-2024 рр.

Максимальне значення показника у 2024 році зафіксовано в Естонії (рис. 2.12.) та становить 76 балів (проти 75 у 2020 році), що підтверджує її стабільно високий рівень цифровізації державного управління та ефективності антикорупційних механізмів. До групи країн із високими показниками також належать Литва – 63 бали, Словенія – 60 балів та Латвія – 59 балів.

Серед країн із середніми значеннями Індексу варто виокремити Чехію – 56 балів, Польщу – 53 бали, Словаччину – 49 балів, Хорватію – 47 балів, Румунію та Чорногорію – по 46 балів, що свідчить про поступове, але нерівномірне впровадження антикорупційних реформ. Водночас у частини цих країн спостерігається стагнація або незначні коливання показників, що вказує на обмежену ефективність інституційних змін.

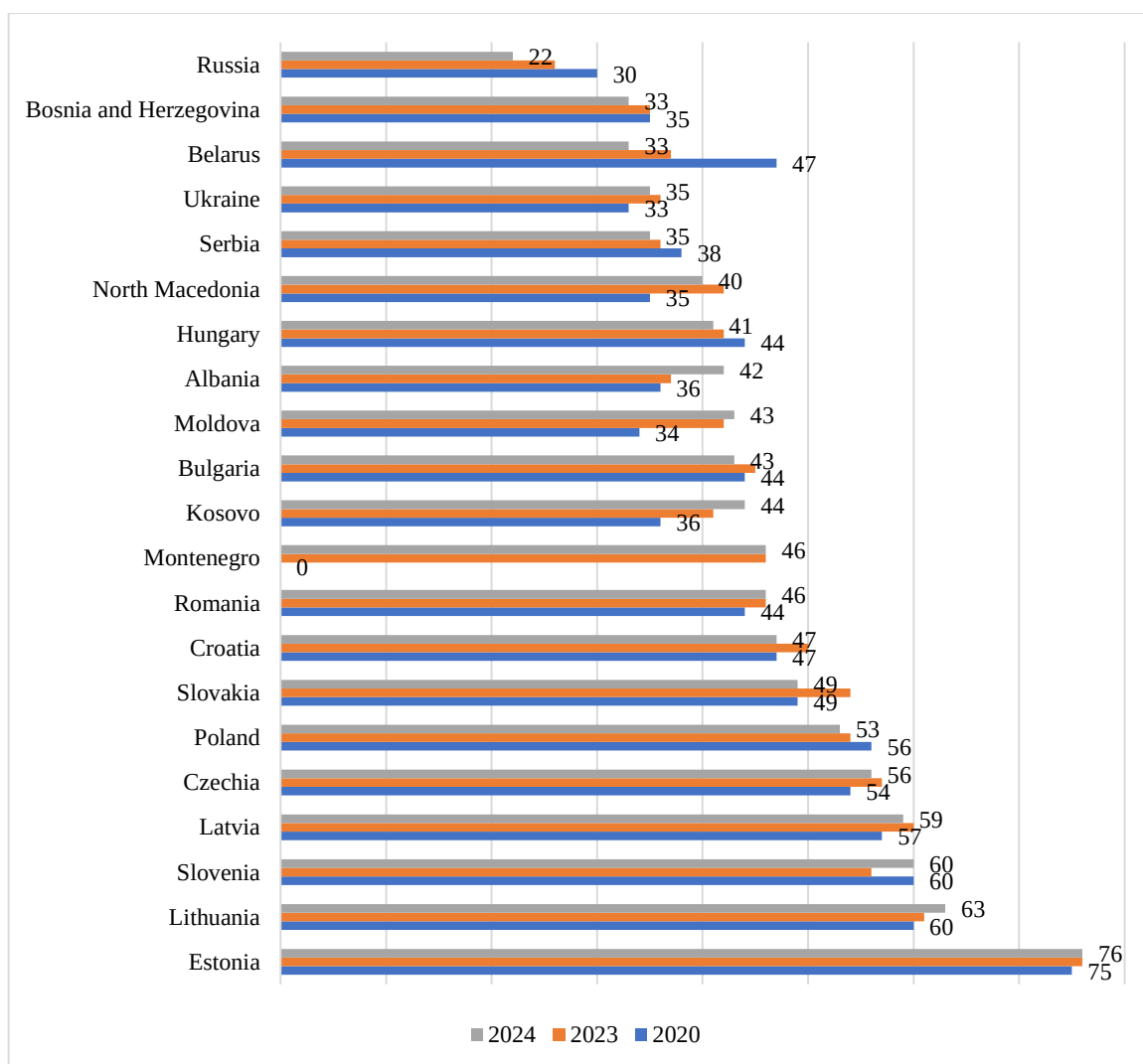

Рис. 2.12. Індекс сприйняття корупції в країнах Центральної та Східної Європи з 2020 по 2024 рік [128; 129; 130; 131; 132]

Мінімальні значення показника у 2024 році зафіксовано у Російській Федерації – 22 бали (проти 30 балів у 2020 році), що свідчить про суттєве погіршення ситуації у довгостроковій динаміці. До країн із низькими значеннями також належать Боснія і Герцеговина – 33 бали, Білорусь – 33 бали (проти 47 у 2020 році), Україна – 35 балів, Сербія – 35 балів та Північна Македонія – 35 балів, що вказує на недостатню ефективність антикорупційних інституцій та наявність значних інституційних обмежень.

Водночас об'єктивні індикатори, зокрема Індекс сприйняття корупції, не відображають повною мірою суб'єктивного сприйняття корупційних процесів населенням. У зв'язку з цим доцільним є аналіз результатів соціологічних

досліджень, що дозволяють оцінити рівень сприйняття, досвіду та поведінкових реакцій громадян щодо корупції.

На наступному рис. 2.13 представлено оцінку поширеності корупції серед населення Європейського Союзу у 2024 році.

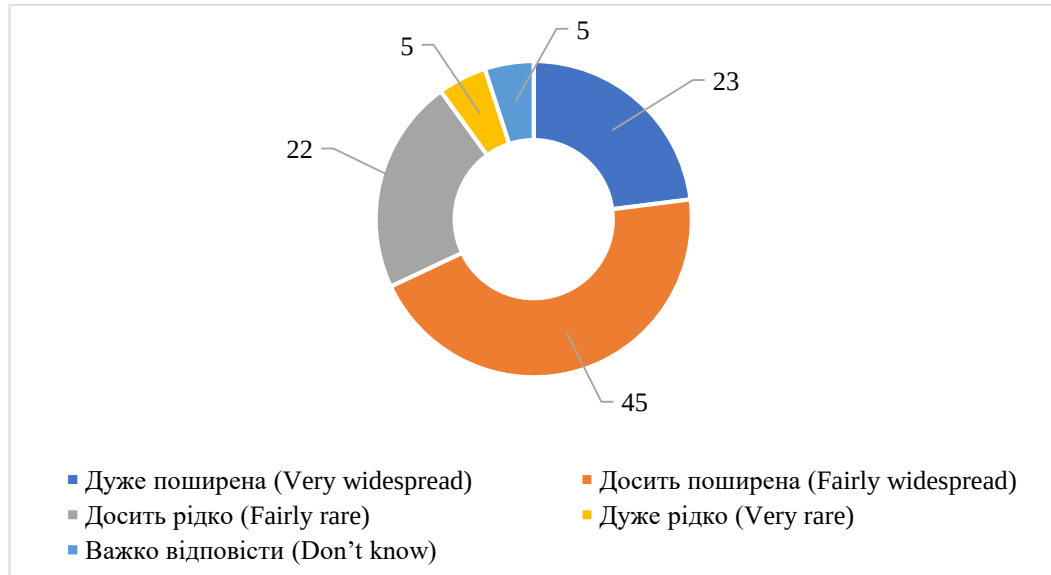

Рис. 2.13. Оцінка поширеності корупції серед населення ЄС, 2024 р., % [139]

Оцінка поширеності корупції свідчить про здебільше негативне ставлення громадян ЄС до корупції (рис. 2.13), зокрема, 23 % респондентів вважають корупцію дуже поширеною, тоді як 45 % оцінюють її як досить поширену. Таким чином, сукупна частка громадян, які сприймають корупцію як поширене явище, становить 68 %. Проте також 22 % опитаних зазначають, що корупція є досить рідкісним явищем, а 5 % вважають її дуже рідкісною. Частка респондентів, які не змогли визначитися з відповіддю, становить 5 %, що свідчить про незначний рівень невизначеності у сприйнятті даного явища.

Отримані результати свідчать про те, що попри відносно стабільні значення Індексу сприйняття корупції, більшість населення Європейського Союзу продовжує сприймати корупцію як широко поширене явище, що вказує на наявність розриву між об'єктивними індикаторами та суб'єктивними оцінками громадян.

Для поглиблення аналізу сприйняття поширеності корупції доцільно розглянути динаміку відповідних оцінок у часі, що дозволяє виявити тенденції зміни суспільних уявлень про корупцію.

На рис. 2.14 представлено динаміку сприйняття поширеності корупції серед населення Європейського Союзу у 2013-2024 роках.

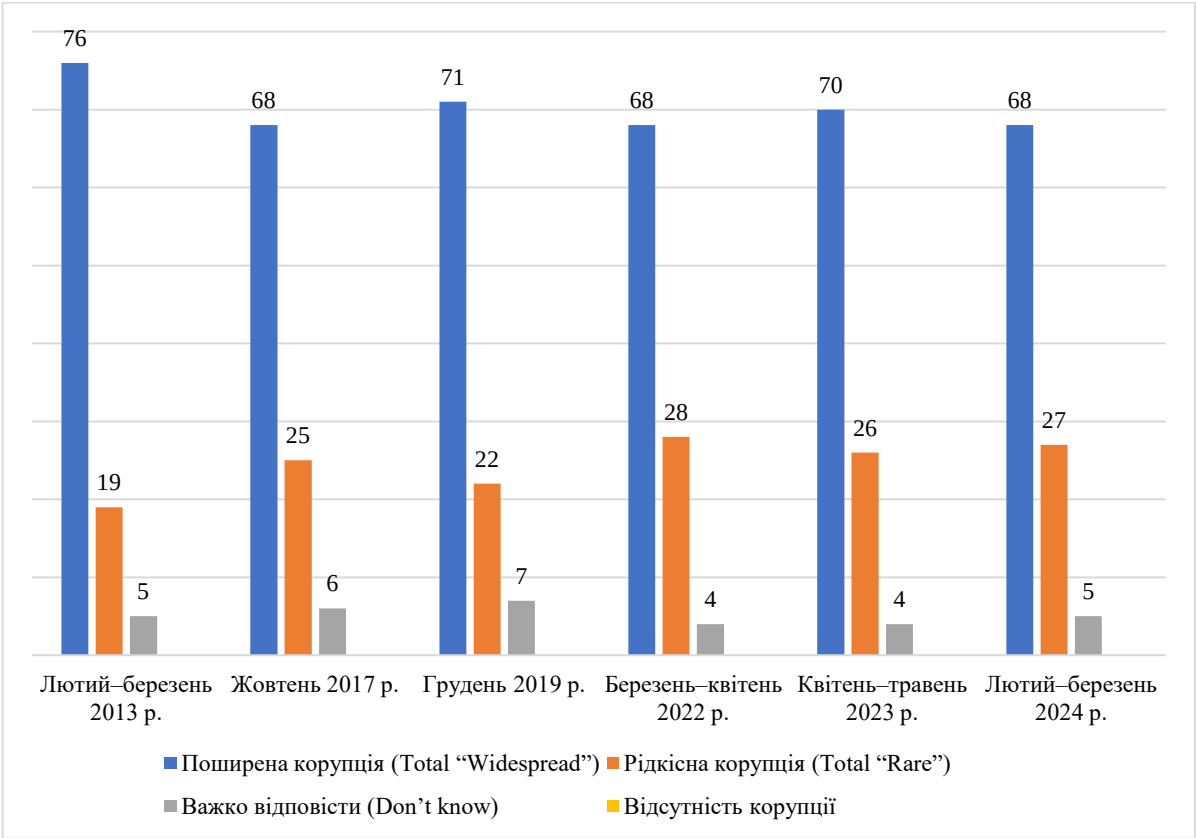

Рис. 2.14. Динаміка сприйняття поширеності корупції серед населення ЄС, 2013-2024 рр., % [139]

Отже, серед опитаних громадян частка респондентів, які вважають корупцію поширеною, у 2013 році становила 76%, після чого у 2017 році знизилася до 68 %. У 2019 році зафіксовано зростання показника до 71 %, однак у 2022 році він знову зменшився до 68 %. У 2023 році спостерігалася незначне підвищення до 70%, після чого у 2024 році показник повторно знизився до 68 %.

Частка респондентів, які вважають корупцію рідкісним явищем, демонструє поступове зростання з 19 % у 2013 році до 27 % у 2024 році, що свідчить про певне покращення оцінок. Проте така динаміка не змінює

загальної картини домінування негативного сприйняття корупції. Частка респондентів, які не визначилися з відповіддю, залишається незначною та коливається в межах 4-7 %.

Для більш детального розуміння виявлених тенденцій доцільно проаналізувати міждержавні відмінності у сприйнятті поширеності корупції, що дозволяє оцінити просторову диференціацію даного явища в межах Європейського Союзу.

На рис. 2.15 представлено сприйняття поширеності корупції в країнах Європейського Союзу у 2024 році. Найвищі показники поширеності корупції зафіксовано у Греції, де 98 % респондентів вважають корупцію поширеною, а також у Португалії, Мальті та Словенії, де відповідні значення становлять 95-96 %. Високі показники також характерні для Хорватії, Кіпру та Іспанії, де частка таких оцінок перевищує 90 %. У ряді країн Північної Європи спостерігаються значно нижчі значення. Зокрема, у Фінляндії лише 18 % респондентів вважають корупцію поширеною, у Данії 26 %, а у Люксембурзі 43 %, що свідчить про більш позитивне сприйняття ефективності антикорупційної політики в цих державах.

Частка респондентів, які вважають корупцію рідкісним явищем, демонструє зворотну тенденцію. Найвищі значення зафіксовано у Фінляндії та Данії, де відповідні показники становлять 76 % та 72 % відповідно, тоді як у країнах із високим рівнем сприйняття корупції цей показник є мінімальним. Частка респондентів, які не визначилися з відповіддю, залишається незначною у більшості країн та не перевищує 12 %.

Важливим аспектом дослідження корупції є оцінка її впливу на повсякденне життя громадян, що дозволяє перейти від абстрактного сприйняття явища до його практичного виміру. На відміну від загальної оцінки поширеності корупції, даний показник відображає безпосередній досвід або відчуття впливу корупційних практик на індивідуальному рівні.

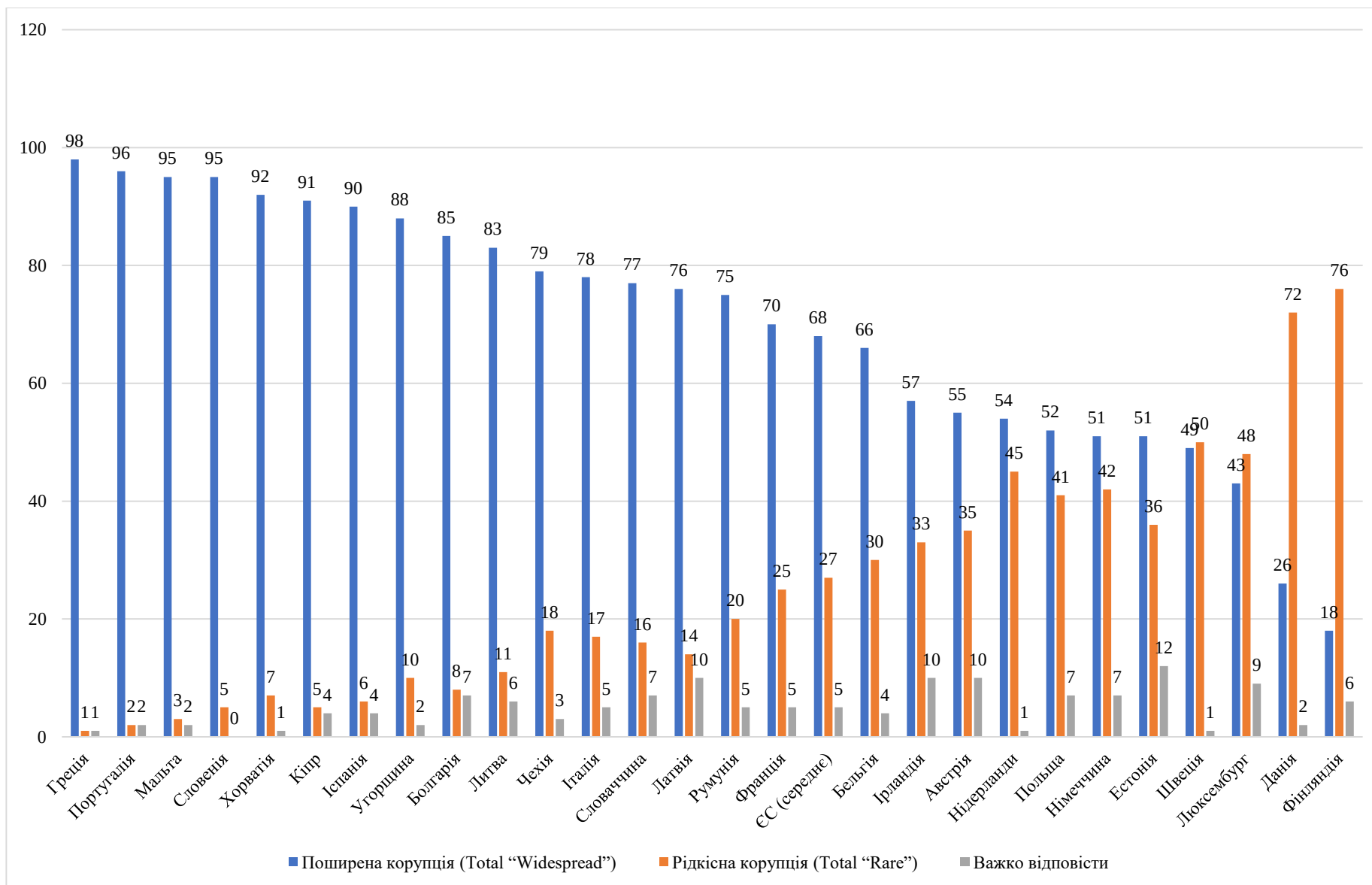

Рис. 2.15. Сприйняття поширеності корупції в країнах ЄС, 2024 р., % [139]

На рис. 2.16 представлено оцінку особистого впливу корупції на повсякденне життя громадян Європейського Союзу у 2024 році.

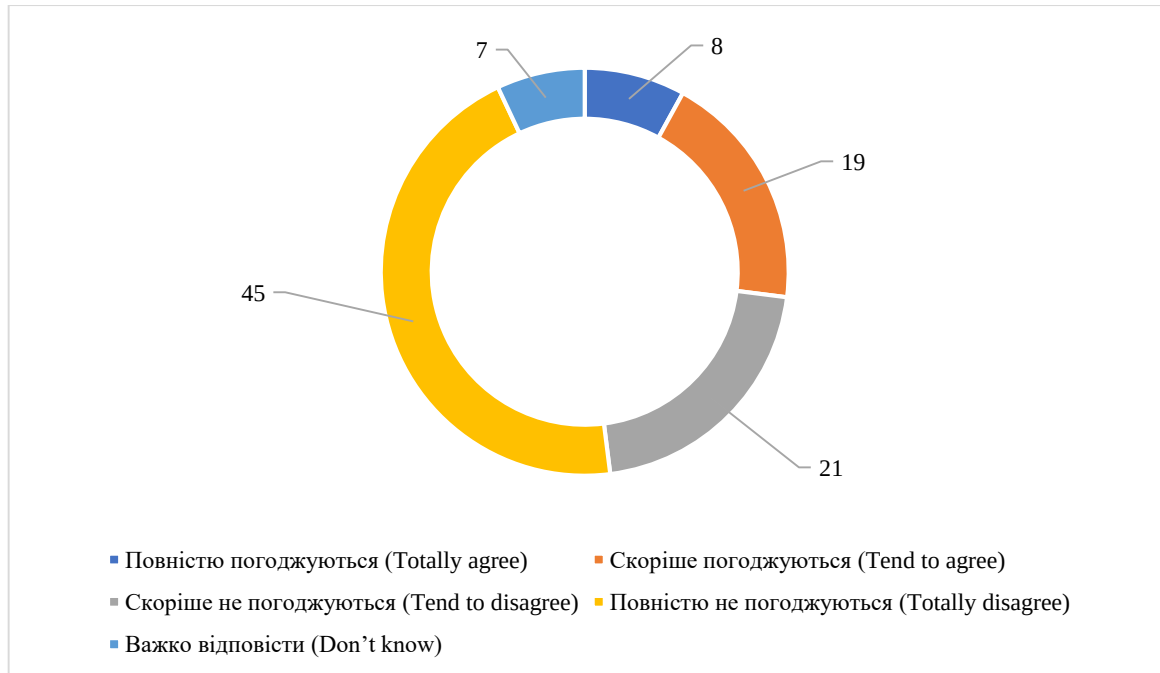

Рис. 2.16. Оцінка особистого впливу корупції на повсякденне життя громадян ЄС, 2024 р., % [139]

Результати, представлені на рис. 2.16, свідчать про суттєво нижчий рівень безпосереднього впливу корупції порівняно з її загальним сприйняттям. Зокрема, лише 8% респондентів повністю погоджуються з тим, що корупція впливає на їхнє повсякденне життя, тоді як 19 % скоріше погоджуються з цим твердженням. Узагальнюючи наведене можна констатувати, що сукупна частка громадян, які відчувають вплив корупції, становить 27 %. Водночас 21% респондентів скоріше не погоджуються з наявністю такого впливу, а 45 % повністю заперечують його, що у сукупності становить 66 % опитаних. Частка тих, хто не визначився з відповіддю, є незначною та становить 7%.

На рис. 2.17 представлено сприйняття особистого впливу корупції на повсякденне життя громадян у країнах Європейського Союзу у 2024 році.

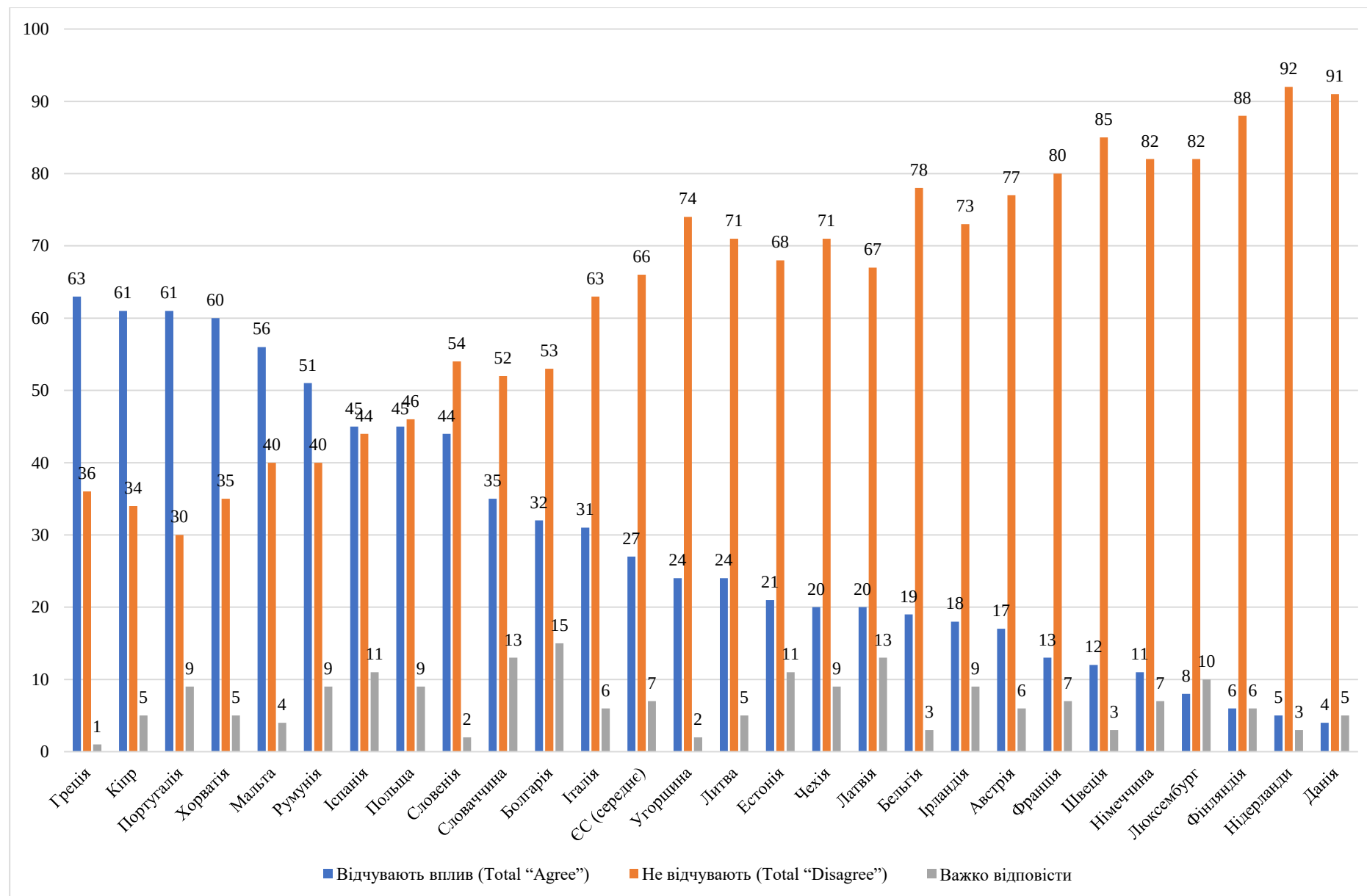

Рис. 2.17. Сприйняття особистого впливу корупції на повсякденне життя громадян у країнах ЄС, 2024 р., % [139]

Найвищі показники частки респондентів, які відчують вплив корупції, зафіксовано у Греції (рис. 2.17), де цей показник становить 63 %, а також на Кіпрі та в Португалії по 61 %, у Хорватії 60 % та на Мальті 56 %. Високі значення також спостерігаються у Румунії, Іспанії та Польщі, де частка таких відповідей коливається в межах 44-51 %.

У країнах Північної та Західної Європи рівень особистого відчуття впливу корупції є суттєво нижчим. Зокрема, у Данії лише 4 % респондентів зазначають про наявність такого впливу, у Нідерландах 5 %, у Фінляндії 6 %, що свідчить про більш ефективне функціонування антикорупційних інституцій та вищий рівень довіри до них.

Частка респондентів, які не відчують впливу корупції, демонструє протилежну тенденцію та є максимальною саме у країнах з низьким рівнем сприйняття корупції. Частка тих, хто не визначився з відповіддю, залишається незначною та не має суттєвого впливу на загальну структуру оцінок.

Таким чином, результати аналізу підтверджують наявність вираженої регіональної асиметрії у сприйнятті особистого впливу корупції, що узгоджується з попередніми результатами щодо загального сприйняття корупції та свідчить про нерівномірність ефективності антикорупційної політики в країнах Європейського Союзу.

Суттєвим елементом аналізу корупції є не лише оцінка її поширеності та впливу, але й дослідження ставлення громадян до допустимості корупційних практик, що дозволяє визначити рівень соціальної толерантності до цього явища (рис. 2.18). Зокрема, у більшості країн частка респондентів, які вважають корупцію неприйнятною, перевищує 50 %, а в окремих випадках досягає 70-80 %, що свідчить про високий рівень формальної нетерпимості до корупції. Найвищі показники неприйняття спостерігаються у країнах Північної та Західної Європи, зокрема у Данії, Фінляндії, Швеції та Нідерландах.

У країнах Південної та Центральної Європи фіксується відносно вищий рівень толерантності до корупції. Зокрема, частка респондентів, які допускають певні корупційні практики, у таких країнах як Греція, Кіпр,

Болгарія та Румунія є помітно більшою, що свідчить про збереження соціальних установок, які сприяють відтворенню корупційних відносин.

Частка респондентів, які прямо визнають прийнятність корупції, залишається відносно низькою у більшості країн, однак навіть незначний рівень такої толерантності створює передумови для поширення корупційних практик на інституційному рівні.

Таким чином, результати аналізу свідчать про те, що, незважаючи на загальну нетерпимість до корупції, у країнах Європейського Союзу зберігаються елементи соціальної толерантності до окремих її проявів, що є важливим фактором формування та відтворення корупційних ризиків.

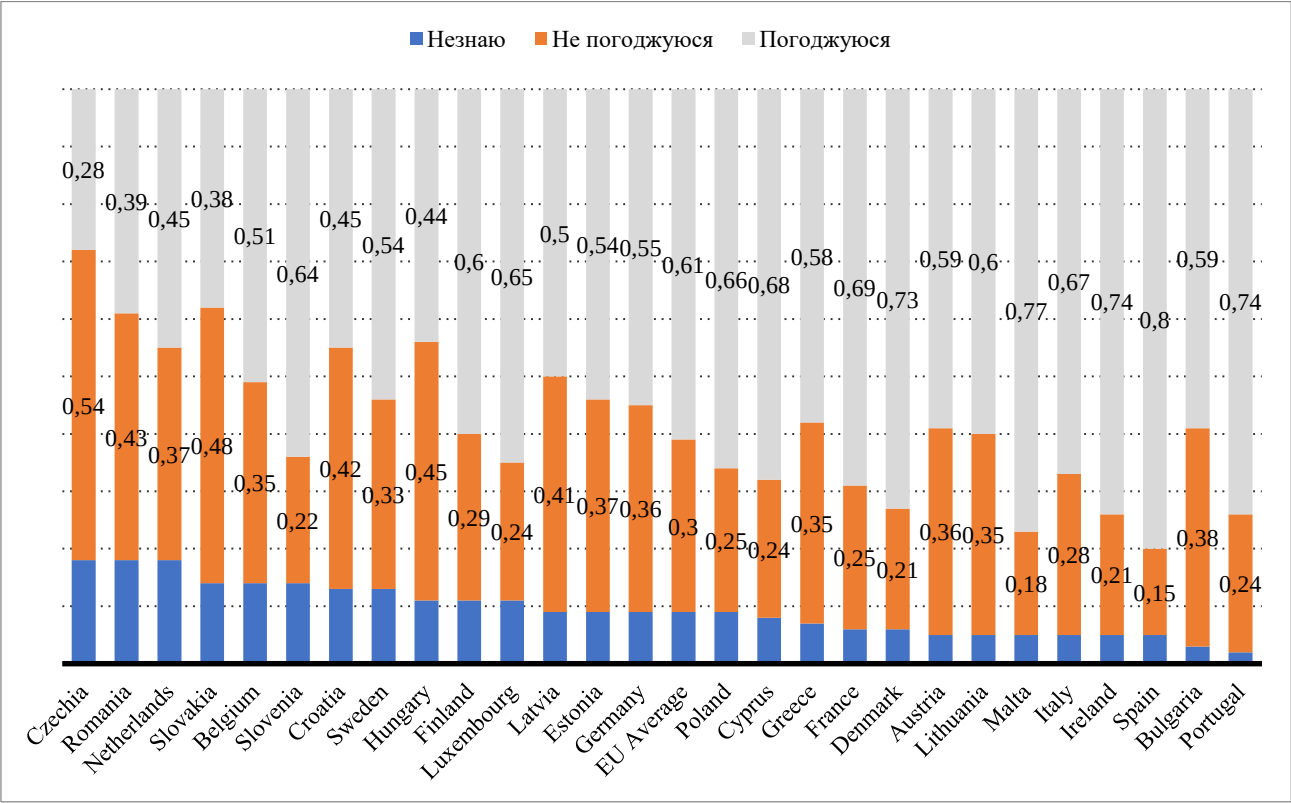

Рис. 2.18. Наскільки громадяни Європейського Союзу вважають корупцію прийнятною в їхніх країнах у 2024 році, % [139]

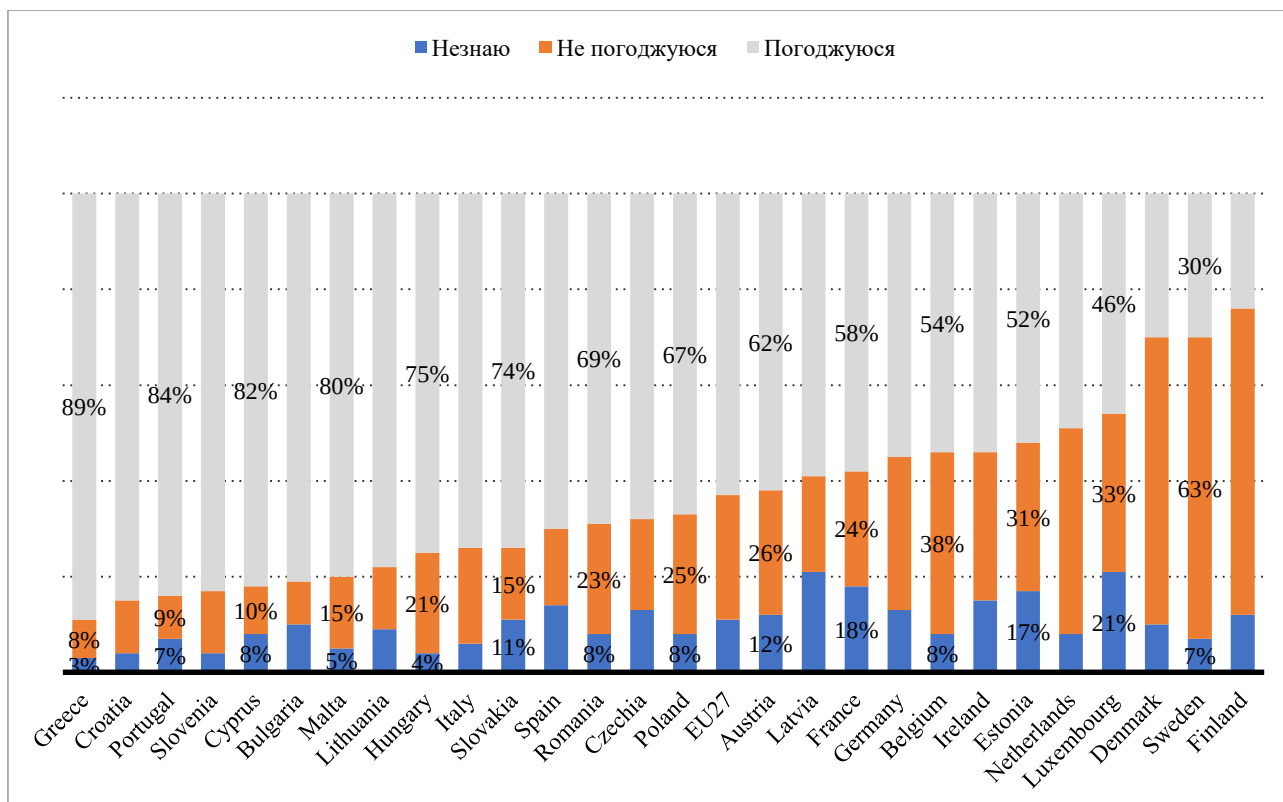

Рис. 2.19. Сприйняття країнами ЄС хабарництва та фаворитизму в доступі до державних послуг у 2024 році, % [139]

У низці країн Південної та Центральної Європи спостерігається високий рівень поширеності неформальних практик (рис. 2.19). Так, у Греції 89 % респондентів вважають, що для отримання публічних послуг поширеними є хабарі або використання зв'язків. Високі значення також характерні для Хорватії, Португалії, Словенії, Кіпру та Болгарії, де цей показник перевищує 80 %.

У країнах Північної Європи та окремих державах Західної Європи рівень поширеності таких практик є значно нижчим. Зокрема, у Данії лише 46 % респондентів вважають такі явища поширеними, у Швеції 33 %, а у Фінляндії 30 %, що свідчить про вищий рівень інституційної прозорості та ефективності механізмів надання публічних послуг.

Частка респондентів, які не погоджуються з наявністю таких практик, демонструє зворотну тенденцію та є найвищою у країнах з низьким рівнем сприйняття корупції. Водночас частка тих, хто не визначився з відповіддю, залишається відносно незначною у більшості країн.

Таким чином, результати аналізу свідчать про те, що навіть за умов загальної нетерпимості до корупції у суспільстві, у ряді країн зберігається значний рівень поширеності хабарництва та фаворитизму у сфері публічних послуг, що підтверджує існування розриву між декларованими цінностями та фактичними практиками.

Аналіз поширеності хабарництва та фаворитизму у сфері публічних послуг доцільно доповнити оцінкою корупційних проявів у бізнес-середовищі, що дозволяє розкрити інституційний вимір корупції та її вплив на економічні відносини.

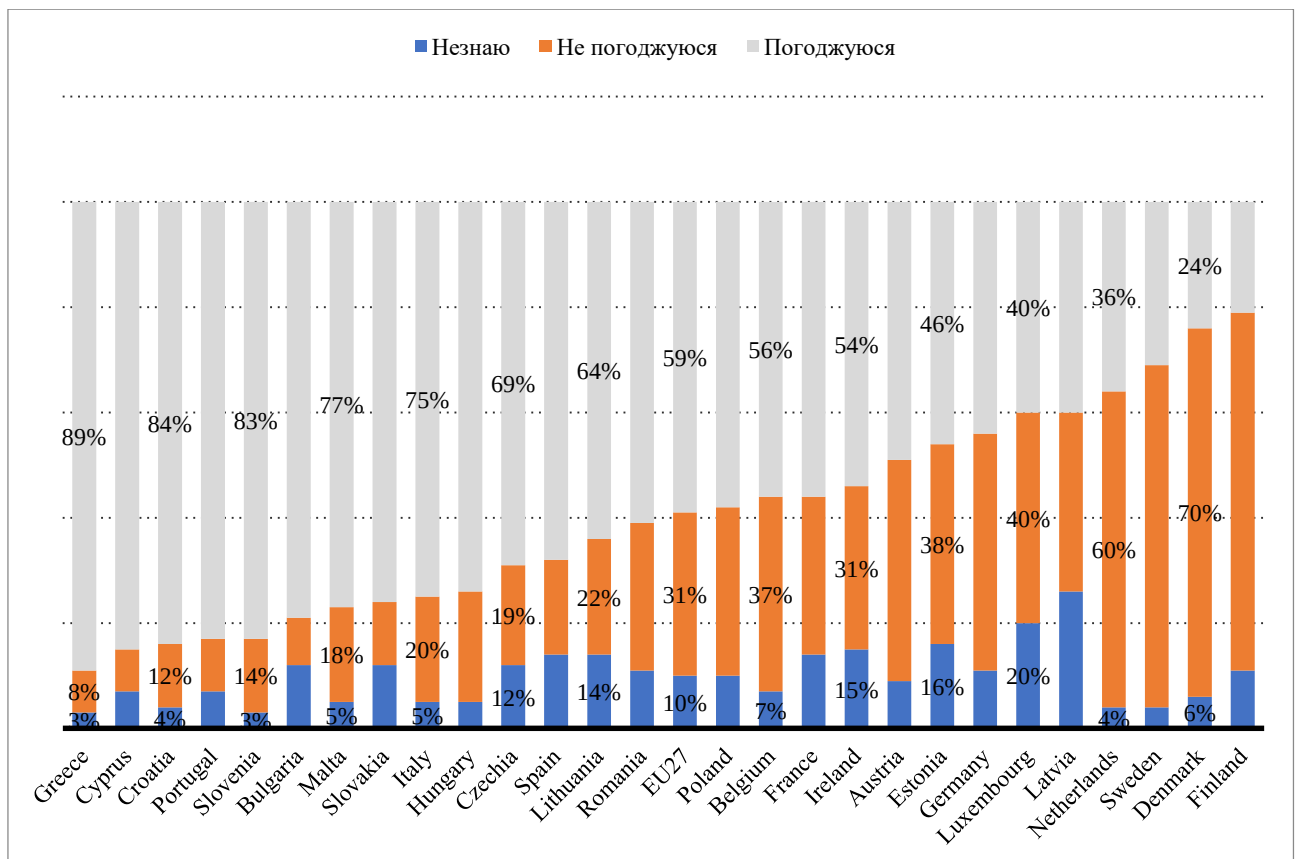

Рис. 2.20. Сприйняття корупції в бізнес-культурі країнами ЄС у 2024 році, за країнами [139]

Результати, представлені на рис. 2.20 свідчать, що у країнах Південної та Центральної Європи переважає думка про поширеність корупційних практик у бізнесі. У Греції 89 % респондентів погоджуються з наявністю таких явищ, на Кіпрі 84 %, у Португалії 83 %, у Словенії 77 %, у Болгарії 75 %, що свідчить про значний рівень сприйняття корупційних ризиків у взаємодії бізнесу та держави.

Дещо інша тенденція зафіксована у країнах Північної Європи. Так, у Фінляндії 70 % респондентів не погоджуються з твердженням про поширеність корупції у бізнес-середовищі, у Данії цей показник становить 60 %, у Швеції 36 %, що вказує на більш високий рівень довіри до інституцій та прозорості економічних процесів.

Показники країн Західної Європи займають проміжне положення, що відображає неоднорідність оцінок та наявність як позитивних, так і негативних тенденцій у сприйнятті бізнес-середовища. Частка респондентів, які не визначилися з відповіддю, залишається незначною та не впливає суттєво на загальну структуру результатів.

Завершальним етапом аналізу сприйняття корупції є оцінка готовності громадян повідомляти про корупційні правопорушення, що дозволяє визначити ефективність механізмів її виявлення та реагування.

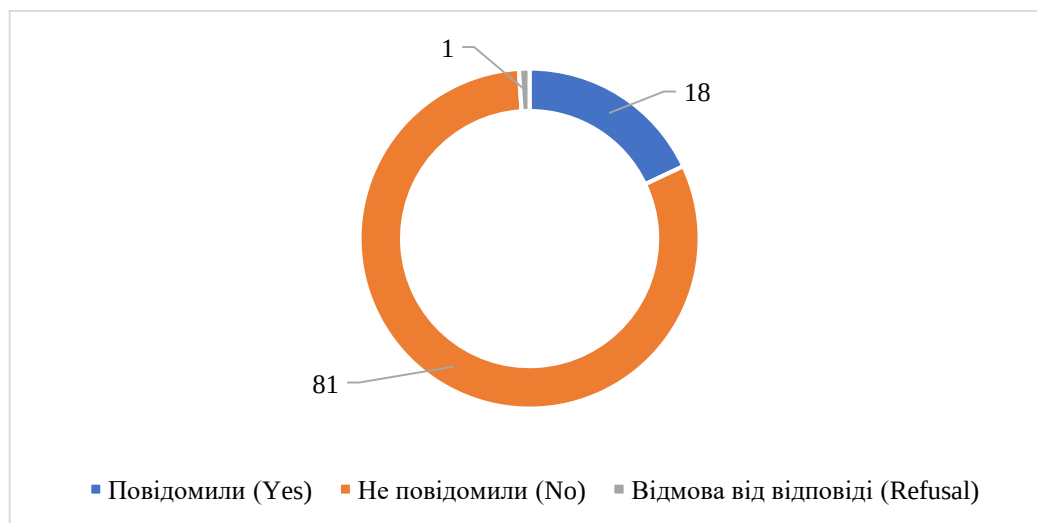

Рис. 2.21. Повідомлення про випадки корупції серед громадян ЄС, 2024 р., % [139]

Аналіз наведених даних на рис. 2.21. свідчить про вкрай низький рівень залученості населення до процесів викриття корупційних правопорушень. Адже лише 18% респондентів зазначили, що повідомляли про випадки корупції, тоді як переважна більшість опитаних, а саме 81%, не здійснювали таких дій. Частка тих, хто відмовився відповідати, є мінімальною та становить 1 %.

Такий стан може бути зумовлений низьким рівнем довіри до державних інституцій, недостатньою обізнаністю громадян щодо механізмів повідомлення, а також побоюванням негативних наслідків. У сукупності це свідчить про обмежену ефективність існуючих механізмів виявлення корупційних правопорушень.

Отже, рівень повідомлення про випадки корупції серед громадян у країнах Європейського Союзу у 2024 році (рис. 2.22), свідчить про значну міждержавну диференціацію відповідних показників, однак у більшості країн переважає пасивна поведінка населення.

Найвищі показники повідомлення про корупційні правопорушення зафіксовано у Люксембурзі, де 59 % респондентів зазначили, що повідомляли про такі випадки, а також у Португалії та Фінляндії, де відповідні значення становлять 44 % та 42 %. Порівняно високі показники також спостерігаються у Нідерландах, Болгарії та Швеції.

Водночас у більшості країн рівень повідомлення залишається низьким. Зокрема, у Румунії лише 3 % респондентів повідомляли про випадки корупції, у Греції 4 %, у Словаччині 5 %, що свідчить про обмежене використання механізмів викриття корупції. У цих країнах частка громадян, які не повідомляють про такі правопорушення, перевищує 90 %.

Загалом у країнах Європейського Союзу спостерігається тенденція до переважання пасивної поведінки громадян, що проявляється у значній частці тих, хто не повідомляє про корупційні правопорушення, навіть за умов їх наявності.

Це дозволяє зробити висновок, що ефективність антикорупційної політики значною мірою обмежується низьким рівнем залученості громадян до процесів повідомлення про корупцію, що свідчить про необхідність підвищення рівня довіри до інституцій та удосконалення механізмів захисту осіб, які повідомляють про такі правопорушення.

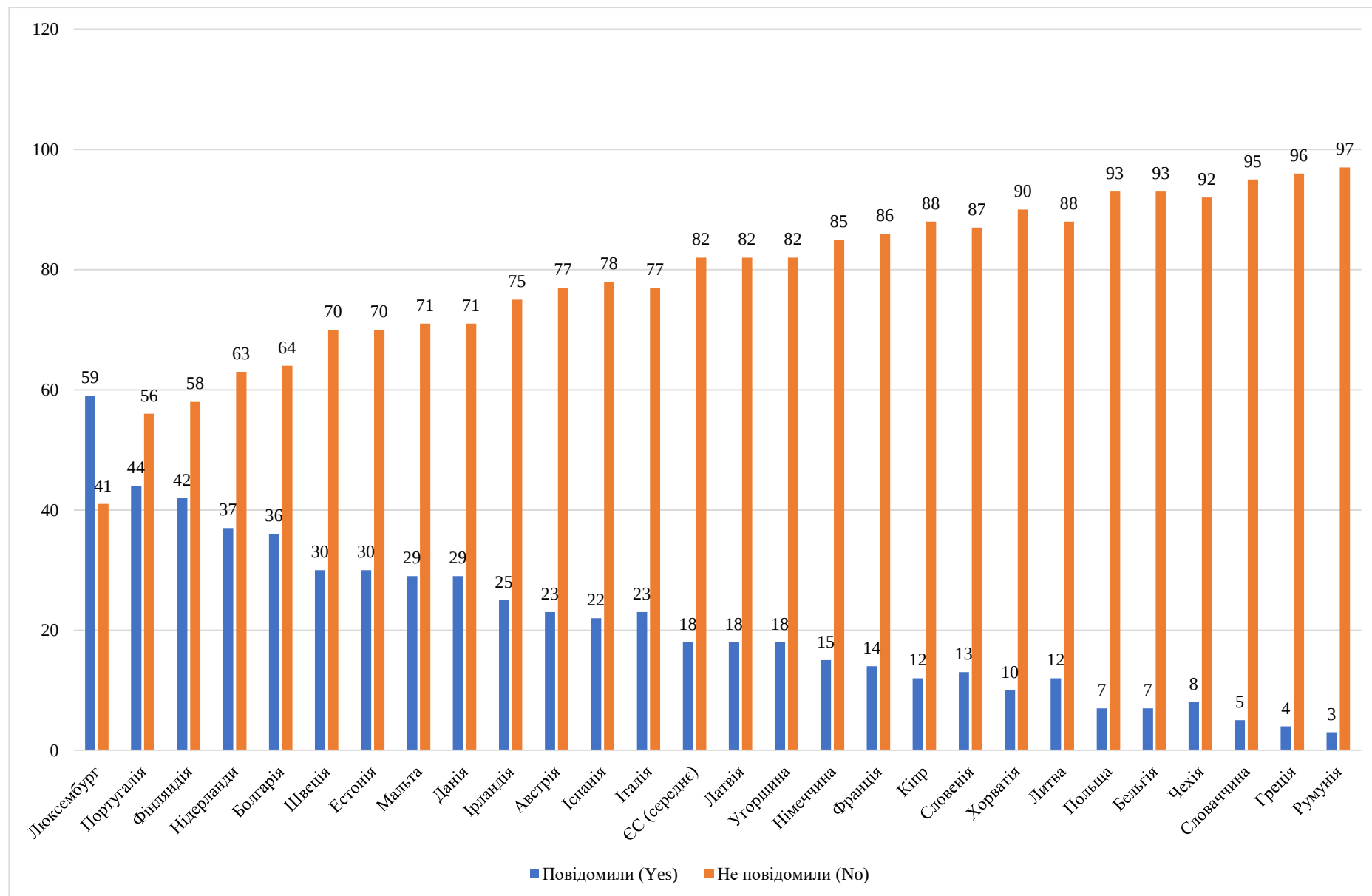

Рис. 2.22. Повідомлення про випадки корупції серед громадян у країнах ЄС, 2024 р., % [139]

Отже, проведений комплексний аналіз корупції в країнах Європейського Союзу засвідчив її багатовимірний характер, що проявляється через поєднання об'єктивних індикаторів, суб'єктивного сприйняття та поведінкових реакцій населення. Встановлено, що динаміка Індексу сприйняття корупції протягом 2012–2024 років характеризується відносною стабільністю з ознаками стагнації та незначного погіршення у 2024 році, що свідчить про обмежену ефективність антикорупційної політики у довгостроковій перспективі.

Результати соціологічного аналізу підтверджують домінування негативного сприйняття корупції серед населення ЄС, оскільки переважна більшість громадян вважає її поширеним явищем. Водночас встановлено, що рівень особистого впливу корупції на повсякденне життя є суттєво нижчим, що свідчить про наявність розриву між загальним сприйняттям корупції та її безпосереднім досвідом. Такий розрив вказує на інституційний характер корупційних процесів, які не завжди мають прямий вплив на кожного громадянина, але формують загальне негативне уявлення про функціонування держави.

Аналіз поведінкових аспектів показав, що попри високий рівень декларованої нетерпимості до корупції, у ряді країн ЄС зберігається певний рівень толерантності до окремих корупційних практик, зокрема у сфері доступу до публічних послуг. Це підтверджує існування суперечності між ціннісними установками громадян та їх фактичною поведінкою. Додатково встановлено, що корупційні ризики мають системний характер та поширюються не лише на сферу публічних послуг, але й на бізнес-середовище, що свідчить про інституційну природу цього явища.

Особливу увагу привертає низький рівень повідомлення про випадки корупції, що є одним із ключових індикаторів ефективності антикорупційної політики. У більшості країн ЄС переважає пасивна поведінка громадян, що обмежує можливості своєчасного виявлення та реагування на корупційні правопорушення. Це свідчить про недостатній рівень довіри до державних інституцій, а також про недосконалість механізмів захисту осіб, які повідомляють про корупцію.

Отримані результати мають важливе значення для України, яка перебуває у процесі європейської інтеграції та адаптації антикорупційної політики до стандартів Європейського Союзу. Зокрема, виявлена наявність розриву між сприйняттям корупції та її безпосереднім впливом на громадян, а також низький рівень повідомлення про корупційні правопорушення є характерними і для українського суспільства. Це свідчить про необхідність не лише вдосконалення інституційних механізмів протидії корупції, але й формування довіри до антикорупційних органів та розвитку ефективних інструментів захисту викривачів.

Крім того, досвід країн Європейського Союзу демонструє, що навіть за умов відносно високого рівня формальної нетерпимості до корупції, збереження толерантності до окремих її проявів та низька активність громадян у повідомленні про корупцію можуть суттєво обмежувати ефективність антикорупційної політики. У зв'язку з цим для України актуальним є посилення комплексного підходу до протидії корупції, що поєднує інституційні, правові та соціальні інструменти.

2.3. Міжнародна політика впровадження стандартів доброчесності та заходи боротьби з корупцією

У сучасних умовах трансформації систем публічного управління особливої ваги набуває оцінка ефективності впровадження антикорупційних механізмів та стандартів доброчесності у міжнародному вимірі. Попри наявність розвиненої нормативно-правової бази у більшості країн, ключовою проблемою залишається розрив між формальним закріпленням антикорупційних інструментів та їх практичною реалізацією, що зумовлює необхідність комплексного аналізу інституційних механізмів забезпечення доброчесності. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження міжнародного досвіду, зокрема країн ОЕСР, які характеризуються високим рівнем інституційного розвитку та

впровадження антикорупційної політики. Водночас навіть у цих країнах ефективність реалізації відповідних механізмів залишається неоднорідною, що підтверджує актуальність подальших досліджень.

Згідно зі звітом Організації економічного співробітництва та розвитку «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024», корупція чинить системний негативний вплив на економічний розвиток і функціонування демократичних інституцій, спричиняючи зниження ефективності державного управління, поглиблення соціально-економічної нерівності та втрату суспільної довіри до влади. У зв'язку з цим країни активізують зусилля щодо формування комплексних антикорупційних систем, однак проблема їх ефективного впровадження залишається невирішеною.

Методологічною основою дослідження є аналітичні підходи, запропоновані у звіті OECD «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024», які базуються на використанні системи Public Integrity Indicators. Зазначений підхід передбачає оцінювання антикорупційної політики за такими ключовими складовими, як рівень нормативного регулювання, практичного впровадження та ефективності моніторингу, що дозволяє здійснити комплексний порівняльний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є дані системи OECD Public Integrity Indicators, які забезпечують кількісну та якісну оцінку стану антикорупційної політики у країнах ОЕСР. Використання зазначених індикаторів дає змогу виявити структурні дисбаланси між регулюванням та його реалізацією, а також визначити ключові тенденції розвитку антикорупційних систем у міжнародному середовищі.

Таким чином, необхідність комплексного дослідження ефективності антикорупційних механізмів, їх нормативного забезпечення та практичної реалізації зумовлює потребу у визначенні ключових напрямів аналізу. Особливу увагу доцільно приділити оцінці таких складових антикорупційної політики, як стратегічне планування, системи внутрішнього контролю, врегулювання конфлікту інтересів, забезпечення прозорості публічної

інформації та фінансова підзвітність політичних суб'єктів. У зв'язку з цим, для досягнення поставленої мети дослідження сформульовано такі завдання:

- проаналізувати співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР (рис. 2.23);

- визначити основні напрями антикорупційних стратегій та їх пріоритетні сфери у країнах ОЕСР (рис. 2.24);

- оцінити ефективність функціонування механізмів внутрішнього контролю та аудиту, зокрема рівень охоплення внутрішнім аудитом та фактичного проведення перевірок (рис. 2.25);

- дослідити рівень відповідності країн ОЕСР критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та ступінь їх практичного впровадження (рис. 2.26);

- проаналізувати ефективність системи декларування інтересів, зокрема рівень законодавчого забезпечення, моніторингу та фактичного подання декларацій (рис. 2.27);

- оцінити рівень фінансової прозорості політичних партій, зокрема щодо своєчасності оприлюднення річних фінансових звітів та звітів про фінансування виборчих кампаній (рис. 2.28);

- дослідити рівень відкритості публічної інформації та прозорості діяльності органів державної влади у країнах ОЕСР (рис. 2.29);

- здійснити порівняльний аналіз рівня нормативного регулювання та практичного впровадження механізмів врегулювання конфлікту інтересів в Україні та країнах ОЕСР (рис. 2.30);

- оцінити силу нормативно-правового регулювання політичних фінансів в Україні у порівнянні з країнами ОЕСР (рис. 2.31);

- проаналізувати рівень розвитку нормативно-правової бази щодо доступу до публічної інформації в Україні (рис. 2.32);

- дослідити динаміку сприйняття та досвіду корупції в Україні як індикатора ефективності антикорупційної політики (рис. 2.33);

– здійснити комплексну оцінку системи публічної доброчесності в Україні у порівнянні із середніми показниками країн ОЕСР (рис. 2.34).

Виконання зазначених завдань дозволяє забезпечити комплексний аналіз ефективності антикорупційної політики, виявити розрив між нормативним регулюванням та практичною реалізацією, а також визначити напрями вдосконалення системи публічної доброчесності.

Методологічною основою аналізу виступають індикатори публічної доброчесності ОЕСР, які дозволяють здійснити комплексну оцінку ключових складових антикорупційної політики, зокрема у сферах врегулювання конфлікту інтересів, політичного фінансування, прозорості публічної інформації та стратегічного планування. Використання зазначеного підходу дає змогу не лише визначити сильні та слабкі сторони системи публічної доброчесності в Україні, але й окреслити напрями її подальшого вдосконалення.

На наступному рис. 2.23 відображено співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР у 2024 році.

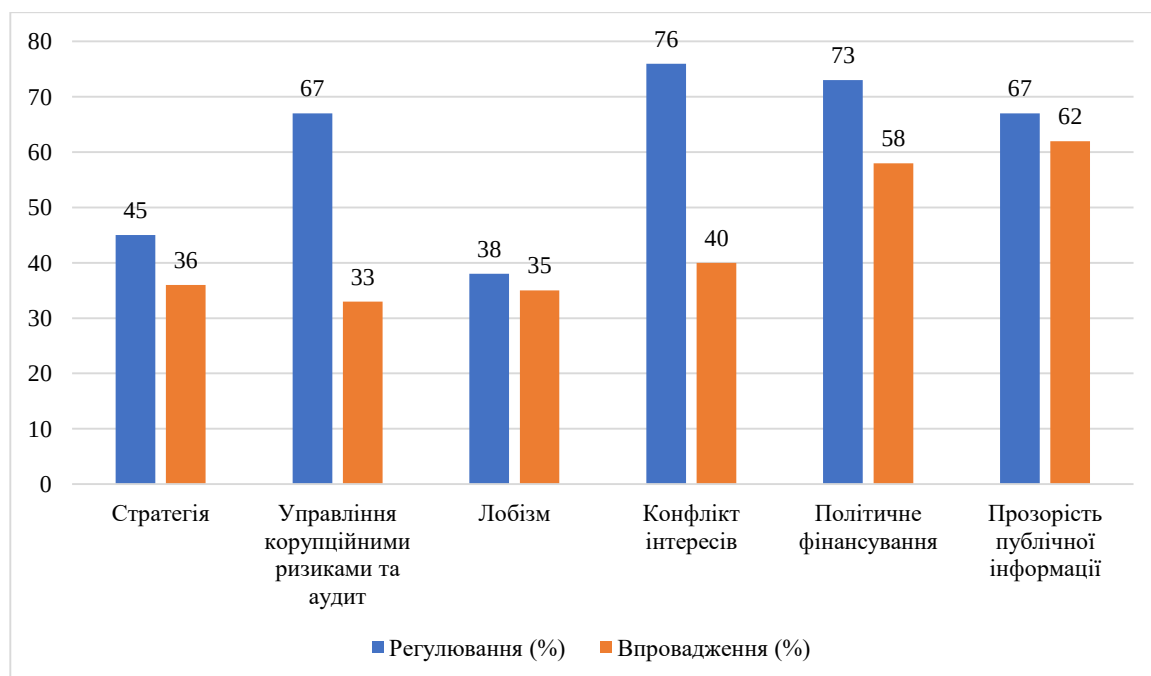

Рис. 2.23. Співвідношення рівня нормативного регулювання та практичного впровадження антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР у 2024 році, % [137]

Отже, у сфері врегулювання конфлікту інтересів рівень відповідності нормативним стандартам становить 76% (рис. 2.23), тоді як рівень фактичного впровадження складає лише 40%, що свідчить про значну різницю між задекларованими та реалізованими підходами. Подібна тенденція спостерігається і в інших сферах, зокрема у сфері управління корупційними ризиками та аудиту, де рівень регулювання становить 67%, тоді як практична реалізація обмежується 33%.

У сфері політичного фінансування, незважаючи на відносно високий рівень нормативного забезпечення на рівні 73%, рівень впровадження становить 58%, що також вказує на неповну ефективність існуючих механізмів. Водночас найменший розрив між регулюванням та реалізацією спостерігається у сфері лобізму, де відповідні показники становлять 38% та 35% відповідно, що, однак, зумовлено загально низьким рівнем нормативного регулювання у цій сфері.

Порівняльний аналіз також засвідчує, що навіть у сфері прозорості публічної інформації, яка характеризується відносно високими показниками як регулювання – 67%, так і впровадження – 62%, повної відповідності між ними не досягнуто.

Для з'ясування причин виявленого розриву між нормативним регулюванням та практичною реалізацією антикорупційних механізмів доцільно проаналізувати рівень впровадження стратегічного підходу до протидії корупції у країнах ОЕСР.

На рис. 2.24 представлено основні напрями антикорупційних стратегій країн ОЕСР, що відображають пріоритетні сфери запобігання корупції.

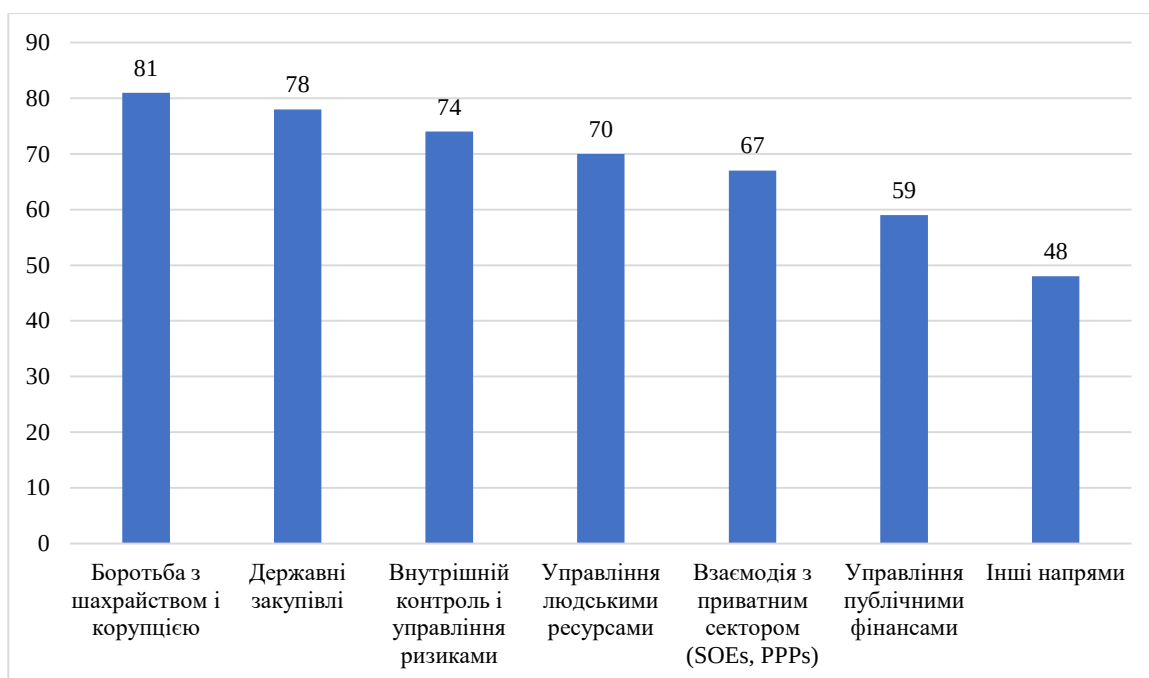

Рис. 2.24. Основні напрями антикорупційних стратегій країн ОЕСР у 2024 році, % [137]

Проведений аналіз дозволяє встановити, що антикорупційні стратегії переважно зосереджені на традиційних сферах публічного управління. Найбільша частка стратегій спрямована на боротьбу з шахрайством і корупцією загалом, що становить 81 %. Високий рівень уваги приділяється також сфері державних закупівель, де відповідні показники становлять 78 %, що обумовлено високими корупційними ризиками у цій сфері.

Важливими напрямками є внутрішній контроль та управління ризиками 74% і управління людськими ресурсами 70%, що свідчить про усвідомлення необхідності зміцнення інституційних механізмів доброчесності. Водночас менша увага приділяється таким сферам, як управління публічними фінансами 59% та взаємодія з приватним сектором 67 %. Найменш охопленими залишаються інші напрями, частка яких становить 48 %.

Вагомим елементом забезпечення ефективності антикорупційної політики є функціонування механізмів внутрішнього контролю, зокрема системи аудиту, що дозволяє своєчасно виявляти та мінімізувати корупційні ризики у сфері публічних фінансів.

На наступному рис. 2.25 відображено показники рівня охоплення внутрішнім аудитом та проведення аудитів у країнах ОЕСР у 2024 році.

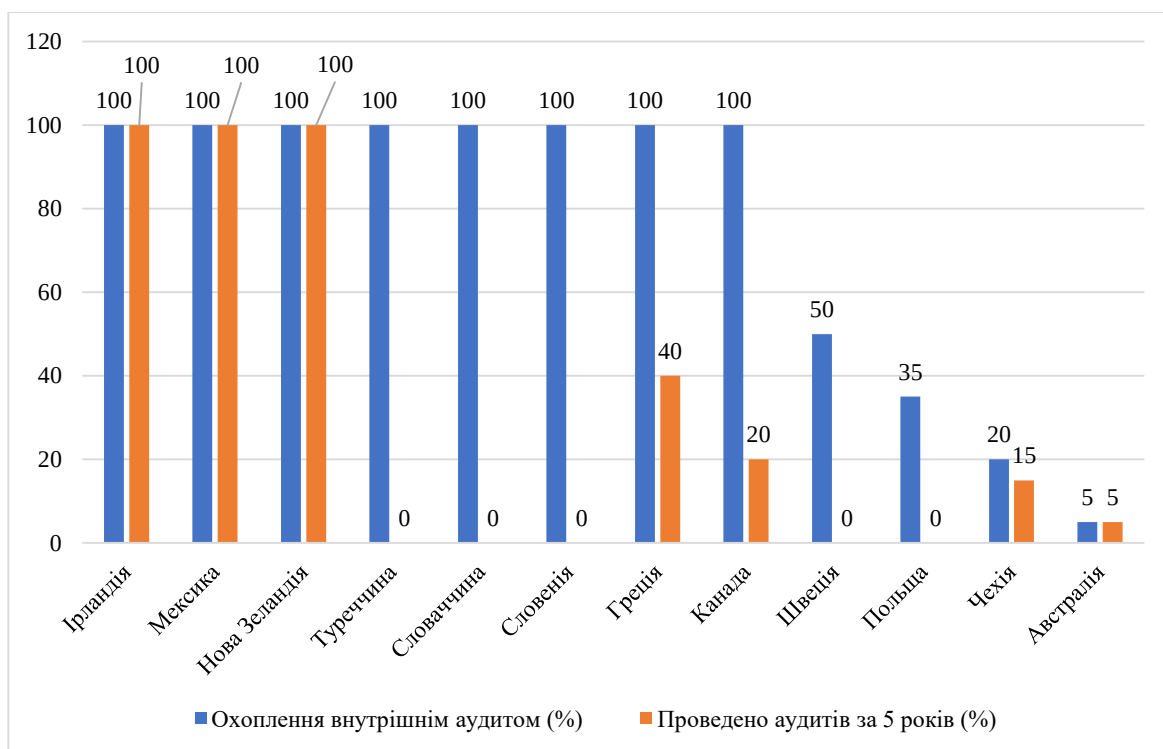

Рис. 2.25. Рівень охоплення внутрішнім аудитом та проведення аудитів у країнах ОЕСР у 2024 році, % [137]

У ряді країн (рис. 2.25), таких як Ірландія, Мексика, Нова Зеландія та Туреччина, рівень охоплення внутрішнім аудитом наближається до 100 %, що свідчить про високий рівень інституційного забезпечення контролю за використанням бюджетних коштів. Водночас показники фактичного проведення аудитів за останні п'ять років є нижчими, що вказує на часткову невідповідність між формальною наявністю аудиторських механізмів та їх практичним застосуванням.

У значній частині країн рівень як охоплення внутрішнім аудитом, так і фактичного проведення перевірок є суттєво нижчим. Зокрема, у деяких країнах частка організацій, що пройшли аудит протягом останніх п'яти років, не перевищує 20-40 %, що свідчить про обмежену ефективність системи внутрішнього контролю. Крім того, у ряді країн відсутні повні дані щодо аудиторської діяльності, що ускладнює оцінку її результативності.

Одним із ключових інструментів запобігання корупції є ефективне врегулювання конфлікту інтересів, що забезпечує мінімізацію впливу приватних інтересів на прийняття управлінських рішень у публічному секторі.

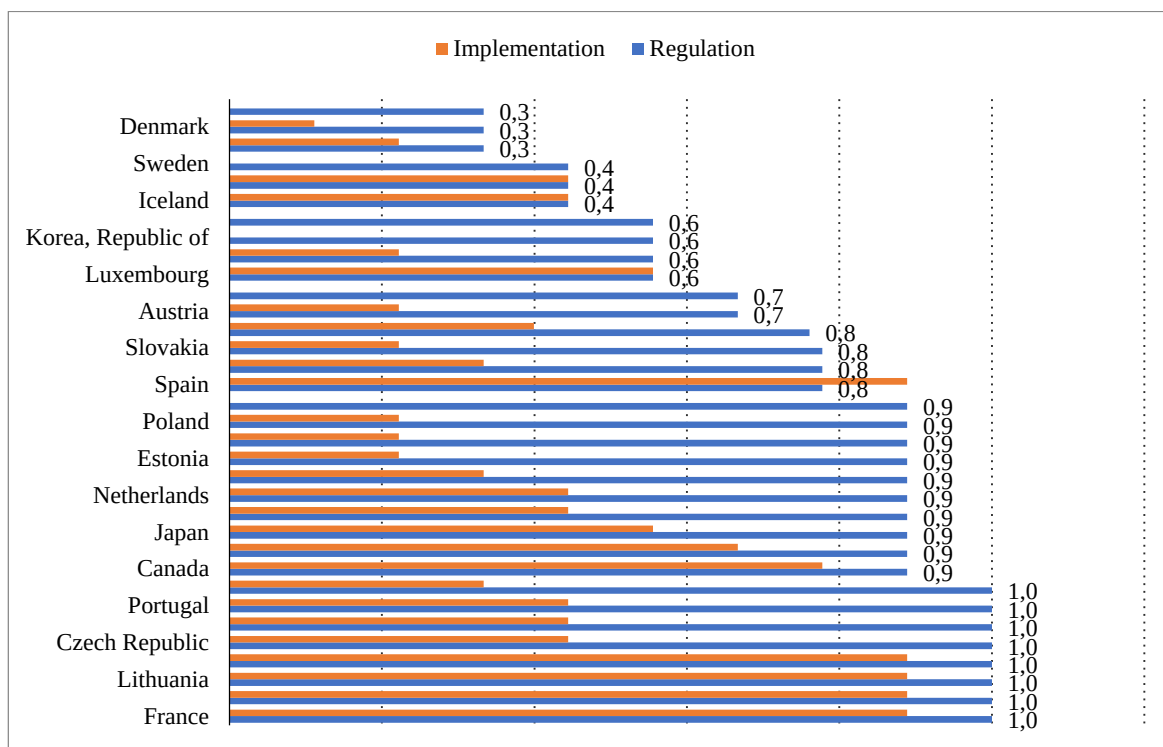

Рис. 2.26. Частка країн ОЕСР, що відповідають критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та їх впровадження у 2024 році, за країнами [137]

Аналіз частки країн ОЕСР, що відповідають критеріям щодо регулювання конфлікту інтересів та їх впровадження у 2024 році свідчить про наявність суттєвих відмінностей між країнами. Так, у Франції, Литві, Чехії та Португалії рівень нормативного регулювання досягає максимального значення, що становить 1,0, що вказує на повну відповідність міжнародним стандартам. Водночас рівень практичного впровадження у цих країнах хоча і залишається високим, проте не завжди повністю відповідає рівню регулювання, що підтверджує існування певного розриву між формальними вимогами та їх реалізацією.

У більшості країн, зокрема в Іспанії, Польщі, Естонії та Нідерландах, спостерігається типовий дисбаланс, за якого показники регулювання є вищими порівняно з рівнем впровадження. Це свідчить про наявність обмежень у практичному застосуванні антикорупційних інструментів.

Водночас у ряді країн, таких як Данія, Швеція та Ісландія, зафіксовано відносно нижчі значення як нормативного регулювання, так і впровадження, що може бути пов'язано з особливостями інституційних моделей або підходів до регулювання конфлікту інтересів.

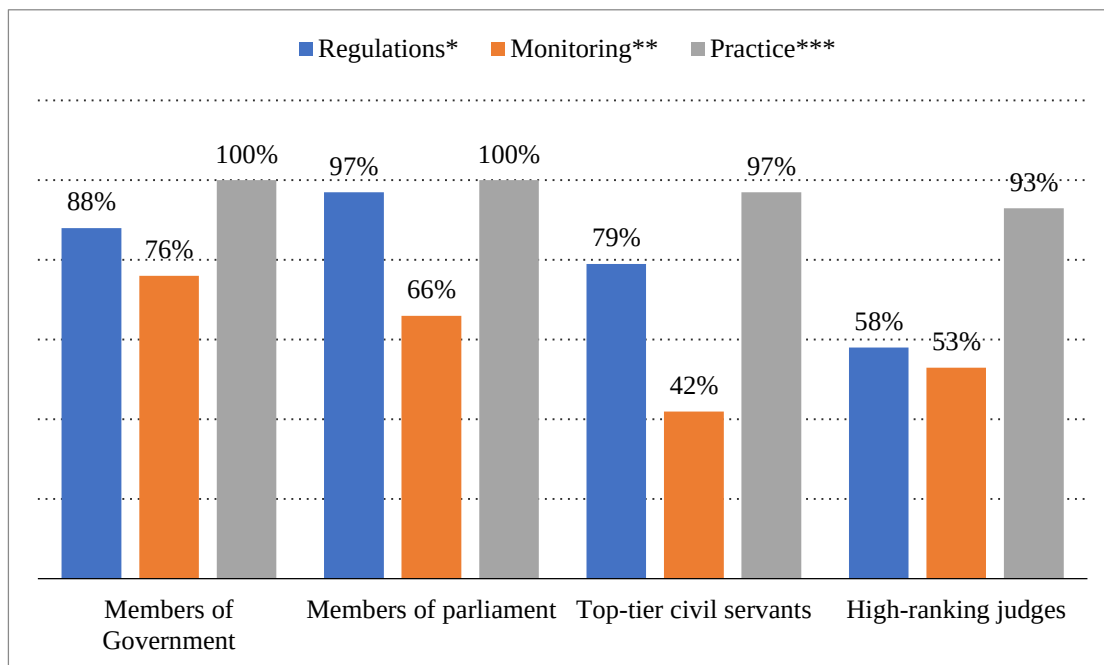

Рис. 2.27. Частка країн ОЕСР, які мають законодавчі вимоги, моніторинг та фактичне подання декларацій про інтереси у 2024 році, за державними посадами [137]

Встановлено, що найвищий рівень нормативного регулювання характерний для членів парламенту та становить 97 % та членів уряду – 88 %, що свідчить про пріоритетність контролю за діяльністю політичних суб'єктів. Водночас для вищих державних службовців відповідний показник становить 79 %, а для суддів лише 58 %, що вказує на менш розвинене нормативне забезпечення у судовій сфері.

Рівень моніторингу є нижчим порівняно з нормативним регулюванням у всіх категоріях посад. Зокрема, для членів уряду він становить 76 %, для парламентарів – 66 %, для вищих державних службовців – 42 %, а для суддів – 53 %. Це свідчить про наявність обмежень у забезпеченні контролю за дотриманням встановлених вимог.

Водночас показники фактичного подання декларацій залишаються високими: 100 % для членів уряду та парламенту, 97 % для вищих державних службовців і 93 % для суддів. Така ситуація може свідчити про формальне виконання вимог за відсутності належного моніторингу їх достовірності.

На рис. 2.28 представлено частку країн ОЕСР, у яких політичні партії забезпечують своєчасне оприлюднення річних фінансових звітів та звітів про фінансування виборчих кампаній у 2024 році.

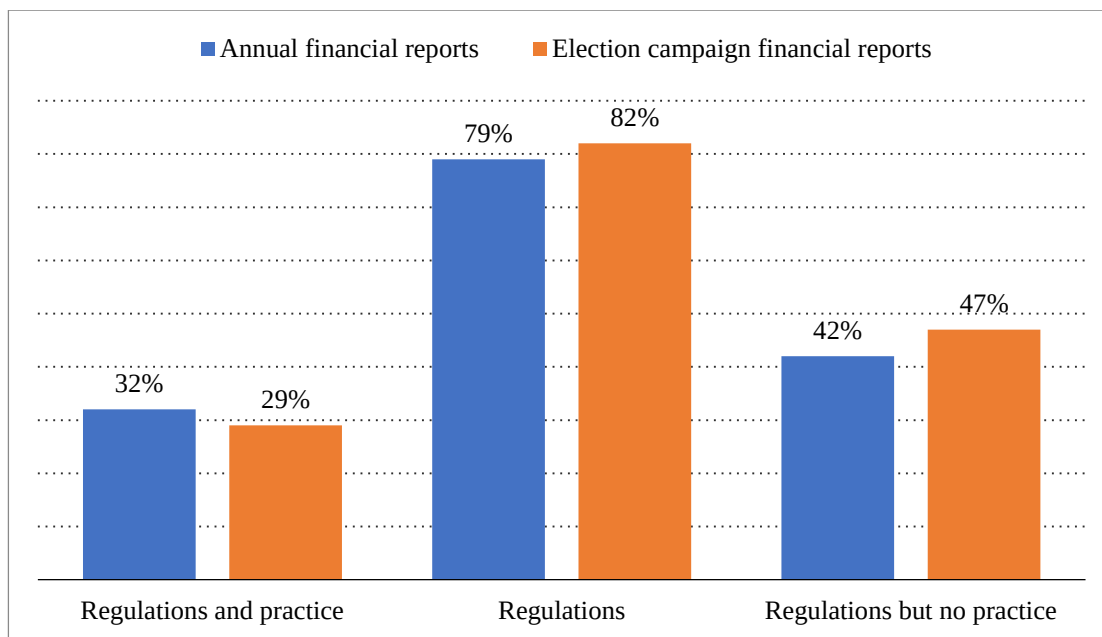

Рис. 2.28. Частка країн ОЕСР, де політичні партії своєчасно публікують річні фінансові звіти та звіти про виборчі кампанії у 2024 році [137]

На основі здійснено аналізу даних рис. 2.28 встановлено, що у 79 % країн ОЕСР існують законодавчі вимоги щодо подання річних фінансових звітів політичних партій, тоді як для звітів про виборчі кампанії цей показник є дещо вищим і становить 82 %. Водночас фактичне поєднання регулювання та його практичного застосування спостерігається лише у 32 % країн для річних звітів та у 29 % для звітів про виборчі кампанії, що свідчить про обмежену ефективність реалізації відповідних норм.

Окрему увагу привертає значна частка країн, де законодавчі вимоги формально існують, проте не підкріплені практичним виконанням. Зокрема, для річних фінансових звітів цей показник становить 42 %, а для звітів про

виборчі кампанії 47 %. Така ситуація вказує на наявність розриву між нормативним забезпеченням і фактичною реалізацією механізмів фінансової прозорості політичних партій.

Наступною складовою сучасної антикорупційної політики є забезпечення прозорості діяльності органів державної влади шляхом відкритого доступу до публічної інформації.

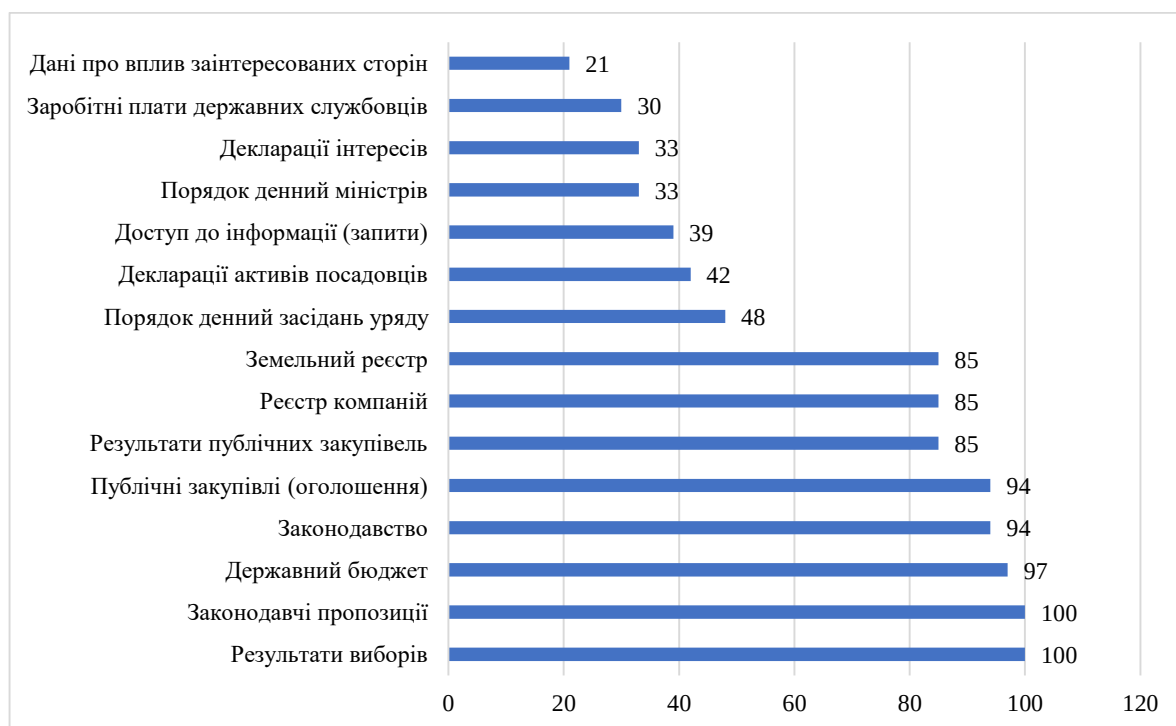

Рис. 2.29. Рівень проактивного оприлюднення публічних даних у країнах ОЕСР, % [137]

Зокрема, результати національних виборів та законодавчі пропозиції оприлюднюються у 100% країн ОЕСР (рис. 2.29), що свідчить про високий рівень прозорості у політичній сфері. Значна увага приділяється також оприлюдненню бюджетної інформації, де відповідний показник становить 97 %, а також доступу до законодавства та даних про публічні закупівлі, що перевищують 90 %.

Водночас менш поширеним є оприлюднення інформації щодо діяльності органів державної влади та посадових осіб. Зокрема, лише 48 % країн публікують порядок денний засідань уряду, 42 % – декларації активів

високопосадовців, а рівень оприлюднення інформації про доходи державних службовців становить лише 30%. Найнижчі показники спостерігаються у сфері розкриття інформації щодо процесу прийняття рішень та впливу заінтересованих сторін, де відповідний показник становить лише 21 %.

Отримані результати свідчать про нерівномірність розвитку політики відкритих даних та концентрацію зусиль у традиційних сферах, тоді як інформація, що безпосередньо пов'язана з потенційними корупційними ризиками, залишається недостатньо відкритою.

З урахуванням виявлених у попередньому аналізі закономірностей функціонування антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР доцільно перейти до оцінки особливостей формування та реалізації системи публічної доброчесності в Україні. Такий підхід дає змогу визначити рівень відповідності національної антикорупційної політики міжнародним стандартам, а також виявити системний розрив між нормативним забезпеченням та практичною реалізацією відповідних інструментів.

У цьому контексті особливого значення набуває порівняльний аналіз ключових складових системи публічної доброчесності, зокрема антикорупційної стратегії, механізмів управління корупційними ризиками, врегулювання конфлікту інтересів, політичного фінансування та забезпечення прозорості публічної інформації. Використання індикаторів публічної доброчесності ОЕСР дозволяє здійснити комплексну оцінку як рівня нормативного регулювання, так і ефективності практичного впровадження зазначених механізмів в Україні у порівнянні із середніми показниками країн ОЕСР.

На рис. 2.30 представлено порівняльний аналіз рівня нормативного регулювання та практичного впровадження механізмів врегулювання конфлікту інтересів у різних країнах, а також середнє значення для країн ОЕСР і показник України.

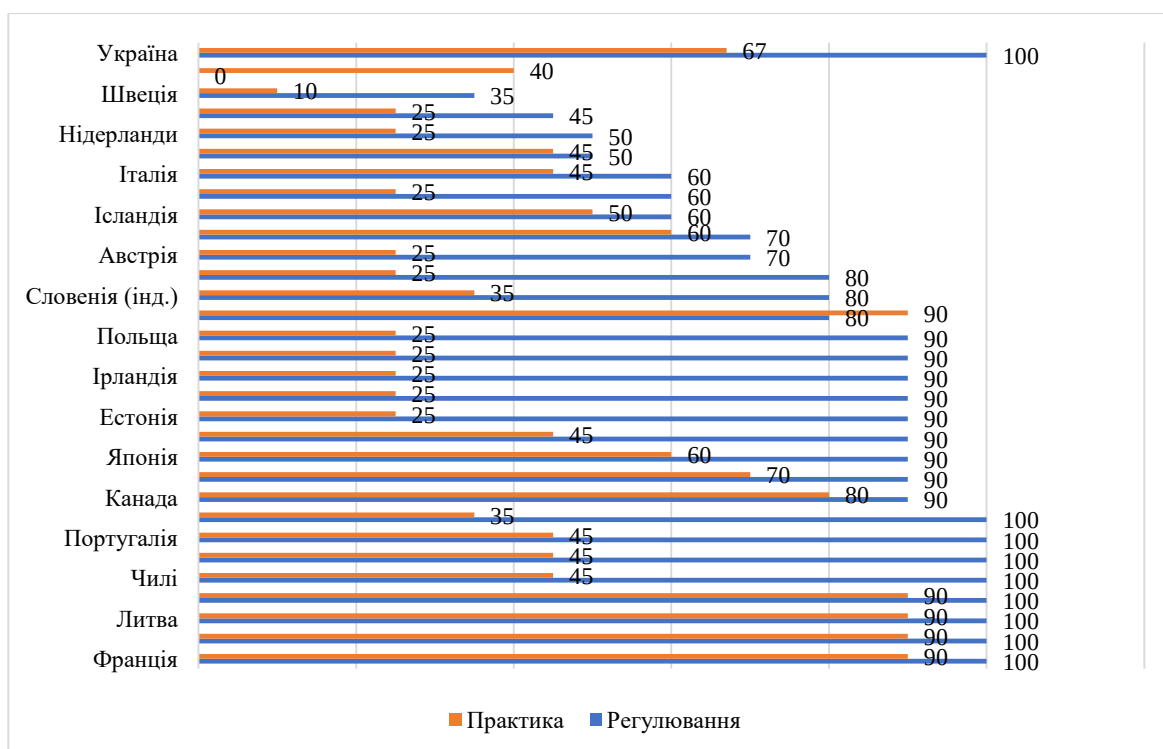

Рис. 2.30. Порівняння рівня врегулювання конфлікту інтересів у різних країнах, % [167]

Отже, порівняльний аналіз рівня нормативного регулювання та практичного впровадження механізмів врегулювання конфлікту інтересів у різних країнах (рис. 2.30), свідчить що країнами з максимальним рівнем нормативного регулювання є Франція, Латвія, Литва, Словенія, Чилі, Греція, Португалія та Австралія. У цих державах законодавча база повністю відповідає міжнародним стандартам. Водночас рівень практичного впровадження у цих країнах варіюється, так у частині з них, а саме Франції, Латвії та Литві спостерігається високий рівень реалізації та становить понад 85-90%, тоді як в інших країнах, Греції та Португалії він суттєво нижчий близько 40-50%, що вказує на розрив між формальними нормами та їх практичним застосуванням.

У більшості країн, таких як Канада, Іспанія, Японія, Німеччина, Італія та Словаччина, рівень нормативного регулювання є високим, що становить переважно 80-90%, проте показники практичної реалізації значно нижчі та часто не перевищують 20-40%. Це свідчить про типову для багатьох держав проблему недостатньої ефективності імплементації антикорупційних інструментів.

Окрему групу становлять країни з відносно нижчими показниками як регулювання, так і практики, зокрема Велика Британія, Швеція та інші, де значення коливаються в межах 30-50%. Це може бути зумовлено особливостями інституційних моделей або менш формалізованим підходом до регулювання конфлікту інтересів.

Середнє значення для країн ОЕСР демонструє помірний рівень як нормативного забезпечення, так і практичного впровадження, що підтверджує загальносвітову тенденцію до існування розриву між регулюванням та реалізацією.

Особливу увагу привертає показник України, для якої характерний максимальний рівень нормативного регулювання – 100% при відносно нижчому рівні практичного впровадження близько 65-70%. Це свідчить про формальну відповідність міжнародним стандартам, однак водночас підтверджує наявність проблем у сфері ефективного застосування законодавства.

На наступному рис. 2.31 представлено порівняльну оцінку сили нормативно-правового регулювання політичних фінансів в Україні та країнах ОЕСР.

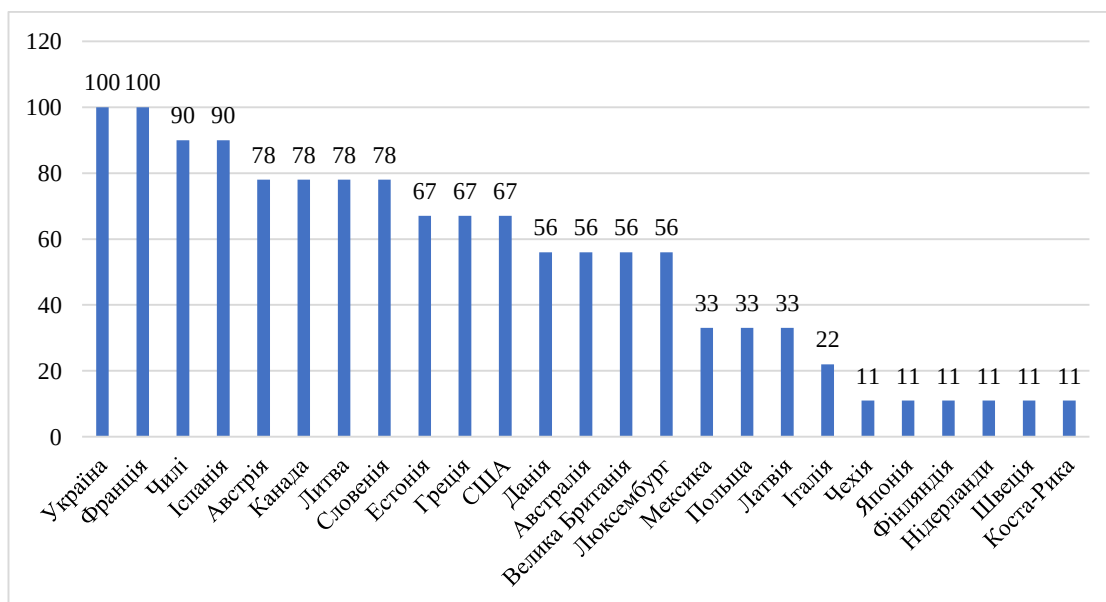

Рис. 2.31. Порівняльна оцінка сили нормативно-правового регулювання політичних фінансів в Україні та країнах ОЕСР, 2024 р. [167]

Найвищі значення показника зафіксовано в Україні та Франції – 100 %, що свідчить про формально високий рівень законодавчого врегулювання політичних фінансів. До групи країн із високими показниками близько 90 % належать Чилі, Іспанія та Австрія, які також демонструють розвинену нормативно-правову базу. Дещо нижчий, але достатньо високий рівень 78 % характерний для Канади, Литви, Словенії та Естонії, що свідчить про наявність комплексного, хоча й не повністю завершеного нормативного регулювання.

Середній рівень показника – 67 % спостерігається у Греції та США, тоді як група країн із показником 56 % представлена Данією, Австралією, Великою Британією та Люксембургом, що вказує на часткове виконання встановлених критеріїв.

Низькі значення показника близько 33 % зафіксовано у Мексиці, Польщі та Латвії, що свідчить про обмежений рівень нормативного регулювання. Ще нижчі показники характерні для Італії – 22 %, а також для групи країн із мінімальними значеннями – 11% до якої належать Чехія, Японія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція та Коста-Рика.

На рис. 2.32 представлено показники потужності нормативно-правової бази щодо доступу до публічної інформації в Україні в 2024 році.

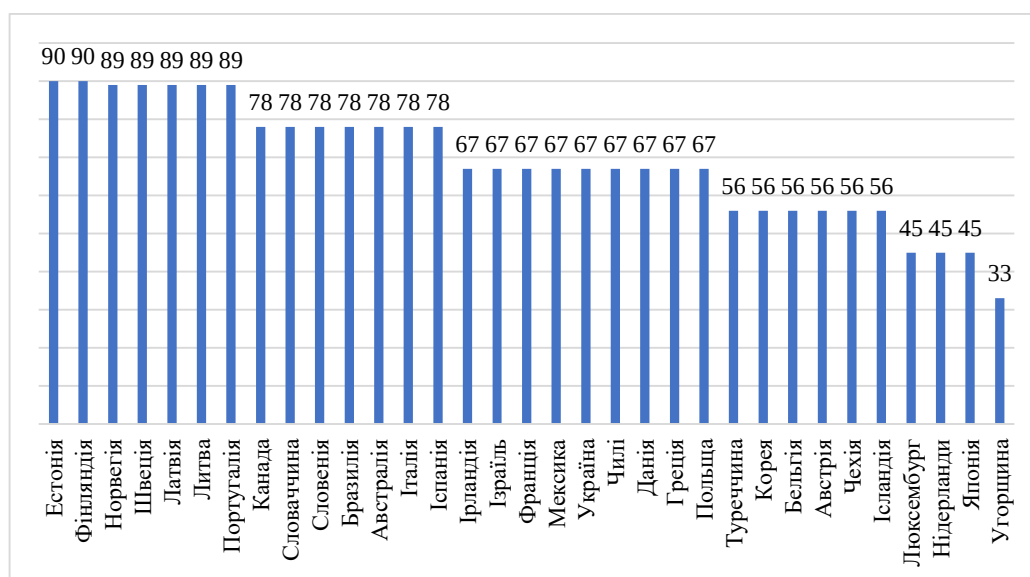

Рис. 2.32. Потужність нормативно-правової бази щодо доступу до публічної інформації, 2024 р. (%) [167]

Отже, проведений аналіз нормативно-правової бази щодо доступу до публічної інформації країн ОЕСР та України свідчить, що до групи країн-лідерів із найвищим рівнем нормативного забезпечення належать Естонія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Латвія, Литва та Португалія, що характеризуються високим рівнем інституційної прозорості та відкритості публічної інформації.

До групи країн із високим рівнем забезпечення нормативної бази входять Канада, Словацька Республіка, Словенія, Бразилія, Австралія, Італія, Іспанія, де сформовано розвинену нормативно-правову базу, проте її повна реалізація потребує подальшого вдосконалення.

Середній рівень близько 67% демонструють Ірландія, Ізраїль, Франція, Мексика, Україна, Чилі, Данія, Греція та Польща, що свідчить про наявність базових законодавчих механізмів, однак із певними прогалинами у їх повноті або деталізації.

До групи країн із нижчим рівнем нормативного забезпечення (56%) належать Туреччина, Республіка Корея, Бельгія, Австрія, Чехія та Ісландія, що вказує на недостатній розвиток або фрагментарність законодавчих норм у сфері доступу до публічної інформації.

Найнижчі показники менше 50% зафіксовано у Люксембурзі, Нідерландах, Японії та Угорщині, що свідчить про суттєві обмеження у нормативному регулюванні відкритості публічних даних у цих країнах.

На наступному рис. 2.33 представлено порівняння системи публічної доброчесності в Україні та середнього рівня ОЕСР у 2024 році.

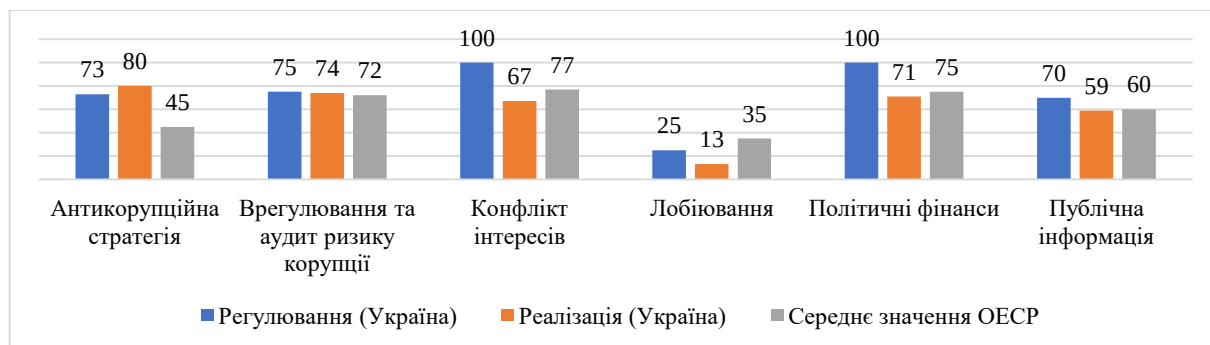

Рис. 2.33. Порівняння системи публічної доброчесності в Україні та середнього рівня ОЕСР у 2024 році, % [167]

Отже, у більшості досліджуваних сфер в Україні спостерігається високий рівень нормативного забезпечення (рис. 2.33), який у ряді випадків навіть перевищує середні показники країн ОЕСР. Зокрема, у сфері конфлікту інтересів та політичних фінансів рівень регулювання досягає максимального значення 100 %, що свідчить про формальну відповідність міжнародним стандартам. Також достатньо високими є показники у сферах врегулювання та аудиту корупційних ризиків 75 %, антикорупційної стратегії 73 % та публічної інформації 70 %. Рівень практичної реалізації відповідних механізмів є суттєво нижчим. Найбільший розрив між регулюванням і впровадженням спостерігається у сфері конфлікту інтересів (100 % проти 67 %), що свідчить про проблеми з ефективним застосуванням законодавчих норм. Аналогічна ситуація характерна для політичних фінансів (100 % проти 71 %) та публічної інформації (70 % проти 59 %).

Позитивною є ситуація у сфері антикорупційної стратегії, де рівень реалізації становить 80 % та навіть перевищує рівень нормативного забезпечення 73 %, що може свідчити про відносно ефективне впровадження стратегічних підходів. Близькими є також показники у сфері врегулювання та аудиту корупційних ризиків (75 % і 74 % відповідно), що вказує на збалансованість регулювання та практики.

Найнижчі значення характерні для сфери лобіювання, де як рівень регулювання 25 %, так і реалізації 13 % залишаються критично низькими та відстають від середніх показників країн ОЕСР, що свідчить про недостатню інституціоналізацію цієї сфери в Україні. Порівняння із середніми значеннями країн ОЕСР показує, що Україна в цілому має вищий рівень нормативного регулювання, проте поступається за показниками практичного впровадження у більшості напрямів.

На наступному рис. 2.34 відображено показники динаміки сприйняття та досвіду корупції в Україні, 2007-2024 рр.

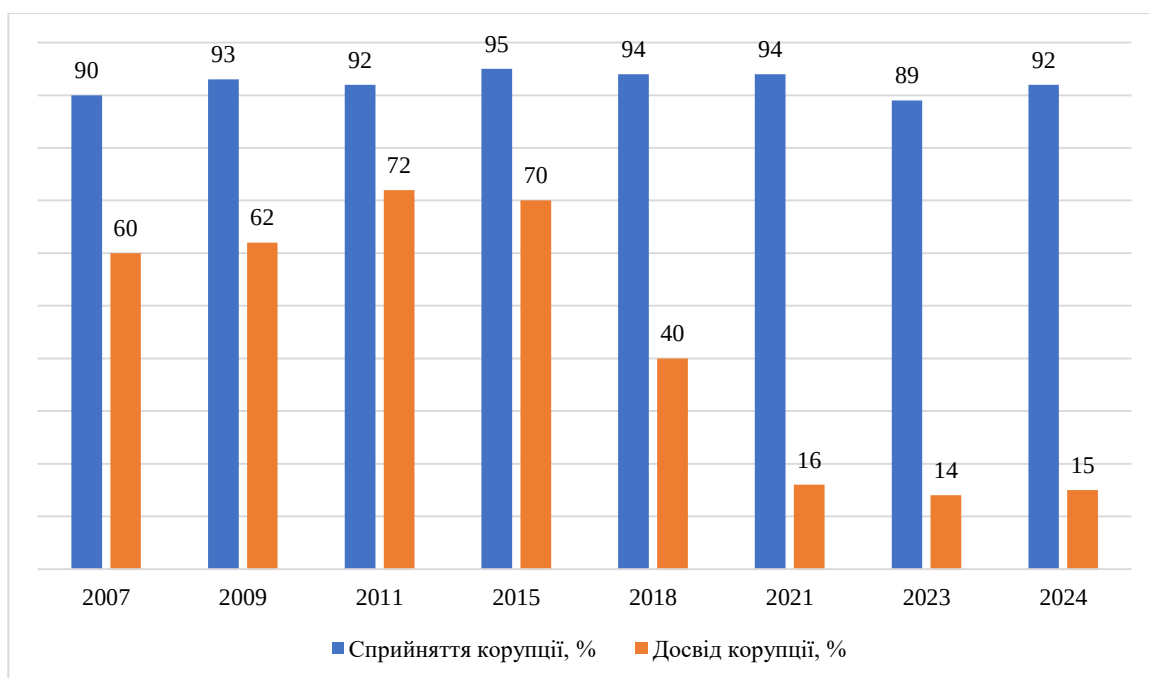

Рис. 2.34. Динаміка сприйняття та досвіду корупції в Україні, 2007-2024 рр. [49]

Протягом усього досліджуваного періоду встановлено, що рівень сприйняття корупції залишається стабільно високим, коливаючись у межах 89-95%. Це вказує на стійке уявлення громадян про поширеність корупції в суспільстві, незалежно від змін у фактичному рівні її проявів.

Динаміка показника особистого досвіду корупції показує виразну тенденцію до зниження. Якщо у 2007-2015 роках частка громадян, які стикалися з корупцією, становила близько 60-70%, то починаючи з 2018 року спостерігається різке скорочення цього показника до 40%, а у 2021-2024 роках до 14-16 %. Така динаміка свідчить про зменшення поширеності повсякденних корупційних практик, зокрема у сфері надання публічних послуг.

Особливо показовим є розрив між високим рівнем сприйняття корупції та значно нижчим рівнем особистого досвіду, який суттєво посилюється після 2018 року. Це може свідчити про трансформацію характеру корупції від побутових форм до більш латентних, інституційних проявів, а також про вплив інформаційного середовища на формування суспільних оцінок.

Отже, результати проведеного дослідження засвідчують, що антикорупційна політика країн ОЕСР характеризується високим рівнем

нормативно-правового забезпечення ключових інструментів публічної доброчесності. Водночас у більшості сфер простежується системний розрив між формальним регулюванням та практичною реалізацією відповідних механізмів, що знижує їх ефективність. Найбільш вираженим цей дисбаланс є у сферах внутрішнього контролю, декларування інтересів та фінансової прозорості політичних суб'єктів.

Порівняльний аналіз свідчить, що система публічної доброчесності в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам за рівнем нормативного регулювання, однак ефективність її функціонування обмежується недостатнім рівнем імплементації відповідних механізмів. Найбільш проблемними залишаються сфери врегулювання конфлікту інтересів, політичного фінансування та забезпечення прозорості публічної інформації.

Водночас динаміка сприйняття та досвіду корупції в Україні вказує на збереження високого рівня її суспільного сприйняття за умов зниження частки громадян, які безпосередньо стикалися з корупційними проявами, що свідчить про зростання латентності та інституційного характеру корупції.

Таким чином, ефективність антикорупційної політики визначається передусім якістю практичної реалізації відповідних інструментів, що обумовлює необхідність посилення імплементаційної складової та розвитку інституційної спроможності системи публічної доброчесності в Україні.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено аналіз світових тенденцій та імперативів формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. На основі дослідження глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції встановлено, що корупція має нерівномірний характер прояву в різних регіонах світу та залежить від рівня інституційної спроможності держав, якості врядування, політичної стабільності,

ефективності механізмів контролю, прозорості й підзвітності публічної влади. Аналіз динаміки Індексу сприйняття корупції для країн Європейського Союзу засвідчив відносну стабільність показників у 2012–2024 рр., що водночас свідчить про певну стагнацію у сфері протидії корупції та необхідність подальшого посилення антикорупційних механізмів.

2. Проведений комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу дав змогу встановити, що ефективність антикорупційної політики визначається не лише наявністю нормативно-правових актів та спеціалізованих інституцій, а й рівнем суспільної довіри, готовністю громадян повідомляти про корупційні правопорушення, поширеністю хабарництва і фаворитизму при доступі до публічних послуг, особливостями сприйняття корупції в бізнес-середовищі та характером повсякденної взаємодії громадян, бізнесу й органів влади. Це підтверджує необхідність переходу від вузького інституційного або рейтингового аналізу до багаторівневого підходу, який поєднує об'єктивні індикатори, суб'єктивне сприйняття та поведінкові реакції населення.

3. Узагальнення міжнародної політики впровадження стандартів доброчесності та заходів боротьби з корупцією дозволило обґрунтувати, що сучасна антикорупційна політика має базуватися на поєднанні нормативно-правових, інституційних, управлінських, соціальних і поведінкових механізмів. Доведено, що ключовими викликами залишаються латентність корупційних проявів, нерівномірність розвитку антикорупційних систем, розрив між формальними та неформальними інститутами, а також недостатній рівень довіри громадян до публічної влади. Отримані результати створюють аналітичне підґрунтя для переходу від переважно нормативно-правової моделі протидії корупції до комплексної євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України, орієнтованої на доброчесність, прозорість, підзвітність та інституційну спроможність публічного управління.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ УКРАЇНИ

3.1. Методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України

Сучасний етап розвитку системи державного управління в Україні вирізняється безпрецедентною інтенсивністю трансформаційних процесів у сфері антикорупційної політики, детермінованих сукупністю взаємообумовлених чинників: іманентними суспільними запитами щодо утвердження принципів верховенства права та соціальної справедливості, а також системою міжнародно-правових зобов'язань, що впливають із євроінтеграційного курсу держави та процесу набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

Формування стратегічних документів у досліджуваній сфері набуває якісно нового змістовного наповнення й не може бути зведене до суто нормативно-правової процедури. Натомість воно постає як складний, багатовимірний інтелектуальний процес, що передбачає ґрунтовне методологічне обґрунтування концептуальних засад, забезпечення організаційно-управлінської злагодженості між інституційними суб'єктами реалізації антикорупційної політики, а також чітке визначення стратегічних пріоритетів, адекватних технологічним викликам і загрозам ХХІ століття.

У контексті окресленої проблематики третій розділ дисертаційного дослідження присвячено комплексному науковому аналізу теоретико-прикладних засад розробки та практичного впровадження Антикорупційної стратегії. Структура розділу підпорядкована логіці послідовного розкриття авторської концепції: від методологічного обґрунтування стратегічного планування – до реалізації механізмів реалізації антикорупційної політики в умовах євроінтеграційних трансформацій.

Методологія стратегічного планування в антикорупційній сфері пройшла еволюційний шлях від фрагментарних репресивних заходів, спрямованих на виявлення та документування корупційних правопорушень, до комплексного проектування цілісних систем інституційної доброчесності. У сучасній науковій парадигмі формування державної антикорупційної політики доведено, що її результативність прямо залежить від продуктивного синтезу чотирьох засадничих методологічних підходів: системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного. Релевантність такого синтезу підтверджується результатами глобального моніторингу систем доброчесності 62 країн, представленими у звіті ОЕСР [138]. Зокрема, реалізація системного підходу у звіті простежується через оцінку взаємозв'язків між правовими рамками, механізмами нагляду та залученням стейкхолдерів як єдиної екосистеми. Інституційний підхід відображений у детальному аналізі спроможності спеціалізованих антикорупційних органів та їхньої координації з іншими державними інституціями. Особливий акцент ОЕСР робить на ризик-орієнтованому підході, обґрунтовуючи необхідність переходу від формального комплаєнсу до динамічного управління ризиками на основі аналізу великих даних. Аксіологічний підхід посідає центральне місце в концепції «стратегічної переваги доброчесності» [138], де доброчесність розглядається не просто як відсутність корупції, а як фундаментальна цінність, що зміцнює довіру до державних інститутів та стимулює економічне зростання.

Методологічні принципи формування сучасної антикорупційної стратегії утворюють систему взаємопов'язаних нормативних вимог до якості стратегічного документа та процесу його реалізації. У межах дисертаційного дослідження виокремлено три ключові принципи, дотримання яких є необхідною умовою результативності стратегічного планування.

Принцип адаптивності передбачає здатність стратегічного документа до динамічного перегляду та змістовного оновлення у відповідь на появу якісно нових корупційних схем і механізмів, що виникають внаслідок технологічних трансформацій, зокрема, у сфері обігу криптоактивів, децентралізованих

фінансових інструментів та цифрових активів. Статична стратегія, позбавлена вбудованих механізмів реагування на зміни корупційного середовища, неминуче втрачає регулятивну релевантність у короткостроковій перспективі.

Принцип інклюзивності обумовлює необхідність виходу за межі традиційної моделі виключно державного стратегування та передбачає системне залучення до процесів розробки, реалізації й моніторингу антикорупційної політики суб'єктів приватного сектору та інститутів громадянського суспільства [30]. Реалізація цього принципу здійснюється через цифрові платформи публічної участі, що забезпечують інституційно організований та верифікований зворотний зв'язок між державою і суспільством.

Принцип вимірюваності результатів (KPI) відображає концептуальний перехід від моніторингу показників процесу (кількості прийнятих нормативно-правових актів, проведених навчальних заходів) до оцінювання показників кінцевого суспільного результату, а саме: зниження вартісних показників публічних закупівель, скорочення корупційної ренти в регуляторних процедурах, зростання індексу довіри громадян до судової системи та органів правопорядку. Впровадження результат-орієнтованих KPI є необхідною умовою переходу антикорупційної політики від декларативного до реально підзвітного публічного управління.

Зважаючи на сучасні теоретико-методологічні положення стратегічного планування та управління, вбачаємо, що процес формування та реалізації Стратегії антикорупційної політики України має передбачати чітку послідовність етапів, кожен з яких характеризується специфічним змістом та сукупністю дій. Змістовне наповнення зазначених етапів наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Методологічні положення формування та реалізації Стратегії антикорупційної політики України

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП			
1. Створення робочої групи з розробки Стратегії антикорупційної політики України		2. Порядок затвердження робочої групи з розробки Стратегії та формування забезпечення її діяльності	
II. ПРОЦЕДУРНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЕТАП			
3. Характеристика складових процесу розробки Стратегії антикорупційної політики України			
3.А. Оцінка стану корупційного середовища на основі методів стратегічного аналізу (здійснюється як учасниками робочої групи, так і третіми залученими особами)			
Аналітична оцінка факторів впливу на рівень корупції в державі та на окремих територіях		Аналітична оцінка системи антикорупційних інституцій у розрізі напрямів діяльності	
Методи оцінки факторів впливу на розвиток корупційного середовища в державі та в окремих секторах публічного управління: – статистичні – розрахунково-аналітичні – графо-аналітичні – соціологічне спостереження – соціологічний експеримент – політикоправові – методи аналізу документів – соціологічне опитування – соціологічне інтерв'ю – екологічні – географічні – методи стратегічного аналізу	Об'єкти, що характеризують загальні особливості корупційного середовища в державі та регіонах: – оцінка стану інституційного середовища та розвитку органів публічної влади – стан економічного розвитку та масштаби тіньової економіки як чинника корупції – рівень розвитку демократичних інститутів та громадянського суспільства – стан нормативно-правового забезпечення антикорупційної діяльності – розвиток технологій та цифровізація як інструменти запобігання корупції – соціально-культурне середовище та рівень правосвідомості й доброчесності громадян – рівень корупції у публічному секторі та бізнес-середовищі – стан міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції	Методи аналітичної оцінки	
		– соціологічні опитування – експертна оцінка – кримінологічний аналіз	
		– документальний аналіз – правовий аналіз – оцінка ефективності управління	
		– фінансовий аналіз – статистичний аналіз	
		Об'єкти, що характеризують стан антикорупційної системи	
		Інституційний зріз: – оцінка ефективності діяльності НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС та суміжних антикорупційних органів – аналіз стану координації між антикорупційними органами та органами правопорядку – оцінка нормативно-правового забезпечення антикорупційної діяльності – оцінка кадрового потенціалу та інституційної спроможності антикорупційних органів	Суб'єктний зріз (органи публічного управління та державні підприємства): – оцінка стану декларування доходів та активів публічних службовців – оцінка фінансових ризиків та схем корупційних зловживань – оцінка ефективності внутрішніх антикорупційних програм органів влади – оцінка ефективності управління державними підприємствами

Продовження таблиці 3.1

Стратегічний аналіз				
<i>Методи стратегічного аналізу</i>				
<i>Оцінка середовища</i> – здійснюється комплексне дослідження корупційного середовища як на загальнодержавному рівні, так і в межах окремих секторів публічного управління; – проводиться оцінка інституційної спроможності органів, відповідальних за протидію корупції; – аналіз стану ресурсного, фінансового та кадрового забезпечення антикорупційної діяльності	<i>Загальна характеристика середовища</i>	<i>SWOT-аналіз:</i>	Сильні сторони Слабкі сторони	Можливості Загрози
	<i>Характеристика середовища за сферами</i>	<i>PEST-аналіз (сфери)</i>	Політичні Економічні	Соціальні Технологічні
<i>Оцінка напрямів стратегічного розвитку</i> – окреслюються пріоритетні вектори стратегічного розвитку антикорупційної політики; – визначаються ключові елементи Стратегії з урахуванням її нових характеристик (превентивності, інституційної незалежності та доброчесності); – формулюються цілі для кожної групи корупційних ризиків, а також місія і бачення розвитку антикорупційної системи	<i>Визначення ключових напрямів формування Стратегії</i>	<i>SOART-аналіз</i>	Сильні сторони Можливості	Прагнення Результати
	<i>Оцінка прагнень та результатів антикорупційної політики</i>	<i>VMOST-аналіз</i>	Бачення Місія Цілі	Стратегія Тактика
<i>Суб'єкти реалізації процедурно-аналітичного етапу</i>				
<u>Заклади вищої освіти</u>	Беруть участь у науковому обґрунтуванні кримінологічних, правових та соціологічних аспектів корупції, а також запрошуються в якості науково-дослідних інституцій для оцінки кадрового потенціалу антикорупційних органів			
<u>Соціологічні компанії</u>	Реалізують соціологічні дослідження, необхідні для оцінки суспільної думки щодо рівня корупції, ефективності антикорупційних заходів та рівня довіри громадян до антикорупційних інституцій			
<u>Спеціально створені аналітичні групи</u>	Формуються з метою виконання вузькоспеціалізованих функцій, що потребують участі різнопрофільних експертів для оцінки стану корупційного середовища в окремих секторах або регіонах			
<u>Консалтингові компанії</u>	Здійснюють консалтингові послуги у сфері правової, економічної та інституційної оцінки корупційних ризиків; здійснюють аналітичну оцінку ефективності антикорупційних інструментів; надають оцінку ризиків і загроз реалізації антикорупційної політики			
<u>Міжнародні аудиторські фірми</u>	Залучаються для проведення аудиту діяльності органів публічної влади, державних підприємств та оцінки ефективності використання публічних ресурсів; беруть участь в оцінці реалізації міжнародних антикорупційних проєктів та програм технічної допомоги			
<u>Науково-дослідні установи</u>	Здійснюють наукове обґрунтування та оцінку стану правового, економічного, соціального та інституційного середовища функціонування антикорупційної системи держави			

Продовження таблиці 3.1

3.Б. Визначення місії, візії та стратегічних цілей Стратегії антикорупційної політики України (формуються в межах роботи робочої групи та підгруп за змістовними напрямками)		
Місія Стратегії	Визначає призначення антикорупційної системи, розкриває її цілі та принципи, які є основою функціонування державної антикорупційної політики в суспільстві в умовах євроінтеграційного курсу України	
Візія Стратегії	Пропонує уявлення щодо майбутньої антикорупційної системи, якій притаманні превентивний характер, інституційна незалежність і доброчесність, а також відповідність міжнародним стандартам у сфері протидії корупції.	
Стратегічні цілі		
Стратегічні цілі, що характеризують запобігання корупції (превенція)	Стратегічні цілі, що характеризують виявлення, розслідування корупції та відповідальність за неї	Стратегічні цілі, що характеризують нові властивості антикорупційної системи
Стратегічна ціль 1: Формування ефективної системи запобігання корупції у публічному секторі на основі превентивних механізмів державного управління; Стратегічна ціль 2: Забезпечення прозорості та доброчесності у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; Стратегічна ціль 3: Розвиток культури доброчесності та підвищення рівня антикорупційної правосвідомості громадян і публічних службовців	Стратегічна ціль 4: Підвищення ефективності виявлення та розслідування корупційних правопорушень антикорупційними органами; Стратегічна ціль 5: Удосконалення механізмів юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та забезпечення невідворотності покарання; Стратегічна ціль 6: Зміцнення інституційної спроможності та незалежності антикорупційних органів України	Стратегічна ціль 7: Досягнення високого рівня цифровізації антикорупційних механізмів та інструментів публічного управління; Стратегічна ціль 8: Забезпечення ефективного міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції та імплементації міжнародних стандартів; Стратегічна ціль 9: Формування комплексної системи моніторингу та оцінки ефективності реалізації антикорупційної політики
3. В. Формування завдань Стратегії антикорупційної політики України (формуються підгрупами в межах реалізації візії та стратегічних цілей)		
Вимоги до завдань:	– визначаються у межах кожної стратегічної цілі та забезпечують її практичну реалізацію; – завдання в рамках однієї стратегічної цілі не мають суперечити іншим цілям або перешкоджати їх виконанню; – мають бути реалістичними з урахуванням наявного часу, а також матеріального, кадрового й фінансового забезпечення; – формування ґрунтується на результатах оцінювання внутрішнього і зовнішнього середовища та стратегічного аналізу	

Продовження таблиці 3.1

<u>3. Г. Розробка плану дій з реалізації стратегічних цілей та завдань Стратегії антикорупційної політики України (погоджується з суб'єктами реалізації державних політик у суміжних сферах)</u> <i>Включає:</i> – формування системи заходів, спрямованих на виконання конкретного завдання в межах відповідної стратегічної цілі; – визначення часових рамок реалізації заходів, що забезпечують досягнення цілей антикорупційної політики; – встановлення виконавців, відповідальних за реалізацію передбачених заходів; – закріплення відповідальності за виконання заходів у межах досягнення стратегічних цілей антикорупційної політики; – проведення узгоджувальних обговорень проєкту Плану дій щодо реалізації стратегічних цілей і завдань Стратегії з робочими підгрупами та робочою групою; – підготовка підсумкового документа – Плану заходів з реалізації Стратегії антикорупційної політики України	<u>3. Д. Оцінка впливу Стратегії антикорупційної політики на ключових стейкхолдерів (здійснюється як учасниками робочої групи, так і третіми залученими особами)</u> <i>Включає:</i> – аналіз можливого впливу на подальшу діяльність заінтересованих сторін з урахуванням результатів оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища й стратегічного аналізу; – обговорення стратегічних цілей, завдань і Плану дій за участю стейкхолдерів, зокрема антикорупційних органів, громадських організацій, бізнес-асоціацій, Umbrella Organization та міжнародних партнерів; – досягнення узгодженості щодо змісту Стратегії антикорупційної політики та Плану заходів з її реалізації	<u>3. Е. Попередня оцінка ефективності заходів з реалізації Стратегії (здійснюється як учасниками робочої групи, так і третіми залученими особами)</u> <i>Включає:</i> – здійснення аналітичної перевірки підсумкових документів на відповідність результатам оцінювання внутрішнього і зовнішнього середовища та стратегічного аналізу; – внесення необхідних змін і уточнень до змісту Стратегії антикорупційної політики України та Плану заходів з її реалізації
III. ПРОЦЕС ВЕРИФІКАЦІЇ ЗМІСТУ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ		
1. забезпечення публічного представлення Стратегії антикорупційної політики України;	2. організація її обговорення з представниками інститутів громадянського суспільства;	3. опрацювання та верифікація пропозицій, поданих заінтересованими сторонами щодо змісту Стратегії;
4. узгодження положень Стратегії із суб'єктами формування та реалізації державної політики, дотичними до антикорупційної діяльності;	5. погодження Стратегії антикорупційної політики з міжнародними партнерами та донорами, зокрема GRECO, ОЕСР, ЄС і Радою Європи	
IV. ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ		
V. СТАРТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ		

Розроблена Стратегія відповідає чотирьом засадничим підходам, які були означені у звіті «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2026» ОЕСР [138], а їх синтез покладено в основу формування Стратегії антикорупційної політики України.

Системний підхід розглядає корупцію як дисфункцію всієї системи державного управління, а не як сукупність ізольованих інцидентів. В межах цього підходу Стратегія антикорупційної політики проектується як екосистема, де кожен елемент є взаємопов'язаним. Методологічною основою тут виступає концепція «Національної системи доброчесності», розроблена Transparency International [162], яка передбачає оцінку тринадцяти інституційних «стовпів»: парламенту, виконавчої влади, судової системи, правоохоронних органів, медіа та бізнесу. Стійкість усієї антикорупційної конструкції залежить від міцності найслабшого стовпа, що вимагає від розробників Стратегії рівномірного розподілу ресурсів між інституціями [162]. У контексті розробленої методологічної конструкції (Таблиця 3.1) системний підхід реалізується через п'ятиетапну модель формування та реалізації Стратегії, де кожен етап є невід'ємною частиною цілісної системи стратегічного державного управління антикорупційною діяльністю.

Інституційний підхід базується на неоінституційній економічній теорії, де корупція визначається через формулу Клітгаарда: $C = M + D - A$ (Корупція = Монополія + Дискреція – Підзвітність) [173]. Методологія розробки Стратегії в цьому контексті спрямована на демонтаж монополій, обмеження чиновницької дискреції та радикальне підвищення підзвітності через цифрові інструменти [183]. Інституційний підхід підкреслює, що «правила гри» визначають поведінку акторів сильніше, ніж їхні персональні моральні якості. У запропонованій методологічній конструкції зазначений підхід відображений через чітке визначення суб'єктів формування та реалізації Стратегії, їх повноважень та відповідальності, що є ключовим елементом процедурно-аналітичного та організаційного етапів.

Ризик-орієнтований підхід є фундаментальною вимогою ОЕСР та GRECO у поточному оціночному циклі 2024-2026 років [138]. Він вимагає відмови від стратегії «контролю всього» на користь фокусування на зонах максимальної корупційної вразливості. За даними звіту, найбільш критичними сферами залишаються державні закупівлі, управління державними активами та діяльність політично значущих осіб [138]. У табл. 3.1 ризик-орієнтований підхід реалізується через підетап 3.А – оцінку стану зовнішнього та внутрішнього корупційного середовища з використанням методів стратегічного аналізу (SWOT, PEST, SOART, VMOST), а також через підетап 3.Д – оцінку впливу Стратегії на ключових стейкхолдерів.

Аксіологічний підхід зміщує фокус на ціннісну орієнтацію суб'єктів управління та ґрунтується на розумінні того, що формальні інститути є неефективними без «культури доброчесності» [30]. У Стратегії антикорупційної політики цей підхід формалізується через освітні програми, кампанії зі зміни поведінкових моделей та утвердження суспільної нетерпимості до корупції як нової соціальної норми, що знаходить своє відображення у стратегічній цілі 3 розробленої методологічної конструкції.

Сполучною ланкою між зазначеними підходами виступає концепція «Evidence-based policy», що означає політику, яка базується на доказах. У контексті антикорупційної діяльності це означає використання Big Data для ідентифікації аномалій [172], проведення регулярних соціологічних вимірювань корупційного досвіду та використання результатів експериментальних досліджень. Згідно з даними 2024-2025 років, країни, що впроваджують механізми доказової політики, демонструють на 15-20% вищу швидкість імплементації антикорупційних заходів порівняно з країнами, що застосовують традиційні підходи [138].

Визначений процес формування та реалізації Стратегії антикорупційної політики України в комплексі є ефективним інструментом стратегічного державного управління досліджуваною сферою. В цілому, запропоновані методологічні положення передбачають п'ять послідовних етапів:

організаційний етап, що пов'язаний із формуванням робочої групи з розробки Стратегії; процедурно-аналітичний, який дозволяє отримати характеристику внутрішнього та зовнішнього корупційного середовища, оцінити ризики та загрози і зробити прогноз розвитку антикорупційної системи; процес верифікації змісту Стратегії, що вперше запропоновано як окремий етап формування стратегічних положень державного управління у сфері протидії корупції; затвердження Стратегії антикорупційної політики; старт реалізації Стратегії антикорупційної політики України.

Другий етап – процедурно-аналітичний – є найбільш відповідальним та, передусім, характеризує методологічні положення стратегічного планування у сфері протидії корупції. Класичні підходи до формування Стратегії нами розширено в контексті обраного об'єктно-предметного поля та специфіки антикорупційної діяльності. Зокрема, запропоновано виділяти шість підетапів: оцінка стану корупційного середовища; визначення місії, візії та цілей Стратегії; формування завдань Стратегії; розробка Плану дій; оцінка впливу на ключових стейкхолдерів; попередня оцінка ефективності заходів.

Особливої уваги заслуговує блок стратегічних цілей, які згруповано за трьома напрямками: цілі, що характеризують запобігання корупції (превенція); цілі, що характеризують виявлення, розслідування корупції та відповідальність за неї; цілі, що характеризують нові властивості антикорупційної системи. Дев'ять стратегічних цілей у своїй сукупності утворюють комплексну систему антикорупційної політики, що охоплює весь цикл протидії корупції – від превенції до відновлення справедливості та інституційного розвитку.

Додатковим аналітичним інструментом, що поглиблює застосування SWOT-аналізу в межах підетапу 3.А, є методологія оцінки Національної системи доброчесності (NIS), розроблена Transparency International. На відміну від SWOT, який забезпечує загальну оцінку сильних і слабких сторін антикорупційної системи, NIS-методологія деталізує інституційний зріз середовища через оцінку тринадцяти елементів за двома критеріями: спроможність та прозорість кожного з них. До ключових елементів NIS, що підлягають оцінці в контексті формування Стратегії антикорупційної політики

України, належать: законодавча влада; виконавча влада; судова система; правоохоронні органи; антикорупційні органи (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС); вищий орган фінансового контролю; омбудсмен; державна служба; медіа; громадянське суспільство; бізнес-сектор; політичні партії; виборчий орган.

Застосування NIS-аналізу на підетапі 3.А дозволяє виявити найслабші інституційні стовпи антикорупційної системи України та сформулювати стратегічні цілі, спрямовані на їх зміцнення, що відповідає системному підходу до формування Стратегії. Зазначений метод аналізу є компліментарним до SWOT-аналізу, оскільки надає більш деталізовану характеристику інституційного середовища функціонування антикорупційної системи у порівнянні із загальною оцінкою сильних та слабких сторін.

Стратегія антикорупційної політики України спрямована на забезпечення переходу від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності» [154]. Це передбачає формалізацію нових властивостей антикорупційної системи, де антикорупційні запобіжники інтегровані безпосередньо в бізнес-процеси держави як їх невід’ємна технічна характеристика, а не як результат зовнішнього нагляду.

Перехід до проактивної антикорупційної системи базується на трьох взаємопов’язаних складових: 1) цифровізація як інструмент «дегуманізації» послуг: кожна послуга, переведена в онлайн-формат, автоматично ліквідує можливість для вимагання неправомірної вигоди, перетворюючи державу на сервісну платформу з вбудованими антикорупційними механізмами; 2) зміна культури через освіту: формування нової якості публічних службовців та еліт, для яких доброчесність є елементом професійної репутації та ціннісної ідентичності, а не лише вимогою закону; 3) предиктивна аналітика: використання технологій штучного інтелекту та аналізу великих даних для виявлення корупційних ризиків до того, як вони призведуть до реальних втрат бюджету та суспільних збитків.

Третій етап – процес верифікації змісту Стратегії антикорупційної політики України – виділяється нами вперше як вагома самостійна складова формування Стратегії. На цьому етапі передбачається оприлюднення Стратегії, її обговорення

з інститутами громадянського суспільства, верифікація пропозицій зацікавлених сторін, погодження змісту із суб'єктами реалізації державних політик та міжнародними партнерами – GRECO, ОЕСР, ЄС, Радою Європи.

Четвертий та п'ятий етапи – затвердження та старт реалізації Стратегії – здійснюються відповідно до чинного законодавства України.

Концепція «нової якості» антикорупційної системи безпосередньо пов'язана з національною безпекою України. В умовах екзистенційної загрози корупція перестає бути лише економічним злочином – вона набуває ознак форми підриву державної спроможності, оскільки послаблює інституційну стійкість держави, здатність до оборони та довіру міжнародних партнерів. Відповідно, стратегічні цілі Стратегії антикорупційної політики мають включати показники стійкості оборонних закупівель та прозорості логістики міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги як специфічні виміри антикорупційної ефективності у воєнний та післявоєнний періоди.

З економічної точки зору, антикорупційна стратегія є головним драйвером інвестиційної привабливості України. За оцінками Світового банку та ОЕСР 2025 року, потреби у відновленні України складають 486 млрд дол. США [165], що вимагає залучення значного обсягу приватного капіталу. Міжнародні інвестори оцінюють не лише наявність податкових пільг, а насамперед «індекс судової чистоти» та «прозорість регуляторного середовища» [166]. Таким чином, Стратегія антикорупційної політики України трансформується у стратегічний економічний документ, де одним із ключових КРІ стає обсяг залучених прямих іноземних інвестицій як індикатор суспільної довіри до антикорупційної системи.

Зазначений зв'язок між антикорупційною політикою, національною безпекою та економічним розвитком обґрунтовує необхідність надання Стратегії антикорупційної політики статусу пріоритетного стратегічного документу державного управління, реалізація якого має бути забезпечена відповідними організаційними, кадровими та фінансовими ресурсами. Саме тому запропонована нами методологічна конструкція формування Стратегії (табл. 3.1) передбачає обов'язкову участь широкого кола міжнародних партнерів на всіх

етапах, що забезпечує відповідність Стратегії міжнародним стандартам та підвищує довіру інвесторів до антикорупційної системи України.

Таким чином, розроблено методологічні положення формування та реалізації Стратегії антикорупційної політики України, що синтезують чотири засадничі методологічні підходи (системний, інституційний, ризик-орієнтований та аксіологічний) в єдину п'ятиетапну методологічну конструкцію, яка охоплює організаційний, процедурно-аналітичний, верифікаційний етапи, етап затвердження та старт реалізації Стратегії. На відміну від існуючих підходів, що зводяться до розробки окремих нормативних документів без комплексного методологічного обґрунтування, запропонована конструкція вперше виокремлює процес верифікації змісту Стратегії як самостійний етап стратегічного планування у сфері протидії корупції, доповнює існуючий інструментарій стратегічного аналізу методом оцінки Національної системи доброчесності «Transparency International», що передбачає оцінку тринадцяти інституційних елементів антикорупційної системи за критеріями спроможності та прозорості, а також обґрунтовує концепцію доказової антикорупційної політики на основі аналізу великих даних і предиктивної аналітики.

3.2. Стратегічні цілі та їх роль у формалізації нових властивостей антикорупційної системи України

Стратегія антикорупційної політики України має забезпечити якісно новий рівень розвитку антикорупційної системи держави через формалізацію її нових властивостей. Трансформація антикорупційної системи України полягає у переході від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності» (*integrity by design*), що передбачає інтеграцію антикорупційних запобіжників безпосередньо в бізнес-процеси держави як їх невід'ємну технічну характеристику [154]. Вкрай важливим є обґрунтування стратегічних цілей антикорупційної політики та встановлення ключових завдань з їх досягнення як складової методології стратегічного державного управління.

Окремі аспекти реформування антикорупційної системи та формування стратегічних цілей антикорупційної політики визначені в працях О. Ковтун, А. Шмагун [157], Basel Institute on Governance [169], а також у стратегічних документах НАЗК [3], ОЕСР [138], GRECO [146] та Transparency International [162]. Віддаючи належне працям перелічених дослідників та організацій, наголосимо на необхідності комплексного бачення стратегічних цілей нової антикорупційної системи України в контексті її нових властивостей: превентивності, інституційної незалежності та доброчесності.

Відповідно до зазначених напрямів формування Стратегії та груп стратегічних цілей пропонуємо визначити фундаментальні положення Стратегії антикорупційної системи України. Наше бачення зазначених складових ґрунтується на досліджених стратегіях та концепціях розвитку антикорупційної системи, а також на позиції, яку сьогодні висловлюють міжнародні партнери [138], [3], [30]. Під місією варто розуміти «формування ефективної системи запобігання корупції, забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення та розбудову нової антикорупційної системи, що характеризуватиметься такими властивостями, як превентивність, інституційна незалежність, цифровізація та доброчесність». У свою чергу, візія визначається таким чином: «антикорупційна система, що забезпечує високий рівень доброчесності публічного управління, суспільну нетерпимість до корупції та відповідає найвищим міжнародним стандартам у сфері протидії корупції».

Такі підходи можуть бути взяті за основу, проте діяльність робочої групи з урахуванням аналізу внутрішнього та зовнішнього корупційного середовища може модифікувати або повністю змінити зміст зазначених складових. Визначені місія та візія Стратегії антикорупційної політики будуть реалізовані через досягнення дев'яти стратегічних цілей, що детально розглянуті нижче.

Перша група стратегічних цілей характеризує запобігання корупції у публічному секторі через систему превентивних механізмів державного управління. Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 1 наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 1 «Формування ефективної системи запобігання корупції у публічному секторі на основі превентивних механізмів державного управління» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Удосконалення системи декларування доходів, витрат та активів публічних службовців	2. Посилення механізмів захисту викривачів корупції (whistleblowers)	3. Забезпечення доброчесності у сфері публічних закупівель	4. Удосконалення системи перевірки доброчесності та люстрації публічних службовців
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» в частині розширення кола суб'єктів декларування та посилення відповідальності за недостовірне декларування; розробка та затвердження Постановою Кабінету Міністрів України «Положення про порядок перевірки електронних декларацій публічних службовців»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо заповнення та перевірки електронних декларацій	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» в частині розширення гарантій захисту викривачів та визначення нових форм повідомлення про корупційні правопорушення; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок повідомлення про корупційні правопорушення та захист викривачів корупції»; розробка методичних рекомендацій щодо організації каналів повідомлення про корупцію в органах публічної влади	Внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення антикорупційних механізмів моніторингу та контролю; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Положення про моніторинг доброчесності у сфері публічних закупівель»; розробка методичних рекомендацій щодо запобігання корупційним ризикам при здійсненні публічних закупівель	Внесення змін до законодавства про державну службу щодо запровадження обов'язкової перевірки доброчесності при призначенні на посади публічної служби; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення перевірки доброчесності публічних службовців»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо проведення перевірки доброчесності в органах публічної влади
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України – Офіс Генерального прокурора	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України – Офіс Генерального прокурора

По-перше, удосконалення системи декларування доходів, витрат та активів публічних службовців є фундаментальним інструментом фінансового контролю та забезпечення прозорості публічної служби. Відповідно до даних НАЗК, система електронного декларування є одним із найбільш ефективних превентивних механізмів, що дозволяє виявляти невідповідності між задекларованими активами та реальним способом життя публічних службовців [92].

По-друге, посилення механізмів захисту викривачів корупції (whistleblowers) є критично важливим для створення ефективних каналів повідомлення про корупційні правопорушення. Згідно з міжнародним досвідом, системи захисту викривачів, що відповідають стандартам ОЕСР, збільшують кількість виявлених корупційних схем на 30-40% порівняно із системами без належного захисту [138]. Відповідно, запровадження ефективного захисту викривачів є пріоритетним завданням першої стратегічної цілі.

По-третє, забезпечення доброчесності у сфері публічних закупівель є одним із найбільш корупційно вразливих секторів публічного управління. За даними Звіту ОЕСР «Anti-Corruption and Integrity Outlook 2026», державні закупівлі залишаються найбільш критичною сферою з позиції корупційних ризиків [138]. Українська система ProZorro є визнаним міжнародним прикладом успішної цифровізації публічних закупівель, проте потребує подальшого вдосконалення антикорупційних механізмів моніторингу та контролю.

По-четверте, удосконалення системи перевірки доброчесності та люстрації публічних службовців забезпечує превентивне очищення публічної служби від осіб із корупційною поведінкою. Відповідно до рекомендацій GRECO п'ятого оціночного раунду, Україна має посилити механізми перевірки доброчесності, зокрема щодо осіб, що займають посади топ-виконавців [146]. Ключовими суб'єктами державного управління у виконанні завдань першої стратегічної цілі є НАЗК, Міністерство юстиції України, Кабінет Міністрів України та Офіс Генерального прокурора.

Досягнення першої стратегічної цілі можливе через реалізацію чотирьох ключових завдань. По-перше, удосконалення системи декларування доходів,

витрат та активів публічних службовців, що є фундаментальним інструментом фінансового контролю та забезпечення прозорості публічної служби. По-друге, посилення механізмів захисту викривачів корупції, що є критично важливим для створення ефективних каналів повідомлення про корупційні правопорушення та забезпечення безпеки осіб, які наважуються їх оприлюднити. По-третє, забезпечення доброчесності у сфері публічних закупівель, що є одним із найбільш корупційно вразливих секторів публічного управління. По-четверте, удосконалення системи перевірки доброчесності та люстрації публічних службовців, що забезпечує превентивне очищення публічної служби від осіб із корупційною поведінкою.

Відповідальними за реалізацію стратегічної цілі 1 визначено НАЗК як головний координуючий орган, Міністерство юстиції України як суб'єкт нормативно-правового забезпечення, Кабінет Міністрів України як орган виконавчої влади, що затверджує підзаконні акти, та Офіс Генерального прокурора в частині захисту викривачів. Правовими інструментами досягнення кожного завдання є три рівні нормативного забезпечення: внесення змін до чинного законодавства, ухвалення підзаконних актів та розробка методичних рекомендацій.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 2 наведено в табл. 3.3. Досягнення другої стратегічної цілі є визначальною умовою формування довіри громадян до публічних інституцій. Відповідно до концепції «Національної системи доброчесності» Transparency International, прозорість та підзвітність органів влади є ключовими критеріями оцінки ефективності антикорупційної системи [162]. Ризик-орієнтований підхід ОЕСР визначає прозорість управління державними активами та діяльність політично значущих осіб як критичні зони корупційної вразливості, що мають отримувати пріоритетну увагу в антикорупційній стратегії [138].

Таблиця 3.3

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 2 «Забезпечення прозорості та доброчесності у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	<i>1. Забезпечення відкритості даних та публічної звітності органів влади</i>	<i>2. Розвиток електронних публічних послуг та цифрової прозорості</i>	<i>3. Запровадження етичних стандартів та кодексів доброчесності для публічних службовців</i>	<i>4. Забезпечення прозо-рості фінансування політичних партій та виборчих кампаній</i>	<i>5. Забезпечення відкритості бюджетного процесу та публічних фінансів</i>	<i>6. Розширення доступу громадян до публічної інформації</i>
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо розширення переліку відомостей, що підлягають обов'язковому оприлюдненню; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення відкритих даних органами публічної влади»; розробка методичних рекомендацій щодо стандартів публічної звітності органів державної влади та місцевого самоврядування	Внесення змін до Закону України «Про електронні довірчі послуги» щодо розширення переліку послуг в електронній формі; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про розвиток електронних публічних послуг як інструменту забезпечення прозорості»; розробка та впровадження цифрових платформ моніторингу діяльності органів публічної влади	Внесення змін до Закону України «Про державну службу» щодо запровадження обов'язкових етичних стандартів поведінки; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Кодексу доброчесності публічного службовця»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо впровадження етичних стандартів в органах публічної влади	Внесення змін до Закону України «Про політичні партії в Україні» щодо посилення вимог до фінансової звітності та розкриття джерел фінансування; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок моніторингу фінансування політичних партій»; розробка методичних рекомендацій щодо здійснення контролю за фінансуванням виборчих кампаній	Внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо розширення вимог до публічності бюджетного процесу; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про стандарти відкритості бюджетного процесу та публічних фінансів»; розробка та впровадження цифрової платформи моніторингу використання публічних коштів	Внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо скорочення строків надання відповідей на запити та розширення кола суб'єктів надання інформації; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок розгляду запитів на публічну інформацію»; розробка методичних рекомендацій щодо забезпечення доступу громадян до публічної інформації
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство цифрової трансформації України; – Кабінет Міністрів України; – ВРУ	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Верховна Рада України; – Офіс Генерального прокурора	– НАЗК; – Міністерство фінансів України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України; – Офіс Генерального прокурора

Забезпечення відкритості даних та публічної звітності органів влади формує основу для зовнішнього контролю за діяльністю публічного сектору. Розвиток електронних публічних послуг та цифрової прозорості мінімізує корупційні ризики, що виникають при безпосередньому контакті громадян із публічними службовцями, через «дегуманізацію» послуг – кожна послуга, переведена в онлайн-формат, автоматично ліквідує можливість для вимагання неправомірної вигоди [147]. Запровадження етичних стандартів та кодексів доброчесності для публічних службовців встановлює чіткі поведінкові норми та реалізує аксіологічний підхід до формування антикорупційної культури [3].

Особливого значення набуває завдання забезпечення прозорості фінансування політичних партій, що є важливим інструментом запобігання «захопленню держави» корумпованими інтересами. Відповідно до рекомендацій GRECO, Україна має посилити вимоги до фінансової звітності політичних партій та забезпечити належний контроль за джерелами їх фінансування [146]. Забезпечення відкритості бюджетного процесу сприяє підвищенню ефективності використання державних коштів та мінімізації корупційних схем у бюджетній сфері, що є особливо актуальним в контексті залучення міжнародної допомоги для відновлення України [171].

Реалізація зазначеної цілі передбачає шість взаємопов'язаних завдань. Забезпечення відкритості даних та публічної звітності органів влади формує основу для зовнішнього контролю за діяльністю публічного сектору. Розвиток електронних публічних послуг та цифрової прозорості мінімізує корупційні ризики, що виникають при безпосередньому контакті громадян з публічними службовцями. Запровадження етичних стандартів та кодексів доброчесності встановлює чіткі поведінкові норми для публічних службовців, порушення яких тягне за собою дисциплінарну відповідальність.

Особливого значення набуває завдання забезпечення прозорості фінансування політичних партій, що є важливим інструментом запобігання захопленню держави корумпованими інтересами. Забезпечення відкритості бюджетного процесу та публічних фінансів сприяє підвищенню ефективності

використання державних коштів та мінімізації корупційних схем у бюджетній сфері. Розширення доступу громадян до публічної інформації є фундаментальним правом кожного громадянина та передумовою ефективного громадського контролю за діяльністю публічної влади.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 3 наведено в таблиці 3.4. Реалізація третьої стратегічної цілі є довгостроковим процесом, що потребує системних зусиль у сфері освіти, виховання та комунікацій. Зміна поведінкових моделей та утвердження суспільної нетерпимості до корупції як нової соціальної норми є стратегічним пріоритетом антикорупційної системи.

Запровадження антикорупційної освіти та просвіти громадян забезпечує системне формування антикорупційних цінностей починаючи зі шкільного віку. Обов'язкове антикорупційне навчання публічних службовців підвищує їх обізнаність щодо корупційних ризиків та способів їх уникнення у професійній діяльності. Залучення громадянського суспільства до антикорупційної діяльності розширює коло суб'єктів протидії корупції та забезпечує суспільний контроль за діяльністю публічної влади. В Україні 2023-2025 років громадянське суспільство виконує функцію «зовнішнього стимулу», забезпечуючи адвокацію реформ навіть за наявності політичного скепсису окремих державних інституцій [169].

Формування суспільної нетерпимості до корупції через комунікаційні кампанії є важливим інструментом зміни суспільних установок щодо корупції як прийнятної норми поведінки. Антикорупційне виховання молоді та робота із закладами освіти забезпечує формування нового покоління публічних службовців і громадян з високим рівнем доброчесності. Забезпечення ролі медіа та комунікацій у формуванні доброчесності реалізується через підтримку антикорупційної журналістики та медіаграмотності населення. Ключовими суб'єктами реалізації є НАЗК, Міністерство освіти і науки України та Міністерство культури та інформаційної політики України.

Таблиця 3.4

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 3 «Розвиток культури доброчесності та підвищення рівня антикорупційної правосвідомості громадян і публічних службовців» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Запровадження антикорупційної освіти та просвіти громадян	2. Запровадження обов'язкового антикорупційного навчання публічних службовців	3. Залучення громадянського суспільства до антикорупційної діяльності	4. Формування суспільної нетерпимості до корупції	5. Антикорупційне виховання молоді та робота із закладами освіти	6. Забезпечення ролі медіа та комунікацій у формуванні доброчесності
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо включення антикорупційної складової до навчальних програм загальноосвітніх та вищих навчальних закладів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми антикорупційної освіти та просвіти громадян»; розробка методичних рекомендацій щодо викладання антикорупційних дисциплін у закладах освіти	Внесення змін до Закону України «Про державну службу» щодо запровадження обов'язкового проходження антикорупційного навчання; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми антикорупційного навчання публічних службовців»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо організації та проведення антикорупційного навчання в органах публічної влади	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо розширення форм участі громадськості в антикорупційній діяльності; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації антикорупційної політики»; розробка методичних рекомендацій щодо організації громадського контролю за діяльністю органів публічної влади	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо визначення механізмів формування антикорупційної культури в суспільстві; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про Національну антикорупційну комунікаційну стратегію»; розробка методичних рекомендацій щодо проведення антикорупційних інформаційних кампаній	Внесення змін до законодавства про вищу та загальну середню освіту щодо запровадження обов'язкових антикорупційних компонентів у навчальні програми; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про антикорупційне виховання молоді»; розробка методичних рекомендацій для педагогічних працівників щодо формування доброчесності серед здобувачів освіти	Внесення змін до Закону України «Про медіа» щодо сприяння висвітленню антикорупційної тематики; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про підтримку журналістики та медіаграмотності»; розробка методичних рекомендацій щодо антикорупційних комунікацій у публічному просторі
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Міністерство освіти і науки України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство культури та інформаційної політики України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство освіти і науки України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство культури та інформаційної політики України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України

Формування культури доброчесності охоплює шість напрямів діяльності, що спрямовані на різні цільові аудиторії та рівні суспільного життя. Запровадження антикорупційної освіти та просвіти громадян забезпечує системне формування антикорупційних цінностей починаючи зі шкільного віку. Обов'язкове антикорупційне навчання публічних службовців підвищує їх обізнаність щодо корупційних ризиків та способів їх уникнення в професійній діяльності. Залучення громадянського суспільства до антикорупційної діяльності розширює коло суб'єктів протидії корупції та забезпечує суспільний контроль за діяльністю публічної влади.

Формування суспільної нетерпимості до корупції через комунікаційні кампанії та роботу медіа є важливим інструментом зміни суспільних установок щодо корупції як прийнятної норми поведінки. Антикорупційне виховання молоді забезпечує формування нового покоління публічних службовців та громадян з високим рівнем доброчесності. Роль медіа та комунікацій у формуванні доброчесності реалізується через підтримку антикорупційної журналістики та медіаграмотності населення. Ключовими суб'єктами реалізації цієї цілі є НАЗК, Міністерство освіти і науки України та Міністерство культури та інформаційної політики України.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 4 наведено в таблиці 3.5. Четверта стратегічна ціль є визначальною для забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію.

Удосконалення механізмів виявлення корупційних правопорушень передбачає розширення повноважень НАБУ та удосконалення оперативно-розшукових методів. Підвищення ефективності досудового розслідування корупційних справ спрямоване на усунення процесуальних перешкод та підвищення стандартів якості розслідування. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері виявлення корупції є особливо важливим для розслідування транскордонних корупційних схем та повернення виведених активів [169].

Таблиця 3.5

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 4 «Підвищення ефективності виявлення та розслідування корупційних правопорушень антикорупційними органами» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Удосконалення механізмів виявлення корупційних правопорушень	2. Підвищення ефективності досудового розслідування корупційних справ	3. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері виявлення корупції	4. Виявлення та арешт активів, одержаних внаслідок корупції	5. Запровадження цифрових інструментів виявлення корупції	6. Забезпечення ефективної координації між антикорупційними органами при розслідуванні
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо розширення повноважень НАБУ у сфері виявлення корупційних правопорушень; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок взаємодії антикорупційних органів при виявленні корупційних правопорушень»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування оперативно-розшукових методів виявлення корупції	Внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення процедур досудового розслідування корупційних правопорушень; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про стандарти якості досудового розслідування корупційних правопорушень»; розробка методичних рекомендацій щодо організації розслідування корупційних справ підвищеної складності	Внесення змін до Закону України «Про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах» щодо спрощення процедур міжнародного співробітництва у справах про корупцію; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок взаємодії з іноземними антикорупційними органами»; розробка методичних рекомендацій щодо організації міжнародного співробітництва при розслідуванні транскордонних корупційних схем	Внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» щодо посилення механізмів виявлення та арешту корупційних активів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок виявлення, розшуку та арешту активів, одержаних внаслідок корупції»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування механізмів відстеження та арешту корупційних активів	Внесення змін до законодавства щодо легалізації використання цифрових інструментів аналізу даних при виявленні корупційних правопорушень; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про впровадження цифрових інструментів виявлення корупції в діяльності антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування інструментів аналізу великих даних (big data) для виявлення корупційних схем	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо визначення механізму координації між антикорупційними органами; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок координації діяльності антикорупційних органів при розслідуванні корупційних справ»; розробка методичних рекомендацій щодо організації спільних слідчих груп антикорупційних органів
Відповідальний суб'єкт	– НАБУ; – САП; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України	– НАБУ; – САП; – Державне бюро розслідувань; – Офіс Генерального прокурора	– НАБУ; – САП; – Офіс Генерального прокурора; – НАЗК	– НАБУ; – САП; – АРМА; – Офіс Генерального прокурора	– НАБУ; – НАЗК; – Державне бюро розслідувань; – Офіс Генерального прокурора	– НАБУ; – САП; – Державне бюро розслідувань; – Офіс Генерального прокурора; – НАЗК

Особливого значення набуває впровадження цифрових інструментів виявлення корупції, зокрема штучного інтелекту та аналізу великих даних. Застосування ШІ в антикорупційній діяльності дозволяє державі «робити більше меншими ресурсами», а використання машинного навчання для аналізу ризиків у публічних закупівлях дозволило країнам-членам скоротити час на проведення аудитів на 40%, одночасно підвищивши точність виявлення зловживань [135]. В українському контексті це має стати основою для формування «цифрового антикорупційного щита» [182]. Ефективна координація між антикорупційними органами при розслідуванні є механізмом подолання організаційного бар'єру дублювання функцій.

Досягнення четвертої стратегічної цілі потребує реалізації шести взаємопов'язаних завдань. Удосконалення механізмів виявлення корупційних правопорушень передбачає розширення повноважень НАБУ та удосконалення оперативно-розшукових методів. Підвищення ефективності досудового розслідування корупційних справ спрямоване на усунення процесуальних перешкод та підвищення стандартів якості розслідування. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері виявлення корупції є особливо важливим для розслідування транскордонних корупційних схем та офшорних активів.

Виявлення та арешт активів, одержаних внаслідок корупції, є ключовим елементом відновлення справедливості та поповнення державних ресурсів. Впровадження цифрових інструментів виявлення корупції, зокрема штучного інтелекту та аналізу великих даних, відкриває принципово нові можливості для виявлення корупційних схем. Забезпечення ефективної координації між антикорупційними органами при розслідуванні усуває дублювання функцій та підвищує результативність антикорупційної діяльності. Головними відповідальними суб'єктами є НАБУ, САП, ДБР та Офіс Генерального прокурора.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 5 наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 5 «Стратегічна ціль 5: удосконалення механізмів юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та забезпечення невідворотності покарання»

Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Удосконалення системи кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення	2. Забезпечення невідворотності покарання за корупційні правопорушення	3. Удосконалення судового розгляду корупційних справ	4. Удосконалення механізмів конфіскації та повернення корупційних активів	5. Запровадження відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення	6. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері екстрадиції корупціонерів
Напрями досягнення	Внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення санкцій за корупційні правопорушення та розширення переліку корупційних злочинів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення»; розробка методичних рекомендацій щодо кваліфікації корупційних правопорушень відповідно до міжнародних стандартів	Внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо усунення процесуальних перешкод для притягнення до відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про комплекс заходів із забезпечення невідворотності покарання за корупцію»; розробка методичних рекомендацій щодо усунення корупційних ризиків у системі виконання покарань	Внесення змін до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо розширення юрисдикції ВАКС та удосконалення процедур судового розгляду корупційних справ; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи забезпечення оперативного та справедливого судового розгляду корупційних справ»; розробка методичних рекомендацій щодо стандартів судочинства у корупційних справах відповідно до вимог ЄС	Внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо розширення підстав для конфіскації корупційних активів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок конфіскації, управління та повернення корупційних активів»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування механізмів повернення активів, незаконно виведених за кордон	Внесення змін до законодавства щодо розширення підстав притягнення юридичних осіб до відповідальності за корупційні правопорушення їх посадових осіб; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про механізм притягнення юридичних осіб до відповідальності за корупцію»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування заходів відповідальності до юридичних осіб приватного та публічного секторів	Внесення змін до законодавства про міжнародну правову допомогу щодо спрощення процедур екстрадиції осіб, які вчинили корупційні правопорушення; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок здійснення екстрадиції осіб, що вчинили корупційні правопорушення»; розробка методичних рекомендацій щодо організації міжнародного співробітництва з питань екстрадиції корупціонерів та повернення активів
Відповідальний суб'єкт	– НАБУ; – Державне бюро розслідувань; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України	– НАБУ; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України; – ВАКС	– ВАКС; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України	– АРМА; – НАБУ; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України	– Державне бюро розслідувань; – НАБУ; – Офіс Генерального прокурора; – Міністерство юстиції України	– Офіс Генерального прокурора; – Державне бюро розслідувань; – АРМА; – Міністерство юстиції України

П'ята стратегічна ціль є центральною для формування ефективної антикорупційної системи. Удосконалення системи кримінальної відповідальності передбачає посилення санкцій та розширення переліку корупційних злочинів відповідно до міжнародних стандартів. Забезпечення невідворотності покарання досягається через усунення процесуальних перешкод та реформування системи виконання покарань. Удосконалення судового розгляду корупційних справ у ВАКС спрямоване на підвищення якості та оперативності правосуддя, що є пріоритетом відповідно до рекомендацій GRECO [146] та ОЕСР [182].

Удосконалення механізмів конфіскації та повернення корупційних активів через АРМА є важливим інструментом відновлення справедливості та матеріального відшкодування збитків від корупції. Запровадження відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення відповідає міжнародним стандартам UNCAC проти корупції та усуває можливість уникнення відповідальності через корпоративні структури. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері екстрадиції корупціонерів закриває можливість уникнення відповідальності шляхом виїзду за кордон, що є поширеною практикою серед осіб, які вчинили значні корупційні правопорушення [169]. Головними відповідальними суб'єктами є НАБУ, ДБР, Офіс Генерального прокурора, Міністерство юстиції України, АРМА та ВАКС.

Реалізація п'ятої стратегічної цілі охоплює шість ключових завдань, що спрямовані на різні аспекти юридичної відповідальності за корупцію. Удосконалення системи кримінальної відповідальності передбачає посилення санкцій та розширення переліку корупційних злочинів відповідно до міжнародних стандартів. Забезпечення невідворотності покарання досягається через усунення процесуальних перешкод та реформування системи виконання покарань. Удосконалення судового розгляду корупційних справ у ВАКС спрямоване на підвищення якості та оперативності правосуддя у корупційних справах.

Удосконалення механізмів конфіскації та повернення корупційних активів через АРМА є важливим інструментом відновлення справедливості та

матеріального відшкодування збитків від корупції. Запровадження відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення відповідає міжнародним стандартам та усуває можливість уникнення відповідальності через корпоративні структури. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері екстрадиції корупціонерів закриває можливість уникнення відповідальності шляхом виїзду за кордон. Головними відповідальними суб'єктами є НАБУ, ДБР, Офіс Генерального прокурора, Міністерство юстиції України, АРМА та ВАКС.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 6 наведено в таблиці 3.7. Шоста стратегічна ціль є фундаментальною передумовою ефективної реалізації всіх інших стратегічних цілей. Відповідно до концепції NIS, стійкість всієї антикорупційної конструкції залежить від міцності найслабшого інституційного стовпа [162]. Зокрема, звіти GRECO підкреслюють необхідність посилення незалежності органів, що здійснюють нагляд за вищими посадовими особами, для уникнення політичного тиску на процес розслідування та моніторингу [170].

Розвиток кадрового потенціалу та професійного рівня працівників антикорупційних органів забезпечує наявність необхідних компетентностей для ефективного виконання антикорупційних функцій. Забезпечення фінансової та матеріально-технічної незалежності антикорупційних органів усуває можливість фінансового тиску на їх діяльність. Забезпечення інституційної незалежності та захисту від політичного втручання є критично важливим для об'єктивності антикорупційної діяльності, що неодноразово підкреслюється у рекомендаціях GRECO щодо України [146].

Реалізація цієї цілі охоплює всі антикорупційні органи – НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, ВАКС та Офіс Генерального прокурора.

Таблиця 3.7

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 6 «Зміцнення інституційної спроможності та незалежності антикорупційних органів України» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Розвиток кадрового потенціалу та професійного рівня працівників антикорупційних органів	2. Забезпечення фінансової та матеріально-технічної незалежності антикорупційних органів	3. Забезпечення інституційної незалежності та захисту від політичного втручання	4. Цифровізація та технологічний розвиток антикорупційних органів	5. Забезпечення підзвітності та зовнішнього контролю за діяльністю антикорупційних органів
Напрями досягнення	Внесення змін до законодавства про державну службу щодо особливостей проходження служби в антикорупційних органах; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про програму професійного розвитку працівників антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо організації навчання та підвищення кваліфікації працівників антикорупційних органів із залученням міжнародних партнерів	Внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо гарантування стабільного та достатнього фінансування антикорупційних органів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про норми матеріально-технічного забезпечення антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо планування та використання бюджетних коштів антикорупційними органами	Внесення змін до законів України «Про Національне антикорупційне бюро України» та «Про запобігання корупції» щодо посилення гарантій інституційної незалежності; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про механізми захисту антикорупційних органів від політичного тиску»; розробка методичних рекомендацій щодо реагування на випадки незаконного втручання у діяльність антикорупційних органів	Внесення змін до законодавства щодо легалізації використання сучасних цифрових інструментів в діяльності антикорупційних органів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про програму цифровізації антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо впровадження цифрових технологій у діяльність антикорупційних органів	Внесення змін до законодавства щодо удосконалення механізмів парламентського та громадського контролю за діяльністю антикорупційних органів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про стандарти підзвітності антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо організації зовнішнього аудиту діяльності антикорупційних органів
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – НАБУ; – САП; – Верховна Рада України	– НАЗК; – НАБУ; – Верховна Рада України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – НАБУ; – САП; – Верховна Рада України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – НАБУ; – Державне бюро розслідувань; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – НАБУ; – ВАКС; – Верховна Рада України; – Офіс Генерального прокурора

Зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів передбачає реалізацію п'яти взаємопов'язаних завдань. Розвиток кадрового потенціалу та професійного рівня працівників антикорупційних органів забезпечує наявність необхідних компетентностей для ефективного виконання антикорупційних функцій. Забезпечення фінансової та матеріально-технічної незалежності антикорупційних органів усуває можливість фінансового тиску на їх діяльність. Забезпечення інституційної незалежності та захисту від політичного втручання є критично важливим для об'єктивності антикорупційної діяльності.

Цифровізація та технологічний розвиток антикорупційних органів підвищує їх оперативну спроможність та ефективність. Забезпечення підзвітності та зовнішнього контролю за діяльністю антикорупційних органів є необхідним балансом їх незалежності, що забезпечує відповідальність перед суспільством. Реалізація цієї цілі охоплює всі антикорупційні органи – НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, ВАКС та Офіс Генерального прокурора.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 7 наведено в таблиці 3.8. Сьома стратегічна ціль відображає сучасні тенденції розвитку державного управління та відповідає євроінтеграційним прагненням України. Цифровізація є ключовим інструментом «дегуманізації» послуг у контексті антикорупційної діяльності: кожна послуга, переведена в онлайн-формат, автоматично ліквідує можливість для вимагання неправомірної вигоди [147; 182].

Технологія «Великих даних» забезпечує ідентифікацію прихованих патернів корупційної поведінки через аналіз зв'язків між учасниками закупівель та виявлення «сплячих» компаній-прокладок [157]. Розвиток цифрових реєстрів та відкритих баз даних в антикорупційній сфері, а також удосконалення системи електронного декларування з автоматизацією перевірки декларацій базуються на технологіях аналізу великих даних.

Таблиця 3.8

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 7 «Досягнення високого рівня цифровізації антикорупційних механізмів та інструментів публічного управління» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Розвиток цифрових реєстрів та відкритих баз даних в антикорупційній сфері	2. Удосконалення системи електронного декларування та автоматизації перевірки декларацій	3. Запровадження цифрових інструментів моніторингу публічних закупівель	4. Впровадження штучного інтелекту та аналізу великих даних для виявлення корупції	5. Розвиток цифрових платформ повідомлення про корупцію та захист викривачів
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про державні реєстри» щодо розширення переліку відомостей, що підлягають внесенню до відкритих реєстрів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про розвиток цифрових реєстрів та відкритих баз даних в антикорупційній сфері»; розробка методичних рекомендацій щодо інтеграції антикорупційних реєстрів із міжнародними базами даних	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо розширення функціоналу системи електронного декларування та автоматизації перевірки декларацій; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про розвиток системи електронного декларування та автоматизованої перевірки декларацій публічних службовців»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо застосування автоматизованих інструментів перевірки електронних декларацій	Внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо розширення функціоналу електронної системи закупівель та запровадження автоматизованого моніторингу корупційних ризиків; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про розвиток цифрових інструментів моніторингу публічних закупівель»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування інструментів автоматизованого ризик-менеджменту у сфері публічних закупівель	Внесення змін до законодавства щодо легалізації використання штучного інтелекту та аналізу великих даних в антикорупційній діяльності публічних органів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про впровадження штучного інтелекту та аналізу великих даних в діяльність антикорупційних органів»; розробка методичних рекомендацій щодо застосування ШІ-інструментів для виявлення корупційних схем та аномалій у публічних фінансах	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо запровадження захищених цифрових каналів повідомлення про корупційні правопорушення та гарантування анонімності викривачів; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про розвиток цифрових платформ повідомлення про корупцію та захист викривачів»; розробка методичних рекомендацій щодо організації роботи цифрових платформ повідомлення про корупцію та забезпечення кібербезпеки таких систем
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Міністерство цифрової трансформації України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство цифрової трансформації України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство цифрової трансформації України; – Державна служба фінансового моніторингу; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – НАБУ; – Міністерство цифрової трансформації України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство цифрової трансформації України; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України

Застосування ШІ забезпечує автоматизацію нагляду та перевірок. ШІ дозволяє здійснювати скоринг декларацій про доходи та «Text Mining» тендерної документації для виявлення дискримінаційних умов [154]. Запровадження цифрових інструментів моніторингу публічних закупівель та впровадження ШІ для предиктивного аналізу корупційних ризиків базуються на цій технології.

Технологія блокчейн забезпечує незмінність реєстрів через токенизацію прав власності та смарт-контракти для автоматичного розподілу субсидій [157]. Застосування блокчейн в антикорупційній діяльності унеможливорює ручне втручання та корупційні маніпуляції з реєстрами, що є принципово важливим в контексті масштабного відновлення України. Розвиток цифрових платформ повідомлення про корупцію забезпечує безпечні та зручні канали для викривачів. Ключовими суб'єктами реалізації є НАЗК та Міністерство цифрової трансформації України, що є обов'язковими учасниками кожного з п'яти завдань цієї цілі

Цифровізація антикорупційних механізмів охоплює п'ять ключових напрямів. Розвиток цифрових реєстрів та відкритих баз даних в антикорупційній сфері забезпечує прозорість та доступність антикорупційної інформації для громадськості та міжнародних партнерів. Удосконалення системи електронного декларування та автоматизації перевірки декларацій підвищує ефективність фінансового контролю за публічними службовцями та знижує людський фактор при перевірці. Запровадження цифрових інструментів моніторингу публічних закупівель через автоматизовану систему ризик-менеджменту суттєво знижує корупційні ризики у найбільш вразливому секторі.

Впровадження штучного інтелекту та аналізу великих даних відкриває якісно нові можливості для виявлення корупційних схем, що є недоступними для традиційних методів контролю. Розвиток цифрових платформ повідомлення про корупцію та захист викривачів забезпечує безпечні та зручні канали для повідомлення про корупційні правопорушення. Ключовими суб'єктами реалізації цієї цілі є НАЗК та Міністерство цифрової трансформації

України, що присутні у кожному із завдань як обов'язкові координатори цифровізаційних процесів.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 8 наведено в табл. 3.9.

Восьма стратегічна ціль є особливо актуальною в контексті євроінтеграційного курсу України. Міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції виступає системоутворюючим елементом антикорупційної архітектури, оскільки забезпечує відповідність національної системи міжнародним стандартам, залучення технічної допомоги та зовнішній контроль за реформами [3]. Порівняльна характеристика методологічних рамок ключових міжнародних організацій свідчить про різні акценти в оцінці антикорупційних систем: ОЕСР використовує «Public Integrity Indicators» для оцінки розриву між нормою і практикою [138]; Transparency International застосовує «NIS Assessment» для оцінки спроможності та прозорості інституційних стовпів [162]; GRECO здійснює моніторинг через оціночні раунди з адресними рекомендаціями [146].

Імплементація міжнародних антикорупційних стандартів GRECO, ОЕСР та Конвенції ООН забезпечує відповідність антикорупційної системи України найвищим міжнародним вимогам та є обов'язковою умовою євроінтеграції. Залучення міжнародної технічної допомоги через програми USAID, GIZ та UNDP забезпечує доступ до найкращих світових практик протидії корупції та додаткових фінансових ресурсів.

Ключовими суб'єктами реалізації є НАЗК та Міністерство закордонних справ України.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції охоплює п'ять взаємопов'язаних напрямів. Імплементація міжнародних антикорупційних стандартів GRECO, ОЕСР та UNCAC забезпечує відповідність антикорупційної системи України найвищим міжнародним вимогам та є обов'язковою умовою євроінтеграції. Розвиток співробітництва з європейськими антикорупційними органами в контексті євроінтеграції передбачає встановлення робочих відносин з OLAF, Євроюстом та іншими інституціями ЄС, що є необхідним для виконання антикорупційних розділів Угоди про асоціацію.

Таблиця 3.9

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 8 «Забезпечення ефективного міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції та імплементації міжнародних стандартів»

Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Імплементація міжнародних антикорупційних стандартів (GRECO, OECD, UNCAC)	2. Розвиток співробітництва з європейськими антикорупційними органами в контексті євроінтеграції	3. Залучення міжнародної технічної допомоги та обмін досвідом у сфері протидії корупції	4. Протидія відмиванню корупційних доходів через міжнародні фінансові механізми	5. Забезпечення активної участі України в міжнародних антикорупційних форумах і платформах
Напрями досягнення	Внесення змін до законодавства України щодо приведення антикорупційного законодавства у відповідність до рекомендацій GRECO, UNCAC проти корупції та стандартів OECD; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про план імплементації рекомендацій міжнародних антикорупційних організацій»; розробка методичних рекомендацій щодо моніторингу виконання міжнародних антикорупційних зобов'язань України	Внесення змін до законодавства щодо забезпечення відповідності антикорупційної системи України acquis ЄС та вимогам антикорупційних розділів Угоди про асоціацію; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про програму співробітництва з антикорупційними органами ЄС»; розробка методичних рекомендацій щодо організації взаємодії з OLAF, Євроюстом та іншими антикорупційними інституціями ЄС	Внесення змін до законодавства щодо врегулювання порядку отримання та використання міжнародної технічної допомоги антикорупційними органами; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про програму залучення міжнародної технічної допомоги у сфері протидії корупції»; розробка методичних рекомендацій щодо організації обміну досвідом між українськими та іноземними антикорупційними органами в рамках програм USAID, GIZ, UNDP	Внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» щодо посилення міжнародного співробітництва у сфері фінансової розвідки; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок взаємодії з міжнародними фінансовими розвідками щодо протидії відмиванню корупційних доходів»; розробка методичних рекомендацій щодо організації співробітництва з Групою FATF та Егмонтською групою фінансових розвідок	Внесення змін до законодавства щодо закріплення статусу України як активного учасника міжнародних антикорупційних ініціатив та зобов'язань щодо регулярної звітності перед міжнародними організаціями; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про участь України в міжнародних антикорупційних форумах та платформах»; розробка методичних рекомендацій щодо представництва України в міжнародних антикорупційних організаціях та просування українського антикорупційного досвіду на міжнародному рівні
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Міністерство закордонних справ України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – НАБУ; – САП; – Міністерство закордонних справ України; – Кабінет Міністрів України	– НАЗК; – Міністерство закордонних справ України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – НАБУ; – Державна служба фінансового моніторингу; – Міністерство закордонних справ України; – Офіс Генерального прокурора	– НАЗК; – Міністерство закордонних справ України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України

Залучення міжнародної технічної допомоги та обмін досвідом забезпечує доступ до найкращих світових практик протидії корупції та додаткових фінансових ресурсів через програми USAID, GIZ та UNDP. Протидія відмиванню корупційних доходів через міжнародні фінансові механізми, зокрема у співпраці з Групою FATF та Егмонтською групою, є ключовим інструментом перекриття фінансових потоків від корупції. Участь України в міжнародних антикорупційних форумах і платформах сприяє просуванню українського антикорупційного досвіду та залученню міжнародної підтримки. Ключовими суб'єктами реалізації цієї цілі є НАЗК та Міністерство закордонних справ України.

Характеристику завдань з реалізації стратегічної цілі 9 наведено в таблиці 3.10.

Дев'ята стратегічна ціль є завершальною та інтегруючою ціллю Стратегії, що забезпечує зворотний зв'язок та можливість коригування антикорупційної діяльності. Методологічний принцип вимірюваності результатів (KPI) передбачає перехід від показників процесу (кількість прийнятих нормативних актів) до показників результату: зниження вартості закупівель, зростання довіри до суду, підвищення позиції України в Індексі сприйняття корупції [37]. Формування комплексної системи моніторингу реалізації Стратегії є методологічною основою для відстеження прогресу у досягненні стратегічних цілей та своєчасного виявлення відхилень від запланованих показників. Оцінка ефективності антикорупційних заходів за міжнародними індексами, зокрема Індексом сприйняття корупції Transparency International, дозволяє порівнювати результати антикорупційної діяльності України з іншими країнами та відстежувати динаміку змін у довгостроковій перспективі. Забезпечення громадського контролю та парламентського нагляду за реалізацією Стратегії є важливим механізмом демократичної підзвітності. Разом з тим, як показують звіти GRECO, залишається потреба у посиленні незалежності органів моніторингу від політичного тиску [170]. Регулярне

звітування про результати реалізації Стратегії забезпечує прозорість антикорупційної діяльності та інформує суспільство про досягнуті результати.

Система моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики охоплює п'ять ключових напрямів. Формування комплексної системи моніторингу реалізації Стратегії є методологічною основою для відстеження прогресу у досягненні стратегічних цілей та своєчасного виявлення відхилень від запланованих показників. Запровадження системи КРІ для антикорупційних органів забезпечує об'єктивну оцінку їх діяльності та стимулює до досягнення конкретних вимірюваних результатів, що є важливим кроком у трансформації системи державного управління.

Оцінка ефективності антикорупційних заходів за міжнародними індексами, зокрема «Індексом сприйняття корупції» Transparency International, дозволяє порівнювати результати антикорупційної діяльності України з іншими країнами та відстежувати динаміку змін у довгостроковій перспективі. Забезпечення громадського контролю та парламентського нагляду за реалізацією Стратегії є важливим механізмом демократичної підзвітності та легітимності антикорупційної політики. Регулярне звітування про результати реалізації Стратегії забезпечує прозорість антикорупційної діяльності та інформує суспільство про досягнуті результати. Головним відповідальним суб'єктом є НАЗК у взаємодії з Комітетом ВРУ з питань антикорупційної політики, Кабінетом Міністрів України та Державною аудиторською службою України.

Таблиця 3.10

Характеристика завдань з реалізації стратегічної цілі 9 «Формування комплексної системи моніторингу та оцінки ефективності реалізації антикорупційної політики України» Стратегії антикорупційної політики України

Завдання	1. Формування комплексної системи моніторингу реалізації Стратегії анти-корупційної політики	2. Запровадження системи КРІ для антикорупційних органів	3. Оцінка ефективності антикорупційних заходів за міжнародними індексами	4. Забезпечення громадського контролю та парламентського нагляду за реалізацією Стратегії	5. Забезпечення регулярно-го звітування про результати реалізації Стратегії антикорупційної політики
Напрями досягнення	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо запровадження обов'язкового моніторингу реалізації Стратегії антикорупційної політики; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про систему моніторингу реалізації Стратегії антикорупційної політики України»; розробка методичних рекомендацій НАЗК щодо організації та проведення моніторингу реалізації антикорупційних заходів на національному та регіональному рівнях	Внесення змін до законів України про НАЗК, НАБУ та інших антикорупційних органів щодо запровадження системи ключових показників ефективності їх діяльності; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про ключові показники ефективності діяльності антикорупційних органів України»; розробка методичних рекомендацій щодо методології розрахунку, оцінки та публічного оприлюднення КРІ антикорупційних органів	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо запровадження обов'язкового врахування міжнародних індексів сприйняття корупції (CPI Transparency International, Індекс верховенства права, Індекс відкритого бюджету тощо) при оцінці ефективності антикорупційної політики; ухвалення Постанови КМУ «Про використання міжнародних індексів для оцінки ефективності антикорупційної політики України»; розробка методичних рекомендацій щодо інтерпретації міжнародних антикорупційних індексів та їх застосування у вітчизняній практиці оцінки антикорупційної діяльності	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо розширення форм громадського контролю та парламентського нагляду за реалізацією антикорупційної політики; ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про механізм громадського контролю та парламентського нагляду за реалізацією Стратегії антикорупційної політики»; розробка методичних рекомендацій щодо організації публічних слухань, громадських експертиз та парламентських слухань за результатами реалізації антикорупційних заходів	Внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо встановлення обов'язкових строків та форматів звітування антикорупційних органів про результати реалізації Стратегії перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та громадськістю; ухвалення Постанови КМУ «Про порядок підготовки та оприлюднення щорічних звітів про реалізацію Стратегії антикорупційної політики»; розробка методичних рекомендацій щодо стандартів підготовки щорічних звітів про стан реалізації антикорупційної політики відповідно до міжнародних вимог
Відповідальний суб'єкт	– НАЗК; – Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – НАБУ; – Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Міністерство юстиції України; – Кабінет Міністрів України; – Верховна Рада України	– НАЗК; – Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики; – Верховна Рада України; – Державна аудиторська служба України	– НАЗК; – Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики; – Кабінет Міністрів України; – Офіс Генерального прокурора

Таким чином, у результаті проведеного дослідження обґрунтовано систему дев'яти стратегічних цілей Стратегії антикорупційної політики України, згрупованих за трьома напрямками: запобігання корупції через превентивні механізми, виявлення та відповідальність за корупційні правопорушення, формування нових властивостей антикорупційної системи. На відміну від чинних підходів до формування антикорупційних стратегій, що не передбачають комплексного обґрунтування стратегічних цілей у взаємозв'язку з конкретними завданнями, правовими інструментами та відповідальними суб'єктами, за кожною стратегічною ціллю визначено сукупність завдань, правові інструменти їх реалізації та склад суб'єктів державного управління, відповідальних за їх виконання, що є основою формування Плану дій з реалізації Стратегії. Обґрунтовано технологічну матрицю антикорупційної стратегії на основі «великих даних», штучного інтелекту та технології блокчейн, реалізація яких забезпечує перехід від парадигми «контролю та покарання» до парадигми «проектування доброчесності», де антикорупційні запобіжники інтегровані безпосередньо в бізнес-процеси держави як їх невід'ємна технічна характеристика та формують «цифровий антикорупційний щит» в умовах масштабного відновлення України.

Висновки до розділу 3

1. Розвинуто методологію формування стратегії державного управління антикорупційною політикою України. Обґрунтовано методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, які передбачають поєднання системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного підходів. Такий підхід дав змогу розглядати антикорупційну політику не лише як сукупність правових і контрольних заходів, а як цілісну систему стратегічного управління, спрямовану на формування доброчесного, прозорого, підзвітного й інституційно спроможного публічного управління в умовах європейської інтеграції.

2. Обґрунтовано організаційні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, зокрема визначено роль НАЗК як головного координатора, порядок формування робочої групи, механізми комунікації між учасниками стратегічного планування та необхідність залучення міжнародних партнерів. Доведено, що ефективне стратегування у сфері антикорупційної політики потребує не лише формального затвердження стратегічного документа, а й належного організаційного, фінансового, комунікаційного та інституційного супроводу його розроблення й подальшої реалізації.

3. Сформовано систему стратегічних цілей Стратегії антикорупційної політики України, згрупованих за трьома ключовими напрямками: запобігання корупції через превентивні механізми; виявлення, розслідування та відповідальність за корупційні правопорушення; формування нових властивостей антикорупційної системи, зокрема цифровізації, міжнародної інтеграції та ефективного моніторингу. Обґрунтовано, що перехід до моделі *integrity by design*, використання великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій дає змогу інтегрувати антикорупційні запобіжники безпосередньо у бізнес-процеси держави та трансформувати антикорупційну політику з інструменту контролю і покарання у стратегічний механізм підвищення довіри до публічного управління.

ВИСНОВКИ

1. Обґрунтовано теоретичні положення та передумови формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. Проведений аналіз публікаційної активності засвідчив стійке зростання наукового інтересу до проблематики корупції у міжнародному науковому дискурсі. Використання інструментів Google Trends, Scopus і Bibliometrix дало змогу встановити, що корупція розглядається як міждисциплінарне явище, пов'язане з якістю публічного управління, інституційною спроможністю, економічним розвитком, соціальною довірою, прозорістю та підзвітністю влади.

2. У результаті аналізу нормативно-правових, міжнародних і наукових підходів встановлено, що корупція є складним соціально-правовим та управлінським явищем, яке не може бути зведене лише до хабарництва, підкупу або окремого правопорушення. Обґрунтовано доцільність її розгляду як системної управлінської дисфункції, що виникає у системі публічного управління внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників та проявляється у використанні владних повноважень або пов'язаних із ними можливостей у приватних інтересах. Такий підхід дозволив уточнити сутнісні ознаки корупції, фактори її виникнення та наслідки для ефективності державної політики.

3. Систематизовано сучасні європейські імперативи антикорупційної політики України, до яких віднесено верховенство права, доброчесність публічної служби, прозорість і підзвітність діяльності органів влади, незалежність антикорупційних інституцій, ефективність превентивних механізмів, захист викривачів, цифровізацію антикорупційних процедур і посилення громадського контролю. Доведено, що зазначені імперативи формують теоретичне підґрунтя для переходу від фрагментарної моделі реагування на корупційні прояви до цілісної євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики, орієнтованої на формування доброчесного, прозорого, підзвітного й інституційно спроможного публічного управління.

4. Здійснено аналіз світових тенденцій та імперативів формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України. На основі дослідження глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції встановлено, що корупція має нерівномірний характер прояву в різних регіонах світу та залежить від рівня інституційної спроможності держав, якості врядування, політичної стабільності, ефективності механізмів контролю, прозорості й підзвітності публічної влади. Аналіз динаміки Індексу сприйняття корупції для країн Європейського Союзу засвідчив відносну стабільність показників у 2012-2024 рр., що водночас свідчить про певну стагнацію у сфері протидії корупції та необхідність подальшого посилення антикорупційних механізмів.

5. Проведений комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу дав змогу встановити, що ефективність антикорупційної політики визначається не лише наявністю нормативно-правових актів та спеціалізованих інституцій, а й рівнем суспільної довіри, готовністю громадян повідомляти про корупційні правопорушення, поширеністю хабарництва і фаворитизму при доступі до публічних послуг, особливостями сприйняття корупції в бізнес-середовищі та характером повсякденної взаємодії громадян, бізнесу й органів влади. Це підтверджує необхідність переходу від вузького інституційного або рейтингового аналізу до багаторівневого підходу, який поєднує об'єктивні індикатори, суб'єктивне сприйняття та поведінкові реакції населення.

6. Узагальнення міжнародної політики впровадження стандартів доброчесності та заходів боротьби з корупцією дозволило обґрунтувати, що сучасна антикорупційна політика має базуватися на поєднанні нормативно-правових, інституційних, управлінських, соціальних і поведінкових механізмів. Доведено, що ключовими викликами залишаються латентність корупційних проявів, нерівномірність розвитку антикорупційних систем, розрив між формальними та неформальними інститутами, а також недостатній рівень довіри громадян до публічної влади. Отримані результати створюють аналітичне

підґрунтя для переходу від переважно нормативно-правової моделі протидії корупції до комплексної євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України, орієнтованої на доброчесність, прозорість, підзвітність та інституційну спроможність публічного управління.

7. Розвинуто методологію формування стратегії державного управління антикорупційною політикою України. Обґрунтовано методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, які передбачають поєднання системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного підходів. Такий підхід дав змогу розглядати антикорупційну політику не лише як сукупність правових і контрольних заходів, а як цілісну систему стратегічного управління, спрямовану на формування доброчесного, прозорого, підзвітнього й інституційно спроможного публічного управління в умовах європейської інтеграції.

8. Обґрунтовано організаційні положення формування Стратегії антикорупційної політики України, зокрема визначено роль НАЗК як головного координатора, порядок формування робочої групи, механізми комунікації між учасниками стратегічного планування та необхідність залучення міжнародних партнерів. Доведено, що ефективне стратегування у сфері антикорупційної політики потребує не лише формального затвердження стратегічного документа, а й належного організаційного, фінансового, комунікаційного та інституційного супроводу його розроблення й подальшої реалізації.

9. Сформовано систему стратегічних цілей Стратегії антикорупційної політики України, згрупованих за трьома ключовими напрямками: запобігання корупції через превентивні механізми; виявлення, розслідування та відповідальність за корупційні правопорушення; формування нових властивостей антикорупційної системи, зокрема цифровізації, міжнародної інтеграції та ефективного моніторингу. Обґрунтовано, що перехід до моделі *integrity by design*, використання великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій дає змогу інтегрувати антикорупційні запобіжники безпосередньо у бізнес-процеси держави та трансформувати антикорупційну політику з інструменту контролю і покарання у стратегічний механізм підвищення довіри до публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов О.О., Майстренко К.М., Акімова Л.М. Інноваційні підходи до забезпечення ефективної антикорупційної політики в контексті сучасних викликів державного управління. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2024. № 1. С. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.1.3>.
2. Алфьоров С.М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Х., 2011. 38 с.
3. Антикорупційна стратегія на 2026-2030 роки: шлях від ідеї до реалізації. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/85143/>
4. Бачинська І.С. Детермінанти корупції в Україні, або чому державні службовці залучені до корупційного процесу. Ефективність державного управління. 2012. Вип. 32. С. 377-382. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_32_48
5. Бланкенбург Е. Від політичного клієнтизму до відвертої корупції: виникнення індустрії скандалів. Політична корупція перехідної доби; пер. з англ. Київ: Вид-во «К.І.С.». 2004. С. 129-149.
6. Боковиков Ю. В. Механізми протидії корупції. Теорія та практика державного управління. 2017. Вип. 56. С. 1-7.
7. Бойків І., Ізюмов О., Калишевський Г., Трохименко М. Словник чужомовних слів: Репринт з 2-го перероб. вид. 1955 р. К.: Музей Івана Гончара; видавнича фірма Родовід, 1996. 535 с.
8. Бондаренко О.С. Концепція кримінально-правової протидії корупції: монографія. Суми : Сумський державний університет. 2021. 472 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/532bb096-c5a6-4de8-8938-6db4edb9b978/content>
9. Василенко О.Ю. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням : дис. ... д-ра

філос.: 081«Право» / Василенко Олександр Юрійович ; МОН України, Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2023. –231 с.

10. Валле В. Теорія зради: психологічні аспекти корупції
URL:<https://www.academia.edu/12525165/>

11. Віднянський С. Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. № 25. С. 9-40.
URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-7204cad0-9d42-4741-a29e-c869e96ea684/c/3.pdf.pdf>

12. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 583 с.

13. Гейц О.О.Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2019. 288 с.

14. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. Часопис Київського університету права. 2018. № 4. С. 254–260.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_4_55.

15. Гречко О.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 081 «Право». Харків, 2024.
URL: <https://uacademic.info/ua/document/0824U001238>.

16. Група держав проти корупції (GRECO). Про GRECO. Рада Європи.
URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco>

17. Декларація Євросоюзу щодо України від 2 грудня 1991 р.
URL: europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/intro/ip04_1320.htm

18. Дела Порта д., Ванучі А. Брудні оборудки: Учасники, ресурси та механізми політичної корупції. Пер. з англ. Київ: Видавництво «К.і.С.». 2006. 302 с.

19. Дем'янчук В. А. Сучасні методологічні підходи до визначення поняття та юридичного змісту антикорупційної політики. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 6. С. 88-91.

20. Дереха В.В. Політична корупція: визначення та особливості. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія. 2009. Т. 110. № 97. С. 72–76.

21. Державна судова адміністрація України. Державна судова адміністрація України. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/1233/zvit_dsa_24

22. Державний університет «Житомирська політехніка» потрапила до десятки університетів, де вивчатимуть нову антикорупційну дисципліну. Verifying if your connection is secure. URL: https://www.zhitomir.info/news_214769.html?utm_source=.

23. Деркач Л.Ю. Формування етичного лідерства як чинник запобігання корупції в органах публічної влади : дис. ... д-ра філософії: спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків : Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2025. 249 с.

24. Дмитренко О.Д. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії між суб'єктами протидії корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0421U103765>.

25. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) (укр/рос) : Протокол Ради Європи від 15.05.2003 № ETS 191: станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_172#Text.

26. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ. 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.

27. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.] ; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1982

28. Заброда Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. Право і Безпека. 2012. № 2. С. 98-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_24.

29. Завадський Є.С. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. - 356 с.
30. Загальна інформація про Антикорупційну стратегію та Державну антикорупційну програму. ІСМ ДАП. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/general-info/>
31. Закон Республіки Молдова №133 від 17 червня 2016 року «Про декларування майна та особистих інтересів». Legis.md. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128397&lang=ro.
32. Закон України Про боротьбу з корупцією від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр#Text>
33. Закон України Про запобігання корупції від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
34. Закон України Про засади запобігання і протидії корупції від 07.04.2011 № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text>
35. Звіт 2022. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvit-2022/>.
36. Звіти. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvity/>.
37. Індекс сприйняття корупції у світі – 2025. Індекс сприйняття корупції у світі – 2025. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
38. Іщук Д.О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні: монографія. Науково-дослідний ін-т публічного права. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 352 с.
39. Калієніченко Л.І., Слинко Д.В. Поняття, ознаки та види корупції. . Право і безпека. 2022. № 1 (84). С. 39-46. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5bca0f92-bf2a-4929-b03a-cd3d6c94d77c/content>
40. Калугіна І. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 4. С. 28–37. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.5>.

41. Камлик М. І. Корупція в Україні / М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький. К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 187 с.
42. Карпеко Н.М. Організаційно-управлінський механізм боротьби з корупцією як умова забезпечення економічної безпеки країни. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління, 2019. № 2 (11). С. 168-176. URL: <https://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/12654/1/2019%282%29ANTI-CORRUPTION%20Annotation%20%281%29.pdf>
43. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: прийнятий 34-ю сесією Генеральної асамблеї ООН 17 груд. 1979 р. Документ ООН A/34/46. ООН. 1980. С. 208–240.
44. Колісніченко Н. Зарубіжні теорії корупції з огляду на взаємозв'язок з інтересами публічних службовців. Наукові інновації та передові технології. 2023. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-12(26)-100-110.
45. Конвенція ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях від 21.11.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_154
46. Конвенція ООН проти корупції. Конвенція ООН: ратифікована в Україні Законом України від 18.10.2006 р. №50. Верховна Рада України. Законодавство України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
47. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
48. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
49. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. Аналітичний звіт за результатами опитування населення та бізнесу. URL: Київ, 2024. <https://dap.nazk.gov.ua/uploads/osr-83/sources/380-111340470-67a239fc55bdd.pdf>

50. Корупція. Лексика – українські енциклопедії та словники. URL: <https://leksika.com.ua/19260921/ure/koruptsiya>.

51. Корупція: алфавітний покажчик : словник іншомовних слів. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10416&action=show>.

52. Костенко Д. В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. Державно-управлінські студії. 2018. № 10. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattiakoruptsii-yii-sutnisni-kharaktery%20styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/>.

53. Кохан Г. Дослідження політичної корупції у світовій політичній науці. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. 2009. Вип. 18. С. 74–83. Бібліогр.: 12 назв.

54. Кравченко С.О. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 2. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/2_2018.pdf#page=34.

55. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): Конвенція Ради Європи від 27.01.1999 № ETS173/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

56. Кримінальний кодекс Республіки Молдова. Legis.md. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143535

57. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

58. Курко М.Н. Діяльність Міністерства внутрішніх справ України щодо європейської інтеграції: організаційно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2004. 229 с.

59. Кушніров Ю.П. Основні підходи до визначення антикорупційної політики. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління

та адміністрування. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-20>.

60. Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією: дис. ... д-ра філософії в галузі 081 «Право». Київ, 2021. 260 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/20793/4/dysert_levchuk.pdf.

61. Лукашук О.М. Антикорупційна політика через призму теорії принципал – агента та теорії колективної дії. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : зб. тез доп. Всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю, 12–13 груд. 2024 р. Житомир : Житомирська політехніка, 2024. С. 138–141.

62. Лукашук О.М. Кримінально-правові засади протидії корупції в Естонії: досвід для України. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2024. Вип. 44. С. 271-276.

63. Лукашук О.М. Оцінка наукової дискусії про корупцію та антикорупційну політику: бібліометричний підхід. LUKAЕкономіка, управління та адміністрування. 2025. № 1(111). С. 146–155. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-1\(111\)-146-155](https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-146-155).

64. Лукашук О.М. Антикорупційне законодавство Молдови, Вірменії та Грузії: порівняльно-правовий аналіз і перспективи для України. Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, м. Житомир, 13–17 трав. 2024 р. Житомир : Житомирська політехніка, 2024. – С. 711.

65. Лукашук О.М. Корупція як об'єкт кримінально-правової політики: наукове осмислення. Правова політика України: історія та сучасність : матеріали V Всеукр. науково-практ. семінару, м. Житомир, 10 жовт. 2024 р. Житомир, 2024. С. 222–224.

66. Мазур І. Корупція як інститут тіньової економіки. Економіка України. 2005. № 8. С. 68-74.

67. Маслова Я.І. Адміністративно-правове регулювання трансформації Національного агентства з питань запобігання корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Маслова Яна Іванівна. Київ, 2022. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0522U100099>.

68. Мельник М. І. Корупція: проблема визначення сутності і поняття. Вісник Академії правових наук України. № 3 (10). Харків : 2010. С. 76–83.

69. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юридична думка. 2004. 400 с.

70. Михайленко Д.Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08 / Михайленко Дмитро Григорович. Одеса, 2018. 505 с.

71. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2017. 582 с.

72. Міжамериканська конвенція проти корупції : Конвенція Орг. Америк. Держав від 29.03.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text.

73. Музичук Е.О. Адміністративно-правове забезпечення протидії корупційним проявам у публічній службі в Україні : дис. ... д-ра філософії з права : 081 / Музичук Євген Олександрович. Київ, 2024.

74. НАЗК опублікувало звіт за 2020 рік. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/nazk-opublikovalo-zvit-za-2020-rik/>.

75. Науменко Д. Як боролися з корупцією Естонія та Польща. LB.ua. URL: https://lb.ua/economics/2015/05/18/305287_yak_borolisya_z_koruptsiieyu_estoniya.html

76. Невмережицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. Київ : КНТ, 2008. 368 с.

77. Новак А. М. Національна антикорупційна політика: особливості та основні чинники розвитку в умовах сучасного державотворення. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. N 3. С. 62-66.

78. Новак А.М., Баштанник В.В. Особливості формування та реалізації національної антикорупційної політики як основи державно-управлінських реформ. *Public administration and management: modern scientific discussions*. 2020. С. 199–223. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-022-3-12>.

79. Новак А.Н. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2018_1_5.

80. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99–105.

81. П'ясецька-Устич С.В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28(1). С. 19–26. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(1)_6).

82. П'ясецька-Устич С.В., Ключанка К.Р. Інституціоналізація корупційних відносин у соціально-економічній системі: специфіка України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 4(15). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/15_2018/05.pdf.

83. Пархоменко-Куцевіл О. Теоретико-методологічні підходи до класифікації корупційних відносин в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 138-142.

84. Пархоменко-Куцевіл О.І., Сімак С.В., Канан Аюб К.М. Інституційна розбудова антикорупційних органів державної влади: національний та закордонний досвід: монографія. Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута». 2021. 199 с.

85. Переговори про вступ України до ЄС. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytannya/>

86. Пиголенко І.В. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук.*

праць. 2009. № 4. С. 113–121. URL. <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6212/1/09-4-20.pdf>.

87. Побережний В.В. До питання про сучасну державну політику у сфері запобігання корупції. Університетські наукові записки. 2010. № 4. С. 271–275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_4_47.

88. Популярна юридична енциклопедія / В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, Е. Ф. Демський та ін. ; кер. В. С. Ковальський. К. : Юрінком Інтер, 2002. 527 с.

89. Постанова Верховної Ради УРСР Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин від 25 грудня 1990 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-12#Text>

90. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС): від 28.02.2023 № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/59333:103428>

91. Радченко О.В., Задорожний С.А. Ідентифікуючі ознаки корупції в Україні: кластерний підхід. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2017_1_16.

92. Результати роботи НАЗК у 2024 році: антикорупційна політика. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/rezultaty-roboty-nazk-u-2024-rotsi-antykoriuptsiyna-polityka/>

93. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

94. Сергієнко Л., Лукашук О. Дослідження сутності та властивостей корупції як об'єкта державної політики. Державна політика та бухгалтерський облік. 2025. № 1(11). С. 37-43. DOI: [https://doi.org/10.26642/ppa-2025-1\(11\)-37-43](https://doi.org/10.26642/ppa-2025-1(11)-37-43)

95. Сидоренко С. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>

96. Сидоренко С. Рейтинг євроінтеграції-2023: хто випереджає Україну на шляху до ЄС та чи реально їх наздогнати. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/13/7173415/>

97. Сидоренко С. Рейтинг Євроінтеграції-2024. Від «корупції» до телемарафону: як ЄС оцінює готовність України до вступу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/10/31/7197377/>

98. Сидоренко С. Україна-лідерка та Україна-двієчниця: як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/7/7155643/>

99. Сидоренко С. Україну попередили, але не покарали. Як ЄС оцінив реформи та чого чекає від Києва. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/11/4/7224109/>

100. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980.

101. Соловйов В.М. Корупція в державному управлінні як феномен глобалізованого світу. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. № 4. С. 29–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_6.

102. Статистика. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

103. Статистична інформація про результати роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та інших державних органів. ІСМ ДАП. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/kpi/2/>

104. Стогова О.В. Люстрація як передумова ефективно боротьби з корупцією. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2016. Вип. 1(13). С. 167-178. URL: <https://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/2766>

105. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / кер. роботи С.М. Штефан; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2000. 20 с.

106. Тильчик В.В., Шпак Н.А. Поняття та особливості корупції в сфері національної інфраструктури, геопросторових даних, земельних відносин та землеустрою. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Т. 34(73). № 3. 2023. С. 120-127. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/21.pdf
107. Трепак В.М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2020. 442 с.
108. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
109. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: ратифіковано Законом N 237/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
110. Указ Президента України Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу №1072/2000 від 14.09.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000#Text>
111. Указ Президента України Про Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу: № 615/98 від 11.06.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
112. Україна офіційно отримала статус кандидата на вступ до ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/23/7141922/>
113. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : Конвенція Ради Європи від 04.11.1999 : станом на 16 берез. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.
114. Чебан О. Теоретичні підходи до визначення корупції в публічному управлінні. Теорія та історія державного управління. 2021. № 2. С. 52–57. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237233>.

115. Чернишова В.Ю. Економічний фактор корупційних проявів: нормативно- правовий та теоретичний підходи. Київський юридичний журнал. 2023. № 3. С. 71-77. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2023-3.08>.
116. Шаптала Є.Ю. Сутність корупції у судовій системі. Вісник кримінологічної асоціації України. 2026. Т. 35. № 2. С. 361-368. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.60>
117. Юридична енциклопедія : в 6-ти томах. Київ : Укр. енциклопедія ім. М.П. Баж., 2004. Т. 6 : Т-Я. 768 с.
118. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: “Укр. енцикл.”, 2001. Т. 3: К-М. 792 с. URL: <https://kup.edu.ua/doc/juridichna-enciklopedija-v-6-t.-redkol.-ju.s.-shemshuchenko-vidp.-red.-ta-in.pdf>
119. 11/1918 Sb. Zákon o zřízení samostatného státu československého. Zákony pro lidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1918-11>.
120. 2012 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2012>.
121. 2013 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2013>.
122. 2014 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2014>.
123. 2015 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2015>.
124. 2016 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2016>.
125. 2017 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2017>.
126. 2018 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>.
127. 2019 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>.

128. 2020 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>.
129. 2021 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
130. 2022 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
131. 2023 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
132. 2024 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
133. 2025 Corruption Perceptions Index – Explore the results. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>
134. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. Zákony pro lidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
135. AI in Fighting Corruption and Promoting Public Integrity: Governing with Artificial Intelligence. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_795de142-en/full-report/ai-in-fighting-corruption-and-promoting-public-integrity_60f5c50a.html
136. Aidt T. S. Economic Analysis of Corruption: A Survey. The Economic Journal. 2003. Vol. 113, no. 491. P. F632–F652. URL: <https://doi.org/10.1046/j.0013-0133.2003.00171.x>
137. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024. OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/968587cd-en>.
138. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2026. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/anti-corruption-and-integrity-outlook-2026_16708b78-en.html
139. Citizens’ attitudes towards corruption in the EU in 2024. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3217>.

140. Claessens S., Feijen E., Laeven L. Political connections and preferential access to finance: The role of campaign contributions. *Journal of Financial Economics*. 2008. Vol. 88, no. 3. P. 554–580. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2006.11.003>
141. Commission Staff Working Document Ukraine 2024 Report. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf
142. Commission Staff working Document Ukraine 2025 Report. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf>
143. Corruption Perceptions Index 2024. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
144. Corruption Perceptions Index 2025. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>.
145. Corruption Perceptions Index. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_16_50/default/table?lang=en
146. Corruption Prevention: Central Governments (Top Executive Functions) and Law Enforcement Agencies. GRECO. URL: <https://rm.coe.int/corruption-prevention-central-governments-top-executive-functions-and-/168094cb7d>
147. Digitalization and AI in Anti-Corruption Efforts: Legal Challenges, Ethical Considerations, and Future Implications. ADJURIS. URL: <https://adjuris.ro/books/rara/3.pdf>
148. Dodging the grabbing hand: the determinants of unofficial activity in 69 countries / E. Friedman et al. *Journal of Public Economics*. 2000. Vol. 76, no. 3. P. 459–493. URL: [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(99\)00093-6](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(99)00093-6)
149. Fisman R., Gatti R. Decentralization and corruption: evidence across countries. *Journal of Public Economics*. 2002. Vol. 83, no. 3. P. 325–345. URL: [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(00\)00158-4](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(00)00158-4)
150. Fisman R., Svensson J. Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of Development Economics*. 2007. Vol. 83, no. 1. P. 63–75. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2005.09.009>

151. Google Trends. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/explore?cat=174&date=all&q=corruption&hl=uk&legacy>
152. Granovetter M. The strength of weak ties: a network theory revisited. *Sociological Theory*. 1983. № 1. PP. 201-233. DOI: <https://doi.org/10.2307/202051>
153. Harbinska-Rudenko A.V., Glukh M.V. The concept of corruption in the public administration system: theoretical and legal analysis. *Constitutional state*. 2025. № 58. P. 50-60. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.330994>.
154. Harnessing Artificial Intelligence (AI) for Anti-Corruption. Transparency International. URL: https://knowledgehub.transparencycdn.org/kproducts/Harnessing-artificial-intelligence-for-anti-corruption_01.10.2025.pdf
155. Ipsos. What Worries the World – January 2026. Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/en-nl/what-worries-world-january-2026>
156. Klitgaard R. *Controlling Corruption*. Berkeley, CA: University of California Press. 1988.
157. Kovtun O., Shmahun A. Digital transformation of anti-corruption policy in the public administration system: the role of innovative tools and artificial intelligence. *Public Administration and Regional Development*. 2026. Vol. 31. PP. 152-176. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2026.31.07>
158. Li P., Lu Y., Wang J. Does flattening government improve economic performance? Evidence from China. *Journal of Development Economics*. 2016. Vol. 123. P. 18–37. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2016.07.002>
159. Lukashuk O. The evolution of corruption theories as a prerequisite for the formation and implementation of state criminal law policy. *Public policy and accounting*. 2024. №. 2(10). P. 43-52. URL: [https://doi.org/10.26642/ppa-2024-2\(10\)-43-52](https://doi.org/10.26642/ppa-2024-2(10)-43-52).
160. Marquette H, Peiffer C. Grappling with the “real politics” of systemic corruption: Theoretical debates versus “real-world” functions. *Governance*. 2018;31:499-514. DOI: <https://doi.org/10.1111/gove.12311>

161. Mauro P. Corruption and the composition of government expenditure. *Journal of Public Economics*. 1998. Vol. 69, no. 2. P. 263–279. URL: [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(98\)00025-5](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(98)00025-5)
162. National Integrity System Assessments. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/national-integrity-system-assessments>
163. National integrity system assessments. Transparency.org. URL: <https://www.transparency.org/en/national-integrity-system-assessments>
164. North D.C. Toward a theory of institutional change. *Political Economy: Institutions, Competition, and Representation*. 1993. № 31(4). PP. 61-69.
165. OECD (2025), OECD Economic Surveys: Ukraine 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>
166. OECD (2025), Ukraine Fifth Round of Anti-Corruption Monitoring Follow-Up Report: The Istanbul Anti-Corruption Action Plan, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/097f0a38-en>
167. OECD (2025), Огляд ОЕСР доброчесності та боротьби з корупцією в Україні, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/5f7daca7-uk>.
168. Olken B. A. Monitoring Corruption: Evidence from a Field Experiment in Indonesia. *Journal of Political Economy*. 2007. Vol. 115, no. 2. P. 200–249. URL: <https://doi.org/10.1086/517935>
169. Progress in Ukraine's Anti-Corruption Efforts. March 2025 Update. Basel Institute on Governance. URL: <https://baselgovernance.org/publications/progress-ukraines-anti-corruption-efforts-march-2025-update>
170. Publications. Group of States against Corruption. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/publications>
171. Raising Investment and Exports: OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en/full-report/raising-investment-and-exports_8614bf29.html

172. Resimić M. 2025. Harnessing artificial intelligence (AI) for anti-corruption. Bergen: Transparency International and U4 AntiCorruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Helpdesk Answer 2025)
173. Robert Klitgaard. Controlling Corruption Berkeley. CA: University of California Press, 1988. 220 p.
174. Rose-Ackerman S. “Grand” corruption and the ethics of global business. *Journal of Banking & Finance*. 2002. Vol. 26. № 9. P. 1889-1918. DOI: [https://doi.org/10.1016/s0378-4266\(02\)00197-8](https://doi.org/10.1016/s0378-4266(02)00197-8).
175. Rothstein B., Uslaner E. M. All for All: Equality, Corruption, and Social Trust. *World Politics*. 2005. Vol. 58, no. 1. P. 41–72. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.2006.0022>
176. Sardan J.P. Olivier de. A Moral Economy of Corruption in Africa? *The Journal of Modern African Studies*. 1999. Vol. 37. No. 1. P. 25–52. URL: <https://doi.org/10.1017/S0022278X99002992>.
177. Shleifer A., Vishny R.W. Corruption. *Quarterly Journal of Economics*. 1993. Vol. 108(3). P. 599–617.
178. Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009. 51 c. ISBN 978-80-254-4033-9.
179. Sudibyo Y.A., Sun J. Institutional theory for explaining corruption: an empirical study on public sector organizations in China and Indonesia. *Corporate Ownership and Control*. 2015. Vol. 13(1). P. 817–823.
180. Treisman D. The causes of corruption: a cross-national study. *Journal of Public Economics*. 2000. Vol. 76, no. 3. P. 399–457. URL: [https://doi.org/10.1016/s0047-2727\(99\)00092-4](https://doi.org/10.1016/s0047-2727(99)00092-4)
181. Tsimbalenko Y.Y., Nikolenko D.M. Institutional corruption in public administration: models and practices. *Public administration and customs administration*. 2021. Vol. 28. № 1. P. 113-118. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-1.18>

182. Ukraine Fifth Round of Anti-Corruption Monitoring Follow-Up Report. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/ukraine-fifth-round-of-anti-corruption-monitoring-follow-up-report_097f0a38-en.html

183. Voican M. Digitalization and AI in Anti-corruption Efforts: Legal Challenges, Ethical Considerations, and Future Implications. Digital Lawscapes: Artificial Intelligence, Cybersecurity and the New European Order : [Collection of Scientific Papers] / eds.: D. Devetzis, D. Volosevici, L. Sotiropoulos. Bucharest; Paris; Calgary : ADJURIS – International Academic Publisher, 2025. P. 42-55.

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:***

1. Лукашук О.М., Ніколаєнко А. Аналіз глобальних та регіональних тенденцій поширення корупції за Індексом сприйняття корупції. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4 (114). С. 210-222. (автором визначено концептуальні підходи до використання Індексу сприйняття корупції як аналітичного інструменту, проведено систематизацію глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції, виконано порівняльний аналіз динаміки показників у різних країнах та регіонах світу)

2. Лукашук О.М., Ніколаєнко А. Комплексний аналіз сприйняття, впливу та поведінкових аспектів корупції в країнах Європейського Союзу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2026. № 1(115). С. 223-230. (автором здійснено обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження корупції як багатовимірного соціально-економічного явища)

3. Nikolaienko A. A Comprehensive Analysis of Perceptions, Impact, and Behavioral Aspects of Corruption in European Union Countries. *Public Policy and Accounting*. 2025. Vol. 2(12). PP. 62-73.

Публікації у виданнях, внесених до наукометричних баз даних***Web of Science та Scopus:***

4. Nikolaienko A., Nikolaienko O., Avanesov H., Koshmal S., Lukashuk O. Corruption as a threat to national security: analysis of anti-corruption mechanisms and their effectiveness. *Economic affairs*. 2024. Vol. 69, no. 1. P. 23-31. URL: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.1.2024.4>. *Особистий внесок: запропоновано вдосконалений підхід до оцінювання результативності антикорупційної політики, визначено ключові проблеми її реалізації та обґрунтовано напрями підвищення ефективності антикорупційних заходів з урахуванням сучасних безпекових викликів.*

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ніколаєнко А. К. Стратегічні орієнтири розвитку антикорупційної політики України в умовах інституційної трансформації. *Тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки*. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 825-827.

6. Ніколаєнко А. К. Оцінка ефективності антикорупційної політики у контексті міжнародного досвіду та українських реалій. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару, 9-10 жовтня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 244-245.

7. Ніколаєнко А. К. Корупція як соціально-правове та управлінське явища. *Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 грудня 2025 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2025. С. 655-659.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 17.04.2026 № 44-13.00/566
 На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
Ніколаєнка Андрія Костянтиновича
в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка»

Засвідчую, що науково-практичні результати дисертаційного дослідження А.К. Ніколаєнка в сфері антикорупційної політики України використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці фахівців за освітніми ступенями «бакалавр» та «магістр» за спеціальностями «Публічне управління та адміністрування», «Право», «Правоохоронна діяльність», «Національна безпека».

Пропозиції впроваджено в освітній процес для удосконалення структури та змісту навчально-методичного забезпечення таких навчальних дисциплін, як: «Антикорупція та доброчесність», «Кримінальне право», «Аналіз політики», «Антикорупційна політика».

Висновки наведені в дисертації, сприяють удосконаленню освітнього процесу, підвищенню якості підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування, права, національної безпеки та правоохоронної діяльності в частині отримання ними теоретичних і практичних знань в сфері протидії корупції.

Використання результатів дослідження А.К. Ніколаєнка свідчить про їх завершеність, реальність і можливість впровадження в освітній процес закладів вищої освіти

Довідка видана для представлення до Разової спеціалізованої вченої ради.

Проректор
 з науково-педагогічної роботи

[Handwritten signature]

Андрій МОРОЗОВ

УКРАЇНА

ХОРОШІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА

12101, Житомирська обл., сел. Хорошів, вул. Героїв України, 13,
тел. 0983549272, E-mail: v-vselrada@ukr.net

від 24.04.2026 року № 03-13/435
на _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження наукових результатів дисертації
Ніколаска Андрія Костянтиновича

Матеріали дисертації Ніколаска Андрія Костянтиновича на тему: Євроінтеграційна стратегія антикорупційної політики України, використовуються в діяльності територіальної громади. Зокрема, результати дослідження застосовуються під час розробки антикорупційної програми, удосконалення практик прозорого та підзвітного управління, цифровізації адміністративних процесів, мінімізації корупційних ризиків у сфері публічних закупівель, а також розвитку інструментів громадської участі та контролю.

Запропоновані підходи сприяють імплементації європейських стандартів доброчесності, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів та зміцненню довіри громадян до органів місцевої влади.

Селищний голова

Володимир СТОЛЯРЧУК

2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%80.pdf		
2	http://megi.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-%D1%8F%D0%BA-%D0%BE%D0%B1%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%BB%D0%B2%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8?page=3	25 (0.09 %)
3	http://elar.nalau.kiev.ua/bitstream/123456789/17881/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%8F-%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_2_%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%80.pdf	24 (0.08 %)
4	https://nubnyka.com/2021/05/03/elektronne-zmi/	20 (0.07 %)
5	https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14752601737574.pdf	19 (0.06 %)
6	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/33/d3.pdf	18 (0.06 %)
7	https://ekhnur.karazin.ua/items/a1186bc9-4138-4652-93f1-20830716674b	17 (0.06 %)
8	http://mpa.ub.uni-muenchen.de/8668/	16 (0.05 %)
9	https://td.rada.gov.ua/bill/info/bills/pubFile/504945	15 (0.05 %)
10	http://portal.academy.gov.ua:8081/nd/oci/1995%20%202009/02_Ukazu_Prezidenta.doc	15 (0.05 %)
Програма обміну базами даних (0.00 %)		
#	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ЦЕНТРИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
Інтернет (3.00 %)		
#	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ЦЕНТРИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://academy.gov.ua/manage/pages/dop/8/files/79e05ff-d20f-491f-81c9-d91d1eae0231.pdf	185 (32) (0.63 %)
2	http://elar.nalau.kiev.ua/bitstream/123456789/17881/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%8F-%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_2_%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%80.pdf	93 (7) (0.32 %)
3	http://portal.academy.gov.ua:8081/nd/oci/1995%20%202009/02_Ukazu_Prezidenta.doc	81 (11) (0.28 %)
4	http://mpa.ub.uni-muenchen.de/8668/	74 (8) (0.25 %)
5	https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/21556	31 (4) (0.11 %)
6	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/31/d4.pdf	30 (4) (0.10 %)
7	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/33/d3.pdf	29 (3) (0.10 %)
8	https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14752601737574.pdf	28 (2) (0.10 %)
9	http://megi.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-%D1%8F%D0%BA-%D0%BE%D0%B1%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%BB%D0%B2%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8?page=3	26 (1) (0.09 %)

10	https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2016/zbirn_koryoc_novi.pdf	25 (3) (0.09 %)
11	https://www.mcc.gov/who-we-fund/indicator/control-of-corruption-indicator	21 (2) (0.07 %)
12	https://rubryka.com/2021/06/03/elektronne-zmi/	20 (1) (0.07 %)
13	https://docplayer.net/70305159-Andriy-bogun-direktor-z-doslidzen-ces.html	19 (2) (0.06 %)
14	http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Poslannia_2013-c7954.pdf	19 (3) (0.06 %)
15	https://ekhnur.karazin.ua/items/a1189bc9-4138-4852-93f1-20830716674b	17 (1) (0.06 %)
16	http://meqo.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/12-%D0%BF%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%80%D0%BB%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BB-%D0%B4%D0%BE-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83	16 (2) (0.05 %)
17	https://dsnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2023/4.pdf	15 (2) (0.05 %)
18	https://fd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/504945	15 (1) (0.05 %)
19	https://otherreferrals.allbest.ru/aw/01373464_0.html	14 (2) (0.05 %)
20	https://niu.org.ua/storage/operat_analitika/25.04.25%20-%20acr.docx	13 (1) (0.04 %)
21	http://academy.gov.ua/pages/doc/137/files/d33cd211-d333-4f0b-94ec-af448e86b08.pdf	13 (2) (0.04 %)
22	https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/30/1.pdf	12 (2) (0.04 %)
23	https://chtyvo.org.ua/authors/Shemshuchenko_Yurii/Ekologichne_gravo_Ukrainy.doc	11 (2) (0.04 %)
24	https://knigi.studipn/ekologichne-gravo/129adaptsiya-zakonodavstva-ukrajini-67544.html	11 (1) (0.04 %)
25	http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18951/Lubchenko_Antykoruptsiina_diyalnist.pdf?sequence=1&isAllowed=y	9 (1) (0.03 %)
26	https://zenodo.org/records/5817069/files/29-35.pdf?download=1	8 (1) (0.03 %)
27	https://kodeksy.com.ua/pro_borot_bu_z_koruptsiyu/statija-1.htm	7 (1) (0.02 %)
28	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5155/1/%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%9F%D0%A0%D0%A3%D0%9F%D0%A8%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98%20%D0%92%20%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%8D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3%20%D0%92%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%A0%D0%86_n539_542.pdf	7 (1) (0.02 %)
29	http://www.inu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/dis_hynda.pdf	7 (1) (0.02 %)
30	http://109.237.87.242/bitstream/123456789/11994/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%20%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%20%D0%A72.pdf	6 (1) (0.02 %)
31	https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/PROFF%20NAVCHANJA/dergavne%20zamovleni-a/tabitsya-kriterii.doc	6 (1) (0.02 %)
32	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/12171/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%20%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%20%D0%A71_n113-116.pdf	6 (1) (0.02 %)

33	http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/346152/333202/802829	5 (1) (0.02 %)
 Список прийнятих фрагментів		
#	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)